

Wspólne Miasto

Diagnoza na potrzeby programu rozwoju wdrażającego cele Strategii
Rozwoju Miasta Gdańsk 2030 Plus

Rafał Gajewski

4 lipca 2023

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	3
2. Syntetyczna diagnoza stanu	5
2.1. Integracja społeczna.....	5
2.2. Mieszkania komunalne i społeczne.....	18
2.3. Aktywność obywatelska	22
2.4. Zdrowie publiczne	32
2.5. Sport.....	41
2.6. System edukacji i wychowania.....	44
2.7. Przedsiębiorczość i rynek pracy	55
3. Analiza SWOT	60
3.1. Identyfikacja mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń	60
3.2. Charakterystyka mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.....	61
4. Rekomendacje kierunkowe	67
5. Podsumowanie	69

1. WSTĘP

W Strategii Rozwoju Miasta Gdańsk 2030 Plus wyznaczone zostały 4 cele strategiczne, do wdrożenia których mają posłużyć odpowiadające im programy rozwoju. Niniejsza diagnoza została przygotowana na potrzeby opracowania programu rozwoju, odpowiadającego jednemu z celów strategicznych, określonego jako „Wspólne miasto” i zdefiniowanego w Strategii w następujący sposób:

Wspólne miasto. To sprawiedliwy rozwój społeczny i kulturowy mieszkańców Gdańska. Istotne jest wzmacnianie kapitału społecznego i kulturowego miasta przez aktywność, współpracę i solidarność. Chcemy dążyć do stworzenia otwartego, społecznie odpowiedzialnego i spójnego, mądrego miasta dobrostanu.¹

W odniesieniu do tak sformułowanego celu strategicznego i zgodnie z przedmiotem zamówienia w zakresie merytorycznym w diagnozie analizie zostały poddane następujące zagadnienia: system edukacji i wychowania, aktywność obywatelska, przedsiębiorczość i rynek pracy, integracja społeczna, zdrowie publiczne, sport, mieszkania komunalne i społeczne.

Zakres terytorialny przeprowadzonej diagnozy obejmuje miasto Gdańsk, największe miasto Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot oraz stolicę regionu pomorskiego, a także analizę porównawczą w odniesieniu do innych miast regionalnych, kraju i Unii Europejskiej.

Zakres czasowy opracowania wyznaczony został dostępnością danych. Najświeższe w pełni opracowane dane dotyczą roku 2021. Tam, gdzie było to możliwe, analizie poddane zostały lata 2012–2021. W przypadku niektórych kwestii możliwe było zbadanie działań podjętych jedynie w latach 2016–2021. Zdarzyły się też sytuacje, w których dostępne informacje sięgały roku 2022.

Podczas prac nad dokumentem korzystano z licznych opracowań naukowych i eksperckich z obszaru polityki miejskiej i polityki regionalnej, stanowiących szeroki kontekst dla zebrania informacji i oceny stanu realizacji przedsięwzięć wynikających z obowiązujących w Gdańsku dokumentów strategicznych. Warto w tym kontekście podkreślić w szczególności dorobek tzw. „nowej” nowej geografii regionalnej, która postuluje holistyczne podejście do analizy interakcji zachodzących pomiędzy różnymi interesariuszami polityk prowadzonych na szczeblu lokalnym. Podejście to jest szczególnie wartościowe wówczas, kiedy konieczna jest równoczesna analiza wielu polityk publicznych, jak miało to miejsce w przypadku prac nad niniejszym opracowaniem. W diagnozie uwzględniono również szerokie ramy instytucjonalne i wytyczne, wynikające z regulacji prawnych oraz dokumentów ramowych, obowiązujących na szczeblu unijnym, krajowym i regionalnym. Posiłkowano się także analizą danych statystycznych oraz wynikami badań społecznych.

Należy podkreślić, że w toku prac nad diagnozą wykorzystano rzetelnie opracowane materiały wykorzystywane w Gdańsku do programowania, monitorowania oraz ewaluacji kierunków rozwoju miasta. Rama koncepcyjna niniejszej diagnozy oparta została o „Diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gdańska z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych”², przygotowaną na

¹ Gdańsk 2030 Plus Strategia Rozwoju Miasta, 2022, Załącznik do Uchwały Nr LIV/1363/22 Rady Miasta Gdańska z dnia 29 września 2022 r., Rada Miasta Gdańska, Gdańsk.

² Szmytkowska M., 2021, Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gdańska z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk.

potrzeby aktualizacji Strategii Rozwoju Miasta Gdańsk 2030. Opracowanie to jest kompleksowym ujęciem problematyki rozwoju Gdańska w latach 2010-2020. W niniejszym dokumencie często odnosi się bowiem do kwestii poruszonych w diagnozie, a następnie poddawano je szerszej analizie w wyznaczonym zakresie merytorycznym i czasowym, w tym poprzez ocenę działań zrealizowanych w ramach wdrażania programów operacyjnych 2016-2023. Niezwykle przydatnym materiałem badawczym okazała się dokumentacja sprawozdawcza Urzędu Miejskiego w Gdańsku w postaci skrupulatnie sporządzanych raportów o stanie miasta oraz raportów z realizacji programów operacyjnych 2016-2023, a także danych publikowanych na miejskim portalu internetowym w zakładce „Gdańsk w liczbach”.

2. SYNTETYCZNA DIAGNOZA STANU

2.1. INTEGRACJA SPOŁECZNA

2.1.1. GDAŃSKI SAMORZĄD PIONIEREM SYSTEMOWEJ INTEGRACJI IMIGRANTEK I IMIGRANTÓW ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA DYSKRYMINACJI

W Polsce wciąż brakuje systemowych rozwiązań na szczeblu krajowym w zakresie polityki imigracyjnej. Kryzys uchodźczy związany z pełnoskalową agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku dobitnie pokazał, że potrzeba nam czegoś więcej niż regulacji dotyczących pobytu czasowego lub stałego cudzoziemców oraz pozwoleń na pracę. Potrzebujemy strategii kompleksowo systematyzującej zasady przyjmowania, osiedlania i integrowania obcokrajowców. Gdański samorząd, nie czekając na rozwiązania rządowe, sam podjął działania w tym zakresie i jako pierwszy w Polsce już w 2016 r. uchwałą Rady Miasta przyjął Model Integracji Imigrantów. Prace nad Modelem zostały zainicjowane oddolnie, a nad kształtem dokumentu pracowało ponad 150 osób, reprezentujących kilkadziesiąt organizacji i instytucji.³

Gdańska polityka zarządzania migracjami podzielona została na 8 obszarów tematycznych: edukacja, społeczności lokalne, kultura, przemoc i dyskryminacja, zdrowie, praca, pomoc społeczna i mieszkalnictwo. Wdrażanie modelu odbywa się we współpracy z organizacjami pozarządowymi, liderem w tym zakresie jest Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek. Dodatkowym wsparciem służy Rada Imigrantów i Imigrantek, powoływana na dwuletnie kadencje jako organ doradczo-konsultacyjny Prezydenta Miasta Gdańska.⁴ W Gdańskim Urzędzie Pracy w ramach Działu Zatrudnienia Cudzoziemców działa natomiast Punkt Pomocy Cudzoziemcom, wspierający nie tylko w znalezieniu pracy, ale też noclegu oraz komunikacji z urzędami i instytucjami. Urząd Miejski w Gdańsku prowadzi także serwis informacyjny poświęcony migracjom, na którym opublikowany jest Model Integracji Imigrantów oraz aktualności na temat jego wdrażania. Z myślą o obcokrajowcach na stronach Urzędu zainstalowano translator, dzięki któremu zamieszczane tam treści można łatwo przetłumaczyć na kilkadziesiąt języków obcych. W Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek cudzoziemcy przybywający do Gdańska mogą bezpłatnie skorzystać z konsultacji dotyczących legalizacji pobytu, kursów języka polskiego, porad psychologicznych, porad prawnych i doradztwa zawodowego. We współpracy z Europejskim Centrum Solidarności powstał także program integracyjny „CZEŚĆ!”, w ramach którego nowi mieszkańcy są zapraszani na cykliczne spotkania, aby posłuchać przydatnych informacji o Polsce i Gdańsku oraz spotkać się z innymi imigrantami.⁵ Miasto Gdańsk przystąpiło też do projektu ICORN – Międzynarodowej Sieci Miast Pisarzy Uchodźców. Celem działalności sieci jest organizowanie w miastach członkowskich schronienia dla twórców i twórczyń zagrożonych prześladowaniami.⁶ Doświadczenia z opracowywania i sukcesy we wdrażaniu gdańskiego Modelu Integracji Imigrantów stanowiły impuls do prac nad dokumentami programowymi w tym zakresie,

³ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

⁴ Gdański Model Integracji Imigrantów przyjęty przez radnych: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/gdanski-model-integracji-imigrantow-przyjety-przez-radnych,a,56777> (dostęp: 18.04.2023).

⁵ Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek: <https://cwii.pl/> (dostęp: 18.04.2023).

⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

realizowanymi w skali Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot oraz województwa pomorskiego.⁷

Kolejną polityką wypracowaną w Gdańsku w zakresie integracji społecznej jest Model na rzecz Równego Traktowania, którego powstanie zainicjowała Gdańska Rada na rzecz Równego Traktowania. W pracach nad miejskim systemem działań antydyskryminacyjnych wykorzystano wcześniejsze doświadczenia kooperacji ekspertek i ekspertów z organizacji pozarządowych oraz przeprowadzono dwie tury konsultacji społecznych. Celem działalności Rady i wdrażania Modelu na Rzecz Równego Traktowania jest systemowe przeciwdziałanie dyskryminacji oraz wyrównywanie szans na korzystanie z usług miasta dla gdańszczanek i gdańszczyzan bez względu na: płeć; rasę, pochodzenie etniczne i narodowe; religię, wyznanie, bezwyznaniowość, światopogląd; niepełnosprawność; wiek; orientację seksualną i tożsamość płciową. Dlatego miasto z jednej strony wspiera społeczne inicjatywy na rzecz pomocy osobom doświadczającym nierównego traktowania oraz promowania otwartości i szacunku dla inności, a z drugiej strony podejmuje działania skierowane do wewnątrz miejskich instytucji, czyli podnoszące świadomość urzędników w zakresie różnorodności społecznej i jej poszanowania. Przewodnim krokiem wdrażania Modelu było utworzenie Gdańskiego Centrum Równego Traktowania w postaci sieci punktów, w których osoby dyskryminowane mogą otrzymać bezpłatną pomoc psychologiczną, prawną i asystencką.⁸ Poza tym każdego roku miasto finansuje kilkanaście projektów podmiotów społecznych „w obszarze upowszechniania wolności i praw człowieka, równych praw kobiet i mężczyzn oraz wspierania mniejszości etnicznych i narodowych”.⁹

Od 2017 do 2022 roku była prowadzona kampania „Łączy nas Gdańsk”, pokazująca Gdańsk jako miasto, które łączy grupy społeczne o różnych tożsamościach i potrzebach. W działania kampanii wpisuje się także Gdański Tydzień Różnorodności, nawiązujący do obchodów Światowego Dnia Różnorodności Kulturowej. Uhonorowaniu aktywistów i aktywistek zasłużonych na polu walki o poszanowanie praw każdego człowieka służy natomiast Gdańska Nagroda Równości im. Pawła Adamowicza. Narzędziem realizacji Modelu na rzecz Równego Traktowania są także szkolenia urzędników i urzędniczek, dotyczące zasad równego traktowania, dostępności i obsługi osób z niepełnosprawnościami. Szkolenia z tematyki obu Modeli (Modelu na rzecz Równego Traktowania oraz Modelu Integracji Imigrantów) zostały także włączone do programu służby przygotowawczej dla nowych pracowników i pracowników samorządowych.¹⁰ Dodatkowo opracowano dwa poradniki dla miejskich urzędników: „Poradnik dostępności cyfrowej dla UMG”¹¹ – na temat odpowiedniego przygotowania dostępnych cyfrowo dokumentów, oraz „Równościowe komunikowanie” – pomagającego w tworzeniu treści tekstowych i graficznych, językiem wrażliwym i włączającym perspektywy różnych grup.¹² Równolegle w Urzędzie Miejskim w Gdańsku, jego jednostkach organizacyjnych oraz placówkach edukacyjnych

⁷ Standard Minimum w Integracji, Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot:

https://www.metropoliagdansk.pl/upload/files/standard_minimum_w_integracji_imigrantow.pdf (dostęp: 20.05.2023); Siciarek M., Integracja imigrantek i imigrantów. Przewodnik pomorski, Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2020.

⁸ Gdańskie Centrum Równego Traktowania: <https://gcrt.pl/> (dostęp: 18.04.2023).

⁹ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁰ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2019. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2020.

¹¹ Poradnik dostępności cyfrowej dla UMG: https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/202110177977/poradnik_dostepnosci_cyfrowej_dla_umg.pdf (dostęp: 20.05.2023).

¹² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2020. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

przeprowadzono audyt dostępności architektonicznej, komunikacyjno-informacyjnej i cyfrowej.¹³ Biuro Rozwoju Gdańska opracowało natomiast poradnik projektowania uniwersalnego pn. „Szczegółowe standardy dostępności dla kształtowania przestrzeni i budynków w Mieście Gdańsku”¹⁴, które poddane zostały także konsultacjom społecznym z zachowaniem zasad dostępności.¹⁵

Sprawdzianem w zakresie wdrażania Modelu Integracji Imigrantów oraz Modelu na rzecz Równego Traktowania jest przyjęcie dużej grupy ukraińskich uchodźczyń i uchodźców wojennych, którzy przybyli między innymi do Gdańska po pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022. Większość tej grupy imigrantek i imigrantów co prawda deklaruje chęć powrotu do ojczyzny, ale trudno jeszcze prognozować, kiedy będzie to możliwe. Po okresie dużego społecznego zaangażowania na rzecz wsparcia uchodźczyń i uchodźców z Ukrainy w pierwszej połowie 2022 r. obecnie solidarność i pomoc płynąca ze strony obywateli maleje. W tym kontekście niezwykle ważnym zadaniem jest wspieranie aktywizacji zawodowej uchodźczyń i uchodźców i nauki języka polskiego, którego znajomość ułatwi im funkcjonowanie na rynku pracy oraz stopniowe usamodzielnianie się. W odniesieniu do sytuacji demograficznej i gospodarczej napływ imigrantek i imigrantów do Polski, a w tym do Gdańska, jest pozytywnym zjawiskiem. Jednak przyjęcie tak dużej liczby uchodźczyń i uchodźców, potrzebujących pomocy samorządu, jest ogromnym wyzwaniem. Wiąże się to między innymi z: koniecznością znalezienia dostępnych cenowo mieszkań, których w Gdańsku brakuje; dodatkowymi zadaniami dla placówek oświaty, która już przechodzi kryzys związany z niedofinansowaniem czy zwiększonym zapotrzebowaniem na usługi z zakresu ochrony zdrowia, w tym zdrowia psychicznego, w sytuacji załamania publicznego systemu ochrony zdrowia.

2.1.2. GDAŃSK ODPOWIADA NA POTRZEBY ZWIĄZANE Z POSTĘPUJĄCYM STARZENIEM SIĘ SPOŁECZEŃSTWA POPRZEZ SZEROKIE SPEKTRUM DZIAŁAŃ SKIEROWANYCH DO SENIOREK I SENIORÓW

Na koniec 2021 r. liczba gdańszczanek i gdańszczan powyżej 59. roku życia¹⁶ wynosiła 152 976 osób¹⁷, co stanowi 31% populacji miasta i wzrost o 8 punktów procentowych w stosunku do roku 2010.¹⁸ Choć starzenie się społeczeństw jest globalnym trendem demograficznym, to wymaga działania na poziomie lokalnym. Jesień życia nie musi i nie powinna być czasem wycofania społecznego i dlatego gdańska polityka senioralna opiera się o jak najbardziej atrakcyjną i stale rozbudowywaną ofertę aktywności i

¹³ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2020. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

¹⁴ Szczegółowe standardy dostępności dla kształtowania przestrzeni i budynków w Mieście Gdańsku: <https://www.brg.gda.pl/planowanie-przestrzenne/poradnik-projektowania-uniwersalnego> (dostęp: 20.05.2023).

¹⁵ „[...] Powstała wersja standardów w języku łatwym do czytania i zrozumienia, piśmie Braille’a, z dostępną cyfrowo prezentacją, filmami prezentującymi standardy z tłumaczem migowym”, cyt. za: Raport o stanie Miasta Gdańska z 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁶ „Światowa Organizacja Zdrowia stwierdziła, że współczesne etapy starości wyglądają w sposób następujący: 60-75 lat to wiek podeszły, 75-90 lat to wiek starczy, 90+ lat to sędziwy wiek (tzw. długowieczność)”, cyt. za: <https://www.pomocdlaseniora.pl/blog/od-kiedy-jest-sie-seniorem-b77.html> (dostęp: 20.05.2023).

¹⁷ Za: www.gdansk.pl/gdanskwlizbach, obszar Mieszkańcy, plik: 01.1. Stan ludności - liczba ludności wg wieku i płci (dostęp: 20.05.2023).

¹⁸ Szymkowska M., Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gdańska z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

integracji społecznej senierek i seniorów. Oferta ta wpisuje się w założenia koncepcji aktywnego starzenia się (ang. *active aging*)¹⁹ oraz zdrowego starzenia się (ang. *healthy aging*)²⁰.

Zakres i profil działań podejmowanych na rzecz seniorów w mieście są opracowywane we współpracy z reprezentacją osób starszych w postaci kadencyjnej Rady Seniorów. Jako zespół doradczy organów Miasta Gdańska Rada opiniuje, konsultuje i inicjuje przedsięwzięcia skierowane do seniorów, w tym w takich obszarach jak: profilaktyka i promocja zdrowia; edukacja i kultura; dostępność i bezpieczeństwo; zapobieganie marginalizacji i dyskryminacji; wspieranie aktywności i integracji seniorów jako grupy oraz ważnej części gdańskiej społeczności.²¹

Seniorzy mogą także bezpośrednio zgłaszać swoje pomysły i ubiegać się o ich dofinansowanie w ramach Funduszu Senioralnego, którego przeznaczeniem jest wspieranie oddolnych inicjatyw seniorów na rzecz swojego środowiska wiekowego lub lokalnego. Liczba projektów zrealizowanych w ramach Funduszu w latach 2015-2021 wynosi 568.²² Specjalne programy edukacyjne dla seniorów w Gdańsku oferują: Gdańska Akademia Seniora (samorządowa placówka kształcenia ustawicznego); Uniwersytet Trzeciego Wieku Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego; Gdański Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Gdańskim; Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Akademii Ateneum; Uniwersytet Trzeciego Wieku Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku; Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku (zajęcia w Wyższej Szkole Turystyki i Hotelarstwa); Uniwersytet Trzeciego Wieku Pozytywnych Inicjatyw; Uniwersytet Trzeciego Wieku Archidiecezji Gdańskiej (przy kościele pw. św. Józefa); Akademia III Wieku TEB Edukacja oraz Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Szkole Podstawowej im. św. Jana de La Salle w Gdańsku.²³

Natomiast gdańszczanki i gdańszczanie, którzy mimo przejścia na emeryturę chcą pozostać aktywni zawodowo, mogą znaleźć wsparcie w Centrum Pracy Senierek i Seniorów Gdańskiego Urzędu Pracy. W Centrum czekają na seniorów nie tylko oferty pracy, ale także pomoc doradców w opracowaniu dokumentów aplikacyjnych oraz przygotowaniu się do rozmowy kwalifikacyjnej.²⁴ Otwarcie Centrum w 2018 r. zainaugurowano Festiwałem Pracy Senierek i Seniorów, który co roku odwiedza kilka tysięcy osób.²⁵ W kalendarzu cyklicznych miejskich wydarzeń dla seniorów jest dużo więcej: w styczniu Koncert z okazji Dnia Babci i Dnia Dziadka (od 2007 r.); w czerwcu Pomorski Piknik Seniora (od 2012 r.) i Parada Seniorów (od 2018 r.); w lipcu Konkurs „Aktywni Seniorzy”(od 2012 r.), we wrześniu powiatowe eliminacje do Pomorskiej Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel” (od 2018 r.); w październiku Gdańskie Dni Seniora (od 2012 r.) oraz Benefis Dojrzałości (od 2017 r.).²⁶ Na co dzień wiele aktywności i spotkań integracyjnych organizowanych jest w około 80 klubach i kołach seniora, prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub instytucje miejskie, ale także spółdzielnie mieszkaniowe i parafie. Stałe miejsce dla seniorów zagwarantowane jest także w sieci Domów i Klubów

¹⁹ Active Ageing: A Policy Framework in Response to the Longevity Revolution, International Longevity Centre Brazil 2015.

²⁰ Decade of Healthy Ageing Baseline Report, World Health Organisation 2020.

²¹ Rada Seniorów w Gdańsku: <https://www.gdansk.pl/rada-miasta-gdanska/rada-seniorow> (dostęp: 20.05.2023).

²² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²³ Gdańsk dla Seniorów. Informator 2022, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁴ Centrum Pracy Senierek i Seniorów: <https://www.pracadlaseniorow.pl/> (dostęp: 20.05.2023).

²⁵ Festiwal Pracy i Aktywności Seniorów: <https://www.gdansk.pl/wydarzenia/festiwal-pracy-i-aktywnosci-seniorow,w,28884> (dostęp: 20.05.2023).

²⁶ Gdańsk dla Seniorów. Informator 2022, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

Sąsiedzkich. Wszystkie informacje na temat programów i projektów dedykowanych seniorom – zdrowotnych, kulturalnych, edukacyjnych, rozrywkowych, a także miejsc, gdzie mogą uzyskać pomoc i wsparcie, miasto publikuje w informatorze „Gdańsk dla Seniorów”. Aktualności są natomiast publikowane w serwisie tematycznym „Seniorzy” na portalu miejskim.²⁷ Dodatkowo w sytuacji pandemicznej izolacji uruchomiono kanał wideo online „Telewizja Senior” oraz platformę komunikacyjną Gdański Informator Senioralny.²⁸

Opisane działania odpowiadają obszarom indeksu aktywnego starzenia (ang. *Active Ageing Index, AAI*), czyli: zatrudnienie; partycypacja społeczna; samodzielna egzystencja; możliwości aktywnego starzenia się.²⁹ Na poziomie miasta nie jest jednak prowadzony monitoring w zakresie tego wskaźnika, ani innych mierników, które pozwoliłyby na ocenę adekwatności miejskiej polityki senioralnej do potrzeb jej beneficjentów.

2.1.3. ROZBUDOWANY SYSTEM WSPARCIA RODZIN WYMAGA UDOSKONALANIA, W TYM POPRZEZ POPRAWĘ DOSTĘPNOŚCI OFERTY DZIAŁAŃ POMOCOWYCH W DZIELNICACH ORAZ SZERZENIE WIEDZY NA TEMAT USŁUG SPOŁECZNYCH I DEINSTYTUCJONALIZACJI PIECZY ZASTĘPCZEJ

Według informacji z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych zmniejszyła się w Gdańsku z poziomu 5 904 rodzin w 2010 r. do 3 722 rodzin w 2021 r., chociaż były lata, w których ta liczba wzrastała do: 6 460 (2011); 6 455 (2018) i 6 182 (2019). Liczba dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny, także się zmniejszyła z 12 596 dzieci w 2010 r. do 7 368 dzieci w 2021 r. Natomiast procentowy spadek udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny, w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, wyniósł w latach 2010-2021 8 punktów procentowych (z 17,1% w 2010 r. do 9,1% w 2021 r.).³⁰ Nie można jednak mówić jeszcze o stałym trendzie spadkowym i zasadniczym zmniejszeniu zapotrzebowania na pomoc rodzinom mieszkającym w Gdańsku. Dlatego niezwykle ważnym elementem integracji społecznej w Gdańsku jest wsparcie organizowane na rzecz rodzin znajdujących się w trudnych i kryzysowych sytuacjach, a także zapewnienie opieki dzieciom, którym rodzice lub opiekunowie nie mogą zapewnić opieki i wychowania.³¹ Pomoc finansowa jest ważnym czynnikiem wsparcia, ale nie rozwiązuje genezy problemów, a jedynie łagodzi ich objawy.

Ciągle istotnym wyzwaniem społecznym jest odpowiednie odżywianie dzieci. W ramach wieloletnich programów ostonowych w zakresie dożywiania ze środków miejskich i rządowych dofinansowywane są m.in. posiłki w przedszkolach i szkołach.³² Miasto finansuje także prowadzenie szkolnych stołówek, tak aby rodzice partycypowali jedynie w kosztach produktów, z których przygotowywane są posiłki.³³

²⁷ Seniorzy: <https://www.gdansk.pl/gdancscy-seniorzy> (dostęp: 20.05.2023).

²⁸ Gdański Informator Senioralny: <https://senior.gda.pl/senior-gda-pl/> (dostęp: 20.05.2023).

²⁹ Tracz-Dral J., Aktywność osób starszych, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu, Warszawa 2019: <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/170/plik/ot-672.pdf> (dostęp: 10.06.2023).

³⁰ Świadczenia na rzecz rodziny, Bank Danych Lokalnych: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/temat> (dostęp: 20.05.2023).

³¹ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

³² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2018. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019.

³³ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

W ramach programu Duża Gdańska Rodzina członkowie gdańskich rodzin wielodzietnych mogą korzystać między innymi z bezpłatnych przejazdów komunikacją miejską, ulg w opłatach za żłobki Gdańskiego Zespołu Żłobków czy miejskich instytucjach kultury, a także w ramach zawieranych przez miasto partnerstw ze zniżek na usługi podmiotów komercyjnych.³⁴ W trudnych sytuacjach gdańskie rodziny mogą uzyskać pomoc ze strony pracowników socjalnych i asystentów rodziny w dziewięciu Centrach Pracy Socjalnej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Gdańsku oraz poradnictwa specjalistycznego, adekwatnego do kryzysu, w którym znalazła się rodzina.³⁵ W mieście funkcjonuje system wsparcia gdańszczanek i gdańszczan, w zakresie przemocy domowej – osób jej doświadczających, świadków oraz osób podejrzanych o stosowanie przemocy. Na system ten, ujęty w ramy Gdańskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie, składają się specjalistyczne jednostki organizacyjne, takie jak Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Punkt Wsparcia i Terapii Rodzin czy Centrum Pomocy Dzieciom, jak i działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej oraz kampanie społeczne, upowszechniające informacje o dostępnych formach pomocy i miejscach, gdzie można z nich skorzystać.³⁶

W najtrudniejszych sytuacjach, kiedy rodzice nie mogą lub nie są w stanie sprawować opieki i zapewnić wychowania swemu dziecku/dzieciom, zapewniana jest piecza zastępcza. Polski system realizuje pieczę w formie rodzinnej pieczy zastępczej – rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe, rodzinny dom dziecka – oraz w formie instytucjonalnej pieczy zastępczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.³⁷ Realizowanym w Polsce kierunkiem jest deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej na rzecz rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Jak wynika z raportu Najwyższej Izby Kontroli niestety proces ten nie przebiega w Polsce zbyt skutecznie: „W latach 2019-2021 wzrost liczby dzieci skierowanych do pieczy instytucjonalnej z powodu braku miejsc w pieczy rodzinnej był ponad dwukrotny. W tym samym okresie aż o 62,5 procent wzrosła liczba dzieci przeniesionych z pieczy rodzinnej do pieczy instytucjonalnej.”³⁸ W Gdańsku natomiast na przestrzeni dekady 2012-2021 liczba rodzin zastępczych spadła z poziomu 417 do 344. W tym samym czasie liczba rodzinnych domów dziecka najpierw wzrosła od 6 do 17 w latach 2012-2018, a potem zmalała do 15 w roku 2021. Na stałym poziomie, z niewielkimi wahaniami, utrzymywała się liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, jednak od 2019 roku wzrosła do 21. Od 2023 roku samorząd nie ma możliwości tworzenia nowych placówek, zgodnie z nowelizacją ustawy.³⁹

Celem Gdańskiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej jest po pierwsze zapewnienie takiego wsparcia rodzinom przeżywającym trudności, które pozwoli im razem przejść przez sytuacje kryzysowe. Szczególną formą pomocy są rodziny wspierające, które dzielą się swoim

³⁴ Gdańska Karta Dużej Rodziny: <https://www.gdansk.pl/komunikacja-gdansk/karta-duzej-gdanskiej-rodziny,a,20626> (dostęp: 20.05.2023).

³⁵ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

³⁶ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

³⁷ Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie: <http://mopr.gda.pl/wsparcie-dla/dzieci-i-rodzina/pieczka-zastepcza/> (dostęp: 20.04.2023).

³⁸ „Czeka nas kryzys”. W Polsce brakuje rodzin zastępczych: https://www.rm24.pl/regiony/warszawa/news-czeka-nas-kryzys-w-polsce-brakuje-rodzin-zastepczych,nld,6720874#crp_state=1 (dostęp: 20.05.2023).

³⁹ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Pomoc społeczna, plik: 02.1. Rodziny oraz osoby w rodzinach objęte pomocą społeczną wg wybranych przyczyn pomocy (dostęp: 20.05.2023).

doświadczeniem w zakresie wychowania dzieci z rodzicami, którzy sobie z tym nie radzą.⁴⁰ Drugim komponentem tego Programu jest natomiast wzmocnienie istniejącego systemu pieczy zastępczej. Przez cały rok prowadzone są szkolenia dla kandydatów na rodziców zastępczych, a także kampanie społeczne promujące rodzicielstwo zastępcze. Ponadto wsparciem są też obejmowane wychowanki i wychowankowie pieczy zastępczej, którzy po uzyskaniu pełnoletniości przygotowują się do usamodzielnienia.

Z ostatniej diagnozy, przeprowadzonej na potrzeby opracowania Gdańskiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023, wynika jednak, że w mieście jest problem z dostępem do informacji na temat możliwości uzyskania wsparcia w sytuacjach kryzysowych, a także z nierównomiernym rozmieszczeniem placówek wsparcia dziennego w Gdańsku. Z badań przeprowadzonych dla Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie wynika ponadto, że istotnym ograniczeniem rozwoju deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej jest bardzo niski poziom wiedzy na temat rodzicielstwa zastępczego wśród mieszkańców i mieszkank Gdańska. Słabością procesu usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej są niskie kompetencje opiekunów usamodzielniania i powierzanie tej funkcji nieodpłatnie osobom nierzadko przypadkowym.⁴¹

2.1.4. ZMIANA PROFILU KLIENTA POMOCY SPOŁECZNEJ: MALEJE ZNACZENIE UBÓSTWA I BEZROBOCIA, ROŚNIE POTRZEBA WSPARCIA MIESZKAŃCÓW ZE WZGLĘDU NA STAN ZDROWIA

Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w katalogu problemów, wykluczających społecznie lub zagrażających wykluczeniem społecznym, wylicza: ubóstwo, utrudniony dostęp do usług publicznych, starzenie się populacji, niską aktywność seniorów i osób z niepełnosprawnościami, długotrwałe bezrobocie i bierność zawodową, zaburzenia psychiczne, bezdomność, problemy opiekuńczo-wychowawcze rodzin, przemoc domową, uzależnienia, przestępczość, zdegradowane obszary miejskie, trudności w integracji imigrantów i uchodźców, zadłużenie i brak bezpieczeństwa ekonomicznego, trudności wychowanków pieczy zastępczej w usamodzielnianiu, niską aktywność społeczną i obywatelską.⁴² W ramach wdrażania Strategii realizowane są specjalistyczne programy i projekty, poświęcone poszczególnym problemom, ale też podejmowane są działania integrujące wsparcie dla osób z różnymi trudnościami i potrzebami.

Według danych Eurostatu z 2021 r. skala ubóstwa w Polsce zdecydowanie zmniejszyła się na przestrzeni ostatnich lat. Co więcej odsetek osób narażonych na ubóstwo w Polsce jest niższy niż średnia dla Unii Europejskiej. Statystycznie spośród krajów unijnych w lepszej sytuacji są jedynie Czechy, Słowenia, Finlandia, Słowacja i Holandia.⁴³ Trend ten widoczny jest także w danych dla samego Gdańska. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa zmniejszyła się z 8 073 rodzin

⁴⁰ Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie: <http://mopr.gda.pl/wsparcie-dla/dzieci-i-rodzina/rodzina-wspierajaca/> (dostęp: 20.04.2023).

⁴¹ Gdański Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023: <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/202102164955/druk-872.pdf> (dostęp: 20.05.2023).

⁴² Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2016.

⁴³ Starsi Polacy są coraz częściej zagrożeni ubóstwem. Reszta populacji coraz mniej: <https://obserwatorgospodarczy.pl/2022/11/24/ubostwo-oraz-wykluczenie-spoeczne-w-polsce-skala-problemow-maleje/> (dostęp: 21.05.2023).

w 2003 r. do 2 488 rodzin w roku 2021.⁴⁴ Podobnie wygląda sytuacja z bezrobociem, które w tym samym okresie spadło w Gdańsku z poziomu 12,7% do 3% i jest niższe niż średnia – zarówno dla województwa pomorskiego (5,1%), jak i dla kraju (5,4%).⁴⁵ Wykluczenie społeczne jest jednak zjawiskiem złożonym i poprawa sytuacji finansowej gdańskich rodzin nie przekłada się wprost na rozwiązanie wszystkich problemów społecznych. Dodatkowo, posiadanie pieniędzy często jest także wyzwaniem w zakresie odpowiedzialnego nimi gospodarowania. Pomocy gdańszczankom i gdańszczanom w tym obszarze poświęcony jest Gdański Program Bezpieczeństwa Ekonomicznego i Wsparcia Osób Zadłużonych. Adresatami programu są nie tylko osoby zadłużone, ale także mieszkanki i mieszkańcy, którzy stali się ofiarami przestępstw i nadużyć finansowych, a także wszyscy inni, potencjalnie narażeni na zagrożenia ich bezpieczeństwa ekonomicznego. W ramach tego instrumentu prowadzone są kampanie informacyjne, połączone z edukacją ekonomiczną. Podczas Tygodnia Bezpieczeństwa Ekonomicznego co roku w czerwcu gdańszczanki i gdańszczanie są zapraszani do wysłuchania serii prelekcji, poświęconych problemom finansowym osób prywatnych i przedsiębiorców, a także formom wsparcia jakie mogą uzyskać. Uczestnicy wydarzenia mogą także skorzystać z bezpłatnych indywidualnych porad na temat możliwości rozwiązań problemów finansowych.⁴⁶

Natomiast od 2015 r. organizowany jest Gdański Dzień bez Długów, podczas którego można także bezpłatnie skonsultować ze specjalistami swoją sytuację zadłużeniową.⁴⁷ Na co dzień organizacją pomocy prawnej, doradztwa finansowego, prowadzeniem indywidualnych programów wyjścia z zadłużenia i indywidualnych programów pomocy ofiarom przestępstw i nadużyć finansowych zajmuje się gdańskie Centrum Bezpieczeństwa Ekonomicznego i Wsparcia Osób Zadłużonych. W ramach bezpłatnych usług świadczonych przez Centrum gdańszczanki i gdańszczanie mogą także skorzystać ze wsparcia psychologicznego poprzez udział w spotkaniach grup samopomocowych dla osób borykających się z problemem utraty kontroli nad długami.⁴⁸ Z ukierunkowanego problemowo wsparcia Centrum mogą skorzystać także osoby, których problemy finansowe są powiązane z uzależnieniem od alkoholu lub zaburzeniami psychicznymi. Natomiast dla gdańszczanek z doświadczeniem przemocy ekonomicznej dedykowane wsparcie zapewniono w Centrum Praw Kobiet.⁴⁹ Ponadto w ramach działań informacyjnych i prewencyjnych Gdańskiego Programu Bezpieczeństwa Ekonomicznego i Wsparcia Osób Zadłużonych w latach 2017-2021 opracowano i opublikowano serię poradników „Pocieszek”: „Pocieszek – poradnik dłużnika”; „Pocieszek – Poradnik spadkowy”; „Pocieszek – Długi Konsumpcyjne”; „Pocieszek – alimenty”; „Pocieszek – Poradnik Dłużnika. Zadłużenia czynszowe”. Wydano także publikację poświęconą bezpieczeństwu ekonomicznemu młodzieży – „Poradnik Szachisty”,

⁴⁴ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Pomoc społeczna, plik: 02.1. Rodziny oraz osoby w rodzinach objęte pomocą społeczną wg wybranych przyczyn pomocy (dostęp: 21.05.2023).

⁴⁵ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Rynek pracy, plik: 03.1. Stopa bezrobocia, wolne miejsca pracy, bezrobotni przypadający na ofertę pracy (dostęp: 21.05.2023).

⁴⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2018, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁴⁷ Drugi Gdański Dzień bez Długów: <https://www.gdansk.pl/urzed-miejski/wydzial-rozwoju-spolecznego/drugi-gdanski-dzien-bez-dlugow,a,65171> (dostęp: 21.05.2023).

⁴⁸ Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie: <http://mopr.gda.pl/centrum-bezplatnie-wesprze-zadluzonych/> (dostęp: 20.04.2023).

⁴⁹ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2020. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

przygotowaną przez uczniów IV LO im. Marynarzy WOP w Gdańsku. Wszystkie broszury dostępne są w wersjach elektronicznych na portalu miejskim.⁵⁰

Dużym wyzwaniem społecznym jest ciągle bezdomność. W 2021 r. Nicolas Schmit, unijny komisarz ds. społecznych, zwracał uwagę, że w ciągu dekady liczba osób w kryzysie bezdomności wzrosła w Europie o 70%. W Polsce problem bezdomności jest nieco mniej widoczny, ale trzeba pamiętać – o czym także mówił Schmit – że bezdomność dotyczy nie tylko osób mieszkających na ulicy, ale także tych korzystających z publicznych miejsc noclegowych oraz osób mieszkających u rodziny z powodu braku innego miejsca, gdzie mogłyby zamieszkać na stałe.⁵¹ W gdańskich statystykach pomocy społecznej nie widać wzrostu skali bezdomności w ciągu ostatniego dziesięciolecia. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności zmniejszyła się z 803 w 2012 r. do 755 w 2021 r. Nieco większy spadek widoczny jest w zestawieniu liczby osób w tych rodzinach: 944 osoby w 2012 r. i 761 osób w 2021 r., z czego można wnioskować, że obecnie problem bezdomności zewidencjonowanej przyznaniem pomocy społecznej dotyczy zasadniczo osób samotnych.⁵²

Aby wesprzeć gdańszczanki i gdańszczan, przeżywających kryzys bezdomności, i zadbać o ich bezpieczeństwo miasto opracowało Gdański Program Rozwiązywania Problemu Bezdomności, który został przyjęty uchwałą Rady Miasta w 2018 r. Priorytetami programu są działania: na rzecz kompleksowego wsparcia osób nieposiadających swojego domu; wspierające usamodzielnianie osób w kryzysie bezdomności; zapobiegające bezdomności; a także dbałość o godność osób w kryzysie bezdomności.⁵³ Podstawowym wyzwaniem osób w bezdomności jest znalezienie miejsca, gdzie można się schronić. Na terenie miasta Gdańska funkcjonuje 10 ośrodków, w których zapewniany jest nocleg i inne usługi osobom potrzebującym wsparcia w tym zakresie.⁵⁴ Według danych miasta w 2021 r. były w nich zabezpieczone 482 miejsca, w tym 110 miejsc dla osób w bezdomności, które ze względu na stan zdrowia nie mogły funkcjonować samodzielnie oraz 62 miejsca dla samotnych matek.⁵⁵

Monitorowanie sytuacji i bezpieczeństwa osób w kryzysie bezdomności wymaga także interwencji pozainfrastrukturalnej. W Gdańsku pracuje 6 streetworkerów, którzy starają się dotrzeć do osób, które nawet mimo niesprzyjających warunków atmosferycznych nie decydują się na skorzystanie z pomocy instytucjonalnej i pozostają w miejscach niemieszkalnych.⁵⁶ W okresie jesienno-zimowym organizowana jest także pomoc mobilna w postaci Autobusu SOS, którego obsługa wydaje ciepłe posiłki, ubrania, a także oferuje pomoc ratownika medycznego i wsparcie pracownika socjalnego.

Osoby, które są zmotywowane do zmiany swojej sytuacji, mogą skorzystać ze wsparcia w postaci indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności i pomocy w procesie usamodzielniania. We współpracy z organizacjami pozarządowymi i partnerami zagranicznymi Gdańsk jako jedno z trzech polskich miast realizuje także projekt „Housing First – najpierw mieszkanie”. Innowacyjność metody

⁵⁰ Wydział Edukacji. Publikacje, broszury, raporty: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-edukacji/publikacje-broszury-raporty,a,2708> (dostęp: 20.04.2023).

⁵¹ Komisarz UE alarmuje: W ciągu 10 lat liczba bezdomnych w Europie wzrosła o 70 proc.: <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8305636,bezdomnosc-w-ue-w-ciagu-10-lat-liczba-bezdomnych-w-europie-wzrosla-o-70-proc.html> (dostęp: 20.05.2023).

⁵² Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Pomoc społeczna, plik: 02.1. Rodziny oraz osoby w rodzinach objęte pomocą społeczną wg wybranych przyczyn pomocy (dostęp: 21.05.2023).

⁵³ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2018. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁵⁴ Osoby w bezdomności: <http://mopr.gda.pl/wsparcie-dla/osoby-bezdomne/> (dostęp: 20.05.2023).

⁵⁵ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

⁵⁶ Osoby w bezdomności: <http://mopr.gda.pl/wsparcie-dla/osoby-bezdomne/> (dostęp: 21.05.2023).

„Housing First” polega na tym, że posiadanie domu nie jest zakończeniem procesu wychodzenia z bezdomności, a jego fundamentem. Uczestnicy projektu – osoby w długotrwałej bezdomności – na początku zatem otrzymują mieszkanie komunalne i wszelkie niezbędne wsparcie specjalistyczne, które pomoże im rozwiązać pozostałe problemy, które często były przyczyną ich bezdomności.⁵⁷

W kontekście całej polityki integracji społecznej w mieście i prowadzonej w tym zakresie komunikacji z gdańszczankami i gdańszczanami ważnym elementem realizacji Gdańskiego Programu Rozwiązywania Problemu Bezdomności jest przyjęta w 2020 r. uchwałą Rady Miasta Gdańska Karta Praw Osób Bezdomnych. Z jednej strony jest to dokument, w którym określone zostały kierunki działań polityki społecznej miasta, z drugiej strony jest to także manifest na rzecz poszanowania praw i równego traktowania osób w bezdomności.⁵⁸

Znaczącą liczbowo grupą społeczną, potrzebującą szeroko rozumianego wsparcia społecznego, są osoby z niepełnosprawnościami. W 2021 r. liczba gdańszczanek i gdańszczan z orzeczoną niepełnosprawnością wynosiła 62 886 osób, co stanowiło 13% ogółu ludności Gdańska.⁵⁹ Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności systematycznie się jednak zmniejsza z poziomu 6 826 osób w 2012 r. do 4 005 osób w 2021 r.⁶⁰ W Gdańsku system wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami opiera się na Powiatowym Programie Działań Na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością. W ostatniej dekadzie opracowano dwa takie programy: na lata 2005-2020 i na lata 2021-2031. Przeciwdziałanie dyskryminacji w mieście, w tym w stosunku do osób z niepełnosprawnościami, jest przedmiotem wspomnianego już gdańskiego Modelu na rzecz Równego Traktowania. Nad programowaniem i wdrażaniem działań z zakresu wsparcia osób z niepełnosprawnościami czuwa Gdańska Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych, jako organ opiniotawczo-doradczy Prezydenta Miasta Gdańska. Jednym z realizatorów zadań na rzecz osób z niepełnosprawnościami jest Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie. Gdańska baza wsparcia instytucjonalnego osób z niepełnosprawnościami składa się z 6 klubów samopomocy i 13 środowiskowych domów samopomocy; 6 warsztatów terapii zajęciowej; 6 domów pomocy społecznej oraz 3 mieszkań chronionych. Dostępna jest także usługa indywidualnego wsparcia przez asystenta osoby niepełnosprawnej i asystenta osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Ważnym elementem wsparcia osób z niepełnosprawnościami są także mieszkania ze wsparciem jako przykład deinstytucjonalizacji usług społecznych. W Gdańsku jest np. 17 takich mieszkań, prowadzonych przez gdańskie koło Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Inteligencyjną.⁶¹

Niezwykle istotnym ogólnopolskim programem pomocy rodzinom i opiekunom osób z niepełnosprawnościami jest opieka wytchnieniowa, w ramach której ze środków rządowych

⁵⁷ Housing first w Polsce, pilotaż gdański: <https://www.rp.pl/nieruchomosci/art38009941-housing-first-w-polsce-pilotaż-gdanski> (dostęp: 21.05.2023).

⁵⁸ RMG. Gdańsk przyjął Kartę Praw Osób Bezdomnych. Jako pierwsze miasto w Polsce: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Gdansk-przyjal-Karte-Praw-Osob-Bezdomnych-Jako-pierwsze-miasto-w-Polsce,a,165507> (dostęp: 21.05.2023).

⁵⁹ Szymtkowska M., Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gdańska z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

⁶⁰ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Pomoc społeczna, plik: 02.1. Rodziny oraz osoby w rodzinach objęte pomocą społeczną wg wybranych przyczyn pomocy (dostęp: 21.05.2023).

⁶¹ Zespół Mieszkań Społecznych: <https://wsparciwegdansku.pl/podmiot/zespol-mieszkan-spoecznych/> (dostęp: 20.05.2023).

finansowany jest czasowy pobyt osoby z niepełnosprawnościami w placówkach opieki dziennej lub całodobowej. Spektrum możliwości finansowego wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami jest dużo szersze.⁶² Opieka wytchnieniowa jest ważnym gestem solidarności na rzecz środowiska rodzin osób z niepełnosprawnościami.

W Gdańsku jest także wdrażany metropolitalny Standard Minimum na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami i Otoczenia, który powstał przy ogromnym zaangażowaniu pracowników socjalnych, organizacji pozarządowych i środowiska osób z niepełnosprawnościami na Pomorzu. Dokument jest programem działań, które według jego autorów powinny zostać przeprowadzone przez każdy samorząd na rzecz podniesienia poziomu społecznej wrażliwości na potrzeby osób z niepełnosprawnościami oraz zapewnienia faktycznej dostępności usług publicznych i równości praw.⁶³

Mimo, iż w oficjalnych statystykach pomocą społeczną z powodu alkoholizmu jest objętych najmniej osób spośród wszystkich kategorii, problem walki z uzależnieniami od alkoholu i narkotyków jest dużym wyzwaniem. Zakres działań w tym obszarze jest w Gdańsku ujęty w dwóch dokumentach: Wieloletnim Ramowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska (uchwalanym średnio na 4 lata) oraz Szczegółowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska, uchwalanym na rok.

Główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej w Gdańsku jest obecnie długotrwała i ciężka choroba. W 2021 r. wsparciem z tego tyłu objętych było 2 914 rodzin w mieście, nie licząc rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności i alkoholizmu. Działania podejmowane przez miasto w zakresie tej problematyki zostały szerzej opisane w części poświęconej diagnozie zdrowia publicznego.

W 2016 roku w celu poprawy skuteczności systemu pomocy społecznej w Gdańsku utworzono Gdańskie Centrum Świadczeń, które przejęło od Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie zadania w zakresie obsługi wypłaty zasiłków, niezwiązanych bezpośrednio z pomocą społeczną.⁶⁴ Gdańszczanie i gdańszczanki znajdujący się w trudnej sytuacji życiowej mogą także skorzystać z nieodpłatnej pomocy w 19 punktach pomocy prawnej i poradnictwa obywatelskiego, prowadzonych przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie we współpracy z Okręgową Radą Adwokacką i Radą Okręgowej Izby Radców Prawnych oraz organizacjami pozarządowymi.⁶⁵

⁶² Osoby z niepełnosprawnością: <http://mopr.gda.pl/wsparcie-dla/osoby-niepelnosprawne/> (dostęp: 20.05.2023).

⁶³ Standard Minimum na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami i Otoczenia, Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Gdańsk 2021.

⁶⁴ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

⁶⁵ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

2.1.5. DOŚWIADCZENIA Z REALIZACJI KOMPLEKSOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH, WSPÓŁFINANSOWANYCH ZE ŚRODKÓW UNIJNYCH W CZTERECH PODOBSZARACH (BISKUPIA GÓRKA/STARY CHEŁM; DOLNE MIASTO/PLAC WAŁOWY/STARE PRZEDMIEŚCIE; NOWY PORT Z TWIERDZĄ WISŁOUJŚCIE ORAZ ORUNIA), MOGĄ ZOSTAĆ WYKORZYSTANE W PROGRAMOWANIU DZIAŁAŃ W INNYCH DZIELNICACH

Szczególnego rodzaju interwencji w gminach wymagają obszary rewitalizacji, które cechują się największym poziomem i współwystępowaniem negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych. Specjalnym narzędziem wsparcia tego typu obszarów jest gminny program rewitalizacji, wprowadzony do polskiego porządku prawnego w 2015 r. na mocy ustawy o rewitalizacji.⁶⁶ W Gdańsku w 2016 r. uchwałą Rady Miasta wyznaczone zostały 4 podobszary rewitalizacji: Biskupia Górka/Stary Chełm; Dolne Miasto/Plac Wałowy/Stare Przedmieście; Nowy Port z Twierdzą Wisłoujście oraz Orunia.⁶⁷ W kolejnym roku został przyjęty Gminny Program Rewitalizacji Miasta Gdańska na lata 2017-2023, którego celem jest wypracowanie spójności społecznej i przestrzennej obszaru rewitalizacji, a także jego ożywienie gospodarcze oraz poprawa wizerunku poszczególnych podobszarów.⁶⁸

Ważnym komponentem Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Gdańska na lata 2017-2023 są projekty z dofinansowaniem unijnym w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Każdy z podobszarów został objęty dwoma odrębnymi projektami – jeden obejmuje działania poprawiające infrastrukturę, drugi ukierunkowany jest na zapewnienie mieszkańcom kompleksowych usług społecznych w dzielnicy.⁶⁹ W ramach pierwszego komponentu podjęte zostały działania na rzecz poprawy jakości przestrzeni w rewitalizowanych dzielnicach poprzez: przebudowę ulic wraz z infrastrukturą techniczną; urządzenie przestrzeni publicznych i terenów zielonych; przebudowę i modernizację budynków mieszkalnych; a także remonty i modernizacje lub budowy nowych budynków na potrzeby placówek służących integracji społecznej mieszkańców. W wyniku realizacji tych projektów w wyremontowanych budynkach powstały: Centrum Wsparcia Seniora i Dom Sąsiedzki przy ul. Biskupiej 4 (Biskupia Górka/Stary Chełm); Placówka Wsparcia Dziennego przy ul. Królikarnia 13 (Dolne Miasto/Plac Wałowy/Stare Przedmieście); Centrum Wsparcia i Terapii Rodzin przy ul. Radnej 3/2 (Dolne Miasto/Plac Wałowy/Stare Przedmieście); Klub Aktywnego Mieszkańca przy ul. Floriańskiej 3 (Nowy Port z Twierdzą Wisłoujście); Youth Point przy ul. Na Zaspę 53 (Nowy Port z Twierdzą Wisłoujście); Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej, siedziba Rady Dzielnic i Gdańskiej Fundacji Innowacji Społecznej w dawnym ratuszu przy ul. Gościnniej 1 (Orunia); Dom Sąsiedzki i Placówka Wsparcia

⁶⁶ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2021. poz. 485 ze zm.).

⁶⁷ Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji: <https://www.brg.gda.pl/rewitalizacja/obszary-zdegradowane-i-obszary-rewitalizacji> (dostęp: 20.05.2023).

⁶⁸ Uchwała Nr XIV/304/19 Rady Miasta Gdańska z dnia 26 września 2019 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Gdańska na lata 2017-2023: https://baw.bip.gdansk.pl/UrządMiejskiwGdansk/document/540626/Uchwa%C5%82a-XIV_304_19 (dostęp: 21.05.2023).

⁶⁹ Projekty dofinansowane ze środków Unii Europejskiej: <https://www.brg.gda.pl/rewitalizacja/projekty-dofinansowane-ze-srodkow-unii-europejskiej> (dostęp: 20.04.2023).

Podwórkowego przy ul. Dworcowej 11 (Orunia). W realizacji jest jeszcze jeden obiekt: Dom Sąsiedzki i Centrum Wsparcia Rodziny przy ulicy J. Styp-Rekowskiego 16 (Biskupia Górka/Stary Chełm).⁷⁰

W ramach projektów służących rozwojowi usług społecznych w rewitalizowanych dzielnicach prowadzone są działania na rzecz: aktywizacji seniorów; wsparcia rodzin z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi; integracji dzieci i młodzieży, w tym poprzez pracę podwórkową, realizującą animację i streetworking; pomocy matkom z dziećmi z rodzin dysfunkcyjnych. Praca z uczestnikami projektów społecznych opiera się na kompleksowej diagnozie każdej zrekrutowanej osoby lub rodziny poprzez analizę nie tylko sytuacji problemowej, w której się znalazła dana osoba lub rodzina, ale także potrzeb, potencjału i predyspozycji uczestników. Na tej podstawie opracowana zostaje indywidualna ścieżka reintegracji, pomagająca w rozwoju kompetencji społecznych i zawodowych. Organizowane są także edukacyjne i integracyjne zajęcia grupowe oraz środowiskowe grupy wsparcia.⁷¹ Tam, gdzie jest to już możliwe, do realizacji zadań społecznych wykorzystywane są budynki i przestrzenie rewitalizowane w ramach projektów infrastrukturalnych.

Dodatkowo, także w ramach ZIT, podjęte zostały są trzy projekty pod nazwą „System Aktywizacji Społeczno-Zawodowej w Gdańsku – komponent aktywnej integracji”, „System Aktywizacji Społeczno-Zawodowej w Gdańsku – komponent aktywnej integracji II” oraz „System Aktywizacji Społeczno-Zawodowej w Gdańsku – komponent usług społecznych”, ukierunkowane na pomoc osobom pozostającym bez pracy, w tym osobom z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunom. W ramach projektu powstało 5 Centrów Aktywizacji Społecznej, z czego 4 w podobszarach rewitalizacji.⁷²

Opisane powyżej projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne stanowią kontynuację kompleksowych działań podejmowanych w Gdańsku przed wejściem w życie ustawy o rewitalizacji. W latach 2008-2016 procesy rewitalizacji w mieście były bowiem skoncentrowane w Letnicy, Wrzeszczu Dolnym, Dolnym Mieście i Nowym Porcie. Dzięki terytorialnej ciągłości zaplanowanych działań możliwe jest realne przeciwdziałanie problemom społecznym występującym na obszarze rewitalizacji, budowanie wśród interesariuszy procesu współodpowiedzialności za jego rezultaty, a także wyciąganie wniosków z obserwacji wieloletniej pracy z mieszkańcami i mieszkańcami.

2.1.6. ROZWÓJ SIECI DOMÓW I KLUBÓW SĄSIEDZKICH, JAKO WAŻNEGO ELEMENTU INTEGRACJI SPOŁECZNEJ, POWINIEN OBJĄĆ SWOIM ZASIĘGIEM KAŻDĄ DZIELNICĘ W GDAŃSKU

Według autorów raportu „Sąsiedztwa i mikroorganizacje w polskiej przestrzeni społecznej – próba diagnozy i rekomendacje” fizyczna bliskość, wynikająca z zamieszkiwania w pobliżu, nie generuje sama z siebie relacji społecznych, co najwyżej kontakty pasywne. Do rzeczywistej integracji społecznej niezbędne są zatem interakcje i wspólne aktywności, także w odniesieniu do najbliższego sąsiedztwa.⁷³

⁷⁰ Projekty inwestycyjne: <https://www.brg.gda.pl/rewitalizacja/projekty-dofinansowane-ze-srodkow-unii-europejskiej> (dostęp: 20.04.2023).

⁷¹ Projekty społeczne: <https://www.brg.gda.pl/rewitalizacja/projekty-dofinansowane-ze-srodkow-unii-europejskiej> (dostęp: 20.04.2023).

⁷² System Aktywizacji Społeczno-Zawodowej w Gdańsku – komponent usług społecznych: <https://bip.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-rozwoju-społecznego/System-Aktywizacji-Społeczno-Zawodowej-w-Gdańsku-komponent-usług-społecznych,a,145905> (dostęp: 20.04.2023).

⁷³ Sąsiedztwa i mikroorganizacje w polskiej przestrzeni społecznej – próba diagnozy i rekomendacje, towarzyszenie CAL, Instytut Radlińskiej, Warszawa 2009: <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/pdf/mikroorganizacje.pdf> (dostęp 22.05.2023).

W Gdańsku władze miasta w odpowiedzi na oddolną inicjatywę miejskich aktywistów zaangażowały się w inkubowanie i wspieranie rozwoju lokalnych miejsc integracji sąsiedzkiej. W wyniku współpracy z organizacjami pozarządowymi w Gdańsku powstała sieć domów i klubów sąsiedzkich, które stały się niezwykle ważnymi ośrodkami integracji mieszkańców dzielnic oraz aktywizacji społecznej. Obecnie w Gdańsku funkcjonuje 17 domów sąsiedzkich i 5 klubów sąsiedzkich. Każda placówka prowadzi swój profil facebookowy, większość posiada stronę internetową.⁷⁴ Oferta domów i klubów sąsiedzkich w Gdańsku jest bardzo bogata i dostosowana do różnorodności gdańszczanek i gdańszczan. Można w nich realizować swoje pasje i rozwijać kompetencje poprzez udział w warsztatach i kursach tematycznych. Są ważnym miejscem integracji międzypokoleniowej, bo w wielu z nich działają zarówno kluby seniora, jak i świetlice środowiskowe. Często pełnią też funkcję lokalnych centrów edukacji obywatelskiej i aktywności społecznej, organizując konsultacje społeczne, debaty i spotkania dotyczące spraw dzielnicy. Domy i kluby sąsiedzkie są w końcu ważnymi ogniskami lokalnej solidarności, w których można uzyskać pomoc, ale też zostać wolontariuszem i pomagać innym, potrzebującym wsparcia sąsiadom.

Motywacyjną funkcję w zakresie budowania sąsiedzkiej wspólnotowości i aktywności pełni Miejski Fundusz Sąsiedzki. To mini granty na realizację inicjatyw i wydarzeń służących wzmocnieniu więzi i relacji sąsiedzkich, o które mogą się ubiegać grupy nieformalne (minimum 4 osoby) lub organizacje pozarządowe.⁷⁵ Dużą popularnością cieszyły się także Gdańskie Dni Sąsiadów, organizowane od 2006 r. i przerwane przez pandemię covid-19. Były to odbywające się w różnych częściach miasta festyny, pikniki, grille i towarzyszące im wydarzenia kulturalno-rozrywkowe, koordynowane przez Instytut Kultury Miejskiej. Co roku w ramach Gdańskich Dni Sąsiadów organizowanych było około 200 spotkań, w których brało udział około 20 000 gdańszczanek i gdańszczan.⁷⁶

2.2. MIESZKANIA KOMUNALNE I SPOŁECZNE

2.2.1. FINANSJALIZACJA RYNKU MIESZKANIOWEGO WYMAGA ZWIĘKSZENIA ZASOBU MIESZKAŃ KOMUNALNYCH I INNOWACYJNEGO PODEJŚCIA DO MIESZKALNICTWA SPOŁECZNEGO

Podczas badania opinii na temat jakości życia w miastach europejskich, przeprowadzonego w 2019 r. na zlecenie Komisji Europejskiej w 80 miastach, 51% ankietowanych gdańszczanek i gdańszczan uznało, że w Gdańsku trudno znaleźć mieszkanie w rozsądnej cenie. Spośród czterech polskich miast, w których zostało przeprowadzone badanie (pozostałe to Warszawa, Kraków, Białystok), Gdańsk jest jedynym miastem, w którym widoczna i przeważająca jest negatywna tendencja w zakresie oceny dostępności mieszkań. Co więcej, porównując wyniki badań z lat 2012, 2015 i 2019, Gdańsk jest także jedynym polskim miastem, w którym spadł odsetek pozytywnych opinii mieszkańców w zakresie łatwości znalezienia mieszkania w rozsądnej cenie (-6/-3 pkt proc.). Mimo, że 97% mieszkanek i mieszkańców jest zadowolonych z życia w Gdańsku, co w omawianym zestawieniu daje 4 miejsce po Kopenhadze,

⁷⁴ Kluby i domy sąsiedzkie: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-rozwoju-społecznego/kluby-i-domy-sasiedzkie,a,2785> (dostęp: 20.04.2023).

⁷⁵ Gdańskie Fundusze powracają z rozszerzoną ofertą: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wiadomosci/gdanskie-fundusze-powracaja-z-rozszerzona-oferta,a,213836> (dostęp: 21.05.2023).

⁷⁶ Gdańskie Dni Sąsiadów: <https://ikm.gda.pl/projekt/gdanskie-dni-sasiadow/> (dostęp: 21.05.2023).

Sztokholmie i Zurychu, to w kategorii dotyczącej oceny dostępności mieszkań Gdańsk znalazł się dopiero na 43 miejscu.⁷⁷

Na przestrzeni dekady 2012-2021 liczba mieszkań w Gdańsku wzrosła od 199 548 do 249 820 mieszkań. Biorąc pod uwagę zmianę populacji Gdańska w tych latach, liczba mieszkańców na jedno mieszkanie zmniejszyła się z poziomu 2,31 w 2012 r. do 1,95 w 2021 r. Zasoby mieszkań gminnych zmniejszyły się od 19 443 mieszkań w 2013 r. do 16 245 lokali mieszkalnych w 2021 r. Zwiększyły się natomiast zasoby budownictwa społecznego (TBS) z 2 875 mieszkań w 2013 r. do 3 592 mieszkań w 2020 r.⁷⁸ Według szacunków Urzędu Miejskiego w Gdańsku w 2021 r. około 6,5% całego zasobu mieszkań w Gdańsku to mieszkania miejskie w różnych formach własności.⁷⁹ Jest to sytuacja, która nie odbiega od położenia innych samorządów lokalnych w kraju. Ze względu na niewielki zasób mieszkań gminnych, samorządy mają trudności w prowadzeniu polityki mieszkaniowej, odpowiadającej na społeczne zapotrzebowanie.⁸⁰

Z przytoczonych powyżej danych wynika, że pomimo stałego wzrostu zasobu mieszkań w Gdańsku, problemem w skali miasta, odczuwanym przez połowę populacji, jest dostępność cenowa mieszkań, a w tym brak zdywersyfikowanej oferty mieszkaniowej dla rodzin i osób, których nie stać na zakup lub wynajem lokali na rynku komercyjnym. Skala wyzwania, jakim jest zapewnienie odpowiednich warunków mieszkaniowych wszystkim gdańszczankom i gdańszczanom, jest dodatkowo komplikowana rosnącymi cenami nieruchomości za m² (zarówno kupna, jak i wynajmu) oraz trudnościami finansowymi wynikającymi z kryzysu gospodarczego, spowodowanego skutkami pandemii i wojny w Ukrainie. Okoliczności te wpływają także na wzrost zapotrzebowania na wsparcie w zapewnieniu mieszkań z zakresu pomocy społecznej dla grup osób w najtrudniejszej sytuacji i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych lokalnej społeczności, w tym wsparcie rodzin, które nie są w stanie samodzielnie zapewnić sobie mieszkania, jest celem posiadania i gospodarowania gminnym zasobem mieszkaniowym. Polityka mieszkaniowa Gdańska opiera się o dwa programy: Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasta Gdańska na lata 2020-2024 oraz Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016-2023. W ramach realizacji polityki mieszkaniowej miasta można wyróżnić działania z zakresu: publicznej oferty najmu; udostępniania gminnych lokali mieszkaniowych w zamian za ich remont; podnoszenia standardu mieszkań komunalnych poprzez remonty, w tym w ramach działań rewitalizacyjnych; budowy mieszkań komunalnych i mieszkań w formule TBS; przygotowania mieszkań wspomaganych i mieszkań ze wsparciem we współpracy z organizacjami pozarządowymi.⁸¹

Według danych z Raportu o stanie miasta na koniec 2021 roku zasób mieszkań komunalnych w Gdańsku obejmował 16 245 lokali mieszkalnych, a w tym 1 292 lokale przeznaczone na najem

⁷⁷ Wyniki badania jakości życia w miastach Europy, Urząd Miasta Gdańska, Gdańsk 2019, na podstawie Quality of Life in European Cities, 2019, Komisja Europejska 2019.

⁷⁸ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Nieruchomości, plik: 01.1. Zasoby mieszkaniowe w Gdańsku (dostęp: 21.05.2023).

⁷⁹ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

⁸⁰ Nowak K., Krajowy i lokalny wymiar polityki mieszkaniowej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa – Kraków – Gdańsk 2021.

⁸¹ Raport Polityka mieszkaniowa Miasta Gdańska 2021: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Raport-2021-polityka-mieszkaniowa-Miasta-Gdanska-PREZENTACJA,a,187826> (dostęp: 21.05.2023).

socjalny. Głównym kryterium ubiegania się o przyznanie mieszkania z zasobu gminy jest dochód, który nie pozwala na wynajęcie mieszkania na rynku komercyjnym. Różnica między najmem komunalnym a socjalnym polega na tym, że wynajem lokalu socjalnego jest rozwiązaniem tymczasowym i zawierany jest na czas określony, natomiast najem komunalny zawierany jest na czas nieokreślony. Kryterium, decydującym o rodzaju najmu, jest dochód. Zmniejszenie liczby lokali w gdańskim zasobie mieszkań komunalnych częściowo związane jest z wykupem mieszkań, do którego uprawnieni są ich najemcy. Zmniejszenie zasobu nie skutkuje jednak większym popytem. Liczba oczekujących na komunalny lokal mieszkalny stopniowo bowiem maleje z poziomu 617 w 2018 r.⁸² do 242 w 2021 r.⁸³ Podobnie sytuacja wygląda w odniesieniu do komunalnych lokali socjalnych, gdzie kolejka oczekujących zmniejszyła się z 1 702 w 2012 r.⁸⁴ do 256 w 2021 r.⁸⁵

Nieustannym wyzwaniem jest także utrzymanie odpowiedniego standardu mieszkań komunalnych, co jest kosztownym zadaniem. Częściowo to zadanie udaje się realizować w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych, dofinansowywanych ze środków unijnych. W Gminnym Programie Rewitalizacji wytypowano 54 budynki z zasobu komunalnego na terenie Oruni, Dolnego Miasta, Biskupiej Górki oraz Nowego Portu, które poddane zostały modernizacji. Niestety część gminnego zasobu mieszkań ze względu na zły stan nie może zostać udostępniona ani w ramach najmu komunalnego, ani socjalnego. Brak środków na remont generuje kolejne koszty związane z zabezpieczeniem i utrzymaniem tych lokali. Odpowiedzią na tę sytuację jest program "Publiczna Oferta Najmu" skierowany do osób, które nie zakwalifikowały się do przydziału komunalnych lokali mieszkalnych. Gdańszczanie i gdańszczanki, którzy zdecydują się skorzystać z tej oferty, mogą otrzymać zwolnienie z opłat za czynsz na czas remontu do 24 miesięcy. Dodatkowo, jeśli remont wymaga wymiany pieca, mogą także otrzymać dofinansowanie na zmianę systemu ogrzewania.⁸⁶ Oczywiście zastosowanie tego rozwiązania jest możliwe jedynie w budynkach o odpowiednim standardzie, gdzie remontu wymagają tylko pojedyncze mieszkania, dlatego zakres wykorzystania tego programu jest ograniczony.

Inną formą zwiększającą ofertę mieszkań na wynajem jest działalność towarzystw budownictwa społecznego (TBS). W Gdańsku funkcjonują dwa takie podmioty: Towarzystwo Budownictwa Społecznego „Motława” (TBS „Motława”) oraz Gdańskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego (GTBS). Zasób mieszkań TBS wzrasta systematycznie poprzez budowę nowych inwestycji mieszkaniowych. Gdańskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego w latach 1997-2016 wybudowało 41 budynków wielorodzinnych i oddało do użytkowania 1608 mieszkań.⁸⁷ Założone nieco później Towarzystwo Budownictwa Społecznego "Motława" w latach 2003-2020 wybudowało także 41 budynków wielorodzinnych i oddało do użytkowania 1467 mieszkań.⁸⁸ Dzięki aktywności inwestycyjnej

⁸² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2018 r. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁸³ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021 r. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

⁸⁴ Raport z realizacji Programu Operacyjnego VII. Infrastruktura za 2016. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

⁸⁵ Raport z realizacji Programu Operacyjnego VII. Infrastruktura za 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

⁸⁶ Publiczna oferta najmu lokali w zamian za wykonanie remontu 2022 r. – szansa na mieszkanie jeszcze w tym roku dla kolejnych 20 rodzin: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wiadomosci/publiczna-oferta-najmu-lokali-w-zamian-za-wykonanie-remontu-2022-r-szansa-na-mieszkanie-jeszcze-w-tym-roku-dla-kolejnych-20-rodzin,a,226967> (dostęp: 21.05.2023).

⁸⁷ Gdańskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego: <https://www.gtbs.pl/o-firmie.html> (dostęp: 25.04.2023).

⁸⁸ Towarzystwo Budownictwa Społecznego "Motława": <https://tbsmotlawa.pl/o-firmie.html> (dostęp: 25.04.2023).

towarzystw budownictwa społecznego w Gdańsku liczba oczekujących na mieszkania TBS stopniowo maleje z 658 w 2018 r. do 246 w 2021 r.⁸⁹

Ważnym elementem polityki mieszkaniowej Gdańska i unikatowym w skali kraju jest Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016-2023. Celem programu jest wsparcie najbardziej potrzebujących gdańszczanek i gdańszczan, borykających się z problemami zdrowotnymi i społecznymi, w zorganizowaniu bezpiecznego miejsca zamieszkania połączonego z usługami społecznymi. Sposobem realizacji tego celu jest zintegrowanie działań z zakresu polityki mieszkaniowej i integracji społecznej na rzecz efektywniejszego wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Narzędziami wdrażania Programu są dwa modele: Model Mieszkań Wspomaganych i Model Mieszkań ze Wsparciem.⁹⁰ W przypadku mieszkań ze wsparciem podmiotem wynajmującym lokal jest organizacja pozarządowa, wsparcie beneficjenta ma zintensyfikowany charakter, a włączenie osoby do projektu odbywa się przez wydanie decyzji administracyjnej. W przypadku mieszkań ze wsparciem umowę najmu zawiera beneficjent a dodatkowo korzysta ze zindywidualizowanego wsparcia, przy czym nie jest ono tak zintensyfikowane jak w przypadku mieszkań wspomaganych.⁹¹ Na realizację celów Programu przeznaczane są istniejące lokalne komunalne, odpowiednio przystosowywane do potrzeb beneficjentów, a także podejmowane są starania na rzecz pozyskania prywatnych lokali mieszkaniowych.

Dodatkowym wsparciem w zakresie rozbudowy zasobu mieszkań na rzecz Programu zajmuje się Gdańska Infrastruktura Społeczna, spółka miejska powołana w 2006 r., zajmująca się budową mieszkań komunalnych.⁹² W 2017 r. Gdańska Infrastruktura Społeczna na potrzeby Programu zrealizowała budynek wielorodzinny z 26 mieszkaniami przy ul. Dolne Młyny. W 2020 r. spółka wybudowała i przekazała na potrzeby placówki opiekuńczo-wychowawczej budynek jednorodzinny przy ul. Cienistej, w którym zamieszkało 14 wychowanków pieczy zastępczej. W 2021 r. GIS oddała do użytkowania kolejny budynek z 4 lokalami mieszkalnymi przy ul. Cienistej, przeznaczony na mieszkania ze wsparciem dla samotnych rodziców.⁹³ Kolejną inwestycją GIS w ramach programu jest planowana budowa mieszkań ze wsparciem przy ul. Ogińskiego, gdzie zakwaterowanie znajdą przede wszystkim osoby z niepełnosprawnościami i seniorzy. W 2022 roku w ramach Gdańskiego Programu Mieszkalnictwa Społecznego funkcjonowało 189 mieszkań, z czego 74 mieszkania wspomagane i 115 mieszkań ze wsparciem. Pomocą objęto w sumie 439 osób. Niestety dotychczas w żadnym roku realizacji Programu nie udało się osiągnąć założonego wskaźnika - pozyskiwania do programu 50 kolejnych mieszkań rocznie. Adresatami programu są przede wszystkim: osoby z niepełnosprawnościami; wychowankowie pieczy zastępczej i innych placówek w procesie usamodzielnienia; ofiary przemocy domowej; seniorzy; osoby z zaburzeniami psychicznymi; rodziny wielodzietne; osoby uzależnione; osoby bezdomne; osoby długotrwale bezrobotne; opuszczające

⁸⁹ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

⁹⁰ Unikatowy w skali kraju Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego ma już 7 lat. Jaki jest jego bilans?: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Unikatowy-w-skali-kraju-Gdanski-Program-Mieszkalnictwa-Spolecznego-ma-juz-7-lat-Jaki-jest-jego-bilans-GPMS-Wydzial-Rozwoju-Spolecznego-Malczewska-Gdanskie-Nieruchomosci-Borowczak,a,241040> (dostęp: 25.04.2023).

⁹¹ Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016-2023, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Gdańsku, Gdańsk 2016.

⁹² Gdańska Infrastruktura Społeczna: <https://www.gisgdansk.pl/index.php> (dostęp: 25.04.2023).

⁹³ Gdański Program Mieszkalnictwa ze Wsparciem. Nowy dom dla czterech rodzin: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Gdanski-Program-Mieszkalnictwa-ze-Wsparciem-Nowy-dom-dla-czterech-rodzin,a,207914> (dostęp: 25.04.2023).

zakłady karne i poprawcze; imigranci i członkowie mniejszości narodowych oraz inne osoby i rodziny najbardziej narażone na wykluczenie społeczne.⁹⁴

Aktywność miasta w sferze polityki mieszkaniowej jest widoczna – zarówno w obszarze podejmowanych decyzji i realizowanych inwestycji, jak i dostępnych dla mieszkanki i mieszkańców informacji. Biorąc pod uwagę ogólne trendy związane z urynkowaniem zasobów mieszkaniowych, w polityce tej powinno być również uwzględnione wspieranie rozwoju segmentu mieszkalnictwa dostępnego (ang. *affordable housing*). Działania w tym zakresie pozwoliłyby poprawić sytuację osób, których dochody nie pozwalają na ubieganie się o mieszkanie komunalne i których nie stać jednocześnie na zakup lub wynajem mieszkania na rynku komercyjnym.⁹⁵

2.3. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA

2.3.1. GDAŃSKIE DZIAŁANIA UKIERUNKOWANE NA WŁĄCZANIE OBYWATELEK I OBYWATELI W KREOWANIE POLITYK MIEJSKICH PRZEKŁADAJĄ SIĘ NA WZROST FREKWENCJI W WYBORACH SAMORZĄDOWYCH

Wyniki „Europejskiego Sondażu Społecznego” z 2014 r. pokazały, że Polacy deklarują dużą potrzebę wyrażania własnego zdania poprzez referendum. Natomiast z regularnie prowadzonych przez CBOS badań wynika, że Polacy w większości wierzą w sprawczość aktywności obywatelskiej. Według Eurobarometru Polacy także dostrzegają większą efektywność swojego głosowania w wyborach samorządowych niż w wyborach krajowych.⁹⁶ Wychodząc naprzeciw tym postawom w Gdańsku mieszkanki i mieszkańcy są systemowo i systematycznie zapraszani do współdecydowania o kierunkach rozwoju miasta. Najwięcej działań z zakresu partycypacji społecznej dotyczy kwestii planowania przestrzennego, co wynika z ustawowych zapisów w tym obszarze. Zasady włączania mieszkańców w proces uchwalania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jak i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, to jedne z pierwszych regulacji dotyczących włączania mieszkańców w podejmowanie decyzji na poziomie lokalnym. Odpowiedzialne za realizację polityki przestrzennej Biuro Rozwoju Gdańska skutecznie prowadzi w tym zakresie działania związane z partycypacją społeczną, często przekraczając ustawowe wymogi. Rozbudowany system konsultacji społecznych towarzyszy także pracom nad strategią rozwoju miasta oraz programami rozwoju.

W 2015 r. procesy prowadzenia konsultacji z mieszkańcami uregulowano uchwałą Rady Miasta Gdańska w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami miasta Gdańska.⁹⁷ Zasady wprowadzone uchwałą poszerzyły zakres możliwości inicjowania konsultacji społecznych w mieście i ułatwiły proces ich przeprowadzania. W latach 2016-2021 przeprowadzono

⁹⁴ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

⁹⁵ Nowak K., Krajowy i lokalny wymiar polityki mieszkaniowej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa – Kraków – Gdańsk 2021.

⁹⁶ Solon-Lipiński M., *Zmiany w nastawieniu Polaków do uczestnictwa w procesach podejmowania decyzji*, 2014: https://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Masz%20Glos/Aktywnosc_obywatelska.pdf (dostęp: 15.04.2023).

⁹⁷ Uchwała ta była następnie zmieniana na mocy kolejnych uchwał Rady Miasta Gdańska. Uchwała w aktualnym brzmieniu jest dostępna pod adresem: https://baw.bip.gdansk.pl/UrządMiejskiwGdansk/document/545864/Uchwa%C5%82a-XXXIII_833_21 (dostęp: 21.05.2023).

w Gdańsku szereg spotkań konsultacyjnych i partycypacyjnych, między innymi na temat: wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji; Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych; budowy Kunsztu Wodnego; Gdańskiego Standardu Ulicy Miejskiej; Modelu na Rzecz Równego Traktowania; gdańskich podwórek; zmian statutów dzielnic; zmiany Strategii Rozwoju Miasta; utworzenia parku kulturowego; Młodego Miasta i in.⁹⁸ Usługą wspierającą dostęp do informacji na temat możliwości uczestnictwa gdańszczanek i gdańszczan w zarządzaniu miastem jest uruchomiona w 2016 r. strona internetowa „Dialog Obywatelski”⁹⁹, na której zamieszczane są aktualności dotyczące prowadzonych w mieście procesów partycypacyjnych.¹⁰⁰

Szczególną formą partycypacji społecznej jest panel obywatelski, który został w Gdańsku zorganizowany trzykrotnie. Organizacja panelu obywatelskiego polega na losowym wybraniu reprezentatywnej grupy mieszkańców, która w toku wspólnych dyskusji i prac przygotowuje rekomendacje w zakresie zadanego tematu. Co istotne, uzgodnione przez uczestników panelu rekomendacje są wiążące dla władz miasta.¹⁰¹ Pierwszy panel obywatelski w Gdańsku (a także pierwszy w Polsce) został przeprowadzony w 2016 r. w celu wypracowania społecznej odpowiedzi na pytanie: *Jak lepiej przygotować Gdańsk na wystąpienie ulewnych opadów deszczu w ramach adaptacji miasta do zmiany klimatu?*¹⁰² Dwa kolejne zostały zorganizowane w roku 2017. Tematem drugiego panelu obywatelskiego były działania na rzecz poprawy jakości powietrza w Gdańsku (*Jak poprawić jakość powietrza w Gdańsku?*¹⁰³), natomiast trzeciego – aktywność obywatelska gdańszczanek i gdańszczan (*Jak wspierać aktywność obywatelską w Gdańsku?*¹⁰⁴).

Inną formą uspołecznienia polityk miejskich są tematyczne grupy doradcze i opiniujące, do których zapraszani są przedstawiciele branżowych instytucji i organizacji pozarządowych. W Gdańsku działa 14 takich rad społecznych: Gdańska Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych; Gdańska Rada Sportu; Gdańska Rada ds. Równego Traktowania; Rada Imigrantów i Imigrantek; Gdańska Rada Zdrowia Publicznego; Rada Kultury Gdańskiej; Powiatowa Rada Rynku Pracy w Gdańsku; Gdańska Rada Działalności Pożytku Publicznego; Gdańska Rada Organizacji Pozarządowych; Młodzieżowa Rada Miasta Gdańska; Rada Seniorów w Gdańsku; Komitet Rewitalizacji; Gdańska Rada ds. Rozwoju Wolontariatu.¹⁰⁵ Narzędziem wspierającym aktywność społeczną w zakresie podejmowania oddolnych inicjatyw obywatelskich są Gdańskie Fundusze: senioralny, młodzieżowy, równości, sąsiedzki, sportowo/rekreacyjny, innowacji społecznych oraz Otwarty IKM.¹⁰⁶ Mechanizm ten umożliwia

⁹⁸ Liczba procesów o charakterze konsultacyjnym i partycypacyjnym zorganizowanych przez Urząd Miejski i jednostki organizacyjne Miasta: 2016 – 86; 2017 – 102; 2018 – 196; 2019 – 147; 2020 – 93; 2021 – 138.

⁹⁹ Dialog Obywatelski: <https://www.gdansk.pl/gdanski-dialog-obywatelski> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰⁰ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

¹⁰¹ Panel obywatelski: <https://www.gdansk.pl/panel-obywatelski/czym-jest-panel-obywatelski,a,63364> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰² Panel obywatelski: <https://www.gdansk.pl/panel-obywatelski/pierwszy-panel-jak-lepiej-przygotowac-gdansk-na-wystapienie-ulewnych-opadow-deszczu,a,2812> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰³ Panel obywatelski: <https://www.gdansk.pl/panel-obywatelski/drugi-gdanski-panel-obywatelski-jak-poprawic-jakosc-powietrza,a,2864> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰⁴ Panel obywatelski: <https://www.gdansk.pl/panel-obywatelski/trzeci-panel-jak-wspierac-aktywnosc-obywatelska-w-gdansku,a,108003> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰⁵ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁰⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

gdańszczankom i gdańszczanom uzyskanie dofinansowania na realizację w mieście działań podejmowanych przez nich na rzecz własnej grupy rówieśniczej i lokalnej społeczności. Od 2016 r. w Europejskim Centrum Solidarności, we współpracy w Urzędem Miejskim w Gdańsku, realizowany jest projekt „Solidarność codziennie”, służący wspieraniu działań podejmowanych przez miejskich aktywistów na rzecz budowania otwartego i solidarnego społeczeństwa. Z zasobów przestrzeni Europejskiego Centrum Solidarności na organizację codziennej pracy oraz na organizację wydarzeń w ramach projektu mogą korzystać organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, a także osoby indywidualne.¹⁰⁷ Propagowaniu idei samorządności i postaw obywatelskich poświęcony jest także Tydzień Demokracji, organizowany w Gdańsku od 2016 r. W ramach tego wydarzenia co roku we wrześniu w różnych miejscach i instytucjach miejskich odbywają się spotkania, debaty, rozmowy, warsztaty i projekcje poświęcone idei i praktykom demokracji. W 2021 r. w Gdański Tydzień Demokracji włączone zostały przedszkola i szkoły – w sumie 65 placówek (około 40 % miejskiej bazy). W ten sposób zainaugurowany został także projekt Gdańskich Lekcji Obywatelskich, którego celem jest przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywności obywatelskiej.¹⁰⁸ Kolejnym działaniem na rzecz edukacji młodzieży w zakresie aktywności obywatelskiej jest powołany w 2019 r. Zespół Dialogu Obywatelskiego „Młodzi w Mieście”.¹⁰⁹ Zachęceniu do zaangażowania najmłodszych gdańszczanek i gdańszczan w sprawy miasta służą też spotkania Prezydenta Gdańska z uczniami. Podczas lekcji z Prezydentem uczniowie gdańskich szkół mają możliwość wysłuchania wykładu na temat samorządności, postaw obywatelskich i aktywności społecznej, a także dyskusji z Prezydentem.¹¹⁰

W roku 2019 zainicjowane zostały także spotkania Prezydenta Gdańska z mieszkańcami – Porozmawiajmy przy stole. W ośmiu spotkaniach zorganizowanych w ciągu roku z mieszkańcami dzielnic Orunia-św. Wojciech-Lipce, Chełm, Piecki-Migowo, Wrzeszcz Dolny, Przymorze Wielkie, Żabianka-Wejhera-Jelitkowo-Tysiąclecia, Jasień, Stogi wzięło udział w sumie ok. 1 200 uczestników.¹¹¹ Spotkania, służące omówieniu najważniejszych kwestii związanych z codziennymi sprawami mieszkańców dzielnicy, były także zaproszeniem do zaangażowania się gdańszczanek i gdańszczan w sprawy ważne dla lokalnej społeczności. W kolejnym roku z uwagi na pandemię spotkania przy stole zostały zamienione na Spacerzy Prezydenta w dzielnicach i czaty z Prezydentem.¹¹² W kontekście działań promujących aktywność obywatelską okres pandemii był trudnym czasem. Obowiązkowe konsultacje społeczne były organizowane online. Inne działania partycypacyjne – w zależności od potrzeb i możliwości także były organizowane zdalnie.

Inspiracji do działań w zakresie aktywizacji społecznej i obywatelskiej gdańszczan i gdańszczanek miasto poszukuje poprzez udział w międzynarodowych projektach. W latach 2014-2018 miasto Gdańsk

¹⁰⁷ Solidarność Codziennie: <https://ecs.gda.pl/codziennie/#> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰⁸ Gdański Tydzień Demokracji: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Gdanski-Tydzien-Demokracji-Poznaj-caly-PROGRAM-warsztaty-debaty-i-spotkania-autorskie-Dulkiewicz-Hausner-Bendyk-Szpurak-Shostak-Wygnanski-Kittel-Mikolajewska-Harlukowicz,a,227145> (dostęp: 15.04.2023).

¹⁰⁹ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2019, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2020.

¹¹⁰ W roku szkolnym 2015/2016 prezydent spotkał się z ponad 1 tys. uczniów. Źródło: Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

¹¹¹ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2019, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2020.

¹¹² Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2020, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

było partnerem projektu „CHANGE! – social design of public services”, którego celem było upowszechnianie dobrych praktyk i wymiana doświadczeń związanych z planowaniem usług społecznych w miastach oraz podniesienie kompetencji miast w zarządzaniu rozwojem i tworzeniu zrównoważonych polityk miejskich. W tym samym czasie (2014-2018) miasto Gdańsk uczestniczyło także w projekcie „Boost Inno – Boosting Social Innovation”, ukierunkowanym na upowszechnianie dobrych praktyk i wymianę doświadczeń związanych z zarządzaniem innowacjami społecznymi w miastach. Natomiast w 2018 r. przystąpiono do projektu „Civic eState – Pooling the urban commons as civic patrimony”, stanowiącego kontynuację dwóch wyżej wymienionych.¹¹³ Celem tego przedsięwzięcia było stworzenie w Gdańsku Centrum Obywatelskiego dla wspierania innowacji społecznych i aktywności społecznej, na wzór doświadczeń Neapolu.¹¹⁴ Miasto Gdańsk jest również jednym z czterech miast uczestniczących w pilotażowym projekcie EUARENAS, finansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Horyzont 2020. Celem tego projektu jest m.in. analiza i sformułowanie rekomendacji dotyczących wzmacniania mechanizmów demokracji deliberacyjnej w europejskich miastach.¹¹⁵

O skali aktywności obywatelskiej mieszkańców i mieszkanki Gdańska świadczy niewątpliwie wysokość frekwencji w wyborach powszechnych, tj. wyborach do Sejmu i Senatu, wyborach Prezydenta RP, a także wyborach do Parlamentu Europejskiego. W każdym z głosowań, które odbyły się pomiędzy rokiem 2010 a 2019, frekwencja w Gdańsku była znacznie wyższa niż średnia dla kraju. Odnosząc się natomiast do frekwencji w wyborach samorządowych, należy zauważyć, że w 2018 roku – po raz pierwszy w XXI wieku – w Gdańsku odnotowano frekwencję w wyborach wyższą niż w skali kraju.¹¹⁶ Dane dotyczące wzrostu frekwencji w wyborach samorządowych świadczą o skuteczności miejskich polityk ukierunkowanych na aktywizację obywateli i obywateli. Trzeba jednak pamiętać, że na zaangażowanie obywatelskie na poziomie lokalnym szczególnie duży wpływ ma zaufanie do władzy i pracowników samorządowych. Ważne jest tutaj zmniejszanie dystansu fizycznego poprzez bezpośrednie spotkania z mieszkańcami i mieszkankami, ale jeszcze ważniejsze jest wywiązywanie się ze złożonych obietnic. Dobrą praktyką w zakresie budowania zaufania jest jak najszersze uwzględnianie uwag, składanych przez angażujących się obywateli i obywateli w procesach konsultacyjnych, oraz wdrażanie przyjętych rekomendacji w panelach obywatelskich. Niestety w kontekście realizacji przedmiotu ostatniego z paneli obywatelskich, dotyczącego właśnie tego, jak wspierać aktywność obywatelską w Gdańsku, od 2018 r. nie pojawiły się żadne informacje na temat działań podjętych przez miasto w celu zastosowania się do przyjętych przez uczestniczki i uczestników panelu zaleceń.¹¹⁷ Zaufania nie można wymagać – trzeba na nie zapracować, co w przypadku zaufania społecznego

¹¹³ Projekty dofinansowane z funduszy międzynarodowych, realizowane przez wydziały Urzędu Miejskiego oraz jednostki organizacyjne Miasta Gdańska: <https://www.gdansk.pl/inwestycje-miejskie/projekty-dofinansowane-z-funduszy-miedzynarodowych-realizowane-przez-wydzialy-urzedu-miejskiego-oraz-jednostki-organizacyjne-miasta-gdanska,a,2951> (dostęp: 21.05.2023).

¹¹⁴ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2018, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019.

¹¹⁵ EUARENAS: <https://ug.edu.pl/news/pl/363/euarenas-nowy-projekt-z-finansowaniem-z-programu-horyzont-2020> (dostęp: 15.04.2023).

¹¹⁶ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Aktywność Obywatelska, plik: 02.1. Frekwencja wyborcza - frekwencja wyborcza w Gdańsku oraz na tle wybranych miast oraz <https://wybory2002.pkw.gov.pl/> (dostęp: 15.04.2023).

¹¹⁷ Panel obywatelski: <https://www.gdansk.pl/panel-obywatelski> (dostęp: 22.05.2023).

i politycznego jest długotrwałym procesem. Zaufanie można natomiast bardzo szybko stracić, co zazwyczaj odczytujemy nie tylko z frekwencji, ale i wyników wyborów.

2.3.2. WZROST LICZBY PROJEKTÓW SKŁADANYCH DO BUDŻETU OBYWATELSKIEGO NIE PRZEKŁADA SIĘ NA WZROST FREKWENCJI W GŁOSOWANIU

Jednym z najbardziej widocznych działań miasta na rzecz zwiększania aktywności obywatelskiej mieszkanki i mieszkańców Gdańska jest Budżet Obywatelski. Po raz pierwszy gdańszczanki i gdańszczanie zostali zaproszeni do tej formy partycypacji społecznej we współdecydowaniu o realizacji inwestycji z budżetu gminy w 2013 r. Podobnie stało się w wielu innych polskich miastach i bardzo szybko budżet obywatelski stał się rozpoznawalnym działaniem gmin w całym kraju. W pierwszej pilotażowej edycji gdańskiego Budżetu Obywatelskiego mieszkanki i mieszkańcy mogli zdecydować o zagospodarowaniu 9 mln złotych z budżetu miasta. W głosowaniu wzięło udział 51 038 osób uprawnionych do głosowania¹¹⁸, czyli 13,7% mieszkanki i mieszkańców Gdańska. W kolejnych dwóch latach popularność Budżetu Obywatelskiego jednak malała: w 2014 roku frekwencja w głosowaniu wyniosła 10,1%, a w 2015 tylko 9%.¹¹⁹ Mimo tego miasto nie zrezygnowało z organizacji Budżetu Obywatelskiego i postanowiło wzmocnić jego promocję oraz legitymizację poprzez zapisy w dokumentach strategicznych. W 2015 roku działanie pod nazwą *Zwiększenie roli budżetu obywatelskiego jako narzędzia partycypacji, w tym poprzez wzrost jego udziału w budżecie miasta* zostało wpisane do Programu Operacyjnego: Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska. Tak określone działanie stało się jednym z pięciu kluczowych działań w ramach zadania *Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w zarządzaniu miastem*, służących realizacji Celu Operacyjnego: *Zwiększenie roli mieszkańców, organizacji, instytucji i innych podmiotów w kreowaniu polityk miejskich*¹²⁰. W ślad za tym w latach 2016-2018 zwiększano kwoty na Budżet Obywatelski – z 12,5 mln złotych do 19,8 mln złotych, co było także zwiększeniem udziału kwoty Budżetu Obywatelskiego w stosunku do całości wydatków budżetowych miasta – z 0,34% w 2013 do 0,60% w 2018. Stopniowo też wzrastała frekwencja w głosowaniu: 2016 – 10%; 2017 – 11,3%; 2018 – 12,4%. W latach 2019-2020 kwoty Budżetu Obywatelskiego (i ich procentowy udział w stosunku do wydatków budżetowych) nieco zmalały – do 18,5 mln złotych w 2018 r. i 18,4 mln w 2019 r. Zmniejszyła się także frekwencja w głosowaniu – do 11,4% w 2019 r. i 8,6% w pandemicznym 2020 r. W latach 2021-2022 kwoty Budżetu Obywatelskiego ponownie zostały zwiększone do 20,8 mln w 2021 r.¹²¹ i 22,5 mln w 2022 r.¹²² Frekwencja natomiast nieco wzrosła w 2021 r. do 9,9%¹²³ i ponownie zmalała w 2022 r. Przeprowadzona w 2019 r. analiza realizacji budżetów obywatelskich w sześciu największych polskich

¹¹⁸ „Przez uprawnionych do głosowania w Budżecie Obywatelskim w Gdańsku rozumie się osoby powyżej 16. roku życia, zameldowane stale lub czasowo w Gdańsku bądź wpisane do stałego rejestru wyborców” – cytata za: Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

¹¹⁹ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Aktywność Obywatelska, plik: 03.1. Budżet obywatelski - kwota, frekwencja oraz liczba projektów w Gdańsku (dostęp: 16.04.2023).

¹²⁰ Gdańsk. Programy Operacyjne 2023: <https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/20160471419/gdansk-programy-operacyjne-2023> (dostęp: 16.04.2023).

¹²¹ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Aktywność Obywatelska, plik: 03.1. Budżet obywatelski - kwota, frekwencja oraz liczba projektów w Gdańsku (dostęp: 16.04.2023).

¹²² Mapa inwestycji: <https://www.gdansk.pl/mapa-inwestycji/budzet-obywatelski-2023-w-gdansk-u,o,12120> (dostęp: 16.04.2023).

¹²³ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Aktywność Obywatelska, plik: 03.1. Budżet obywatelski - kwota, frekwencja oraz liczba projektów w Gdańsku (dostęp: 16.04.2023).

miastach wykazała, że poziom frekwencji w głosowaniach w Gdańsku jest najbardziej stabilny w kraju. Co ciekawe, autorzy raportu zauważają, że spadek udziału w głosowaniach ma związek z przeniesieniem głosowań do internetu.¹²⁴ O zwiększeniu zaangażowania gdańszczanek i gdańszczan w Budżet Obywatelski świadczy natomiast systematycznie rosnąca od 2014 r. liczba zgłaszanych w ramach tego przedsięwzięcia projektów: od 189 projektów złożonych w 2014 r. do 674 projektów w 2021 r.¹²⁵

Aby zwiększyć zainteresowanie Budżetem Obywatelskim w 2016 r. do prac Zespołu Konsultacyjnego ds. Budżetu Obywatelskiego zaproszono przedstawicieli radnych dzielnicowych i włączono przedstawicieli dzielnic w działania promocyjne Budżetu Obywatelskiego.¹²⁶ Współpraca ta doprowadziła do utworzenia punktów konsultacyjnych Budżetu Obywatelskiego w siedzibach rad dzielnic. W 2017 r. zaangażowanie rad dzielnic jeszcze wzrosło poprzez przyznanie im dodatkowych kompetencji w zakresie obligatoryjnego opiniowania wniosków zgłaszanych do Budżetu Obywatelskiego.¹²⁷ Swego rodzaju strukturalnym rozwojem przedsięwzięcia było natomiast wydzielenie w ramach środków finansowych przeznaczonych na Budżet Obywatelski kwoty przeznaczonej na „zielone” projekty. Od 2020 r. w ramach Zielonego Budżetu Obywatelskiego można zgłaszać zarówno dzielnicowe, jak i ogólnomiejskie projekty ukierunkowane na modernizację istniejących zieleńców lub powstanie nowych parków kieszonkowych, skwerów, ogrodów deszczowych czy łąk kwietnych.¹²⁸

Gdańsk był jednym z pierwszych polskich miast, które zdecydowały się na organizację partycypacji społecznej w formie budżetu obywatelskiego. Na mocy nowelizacji ustawy o samorządzie gminnym od 2018 r. Gdańsk – podobnie jak inne miasta na prawach powiatu – jest natomiast zobowiązany do przeznaczania na projekty finansowane z Budżetu Obywatelskiego co najmniej 0,5% wydatków z budżetu miasta. Obowiązkowym stało się także publikowanie corocznego raportu z realizacji BO jako jednego ze składników Raportu o stanie miasta.¹²⁹

Biorąc pod uwagę wysokość frekwencji w pierwszym głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego w Gdańsku, rosnącą liczbę projektów zgłaszanych przez mieszkańców, a także opisywane w poprzednim punkcie odwrócenie trendu związanego z frekwencją w wyborach samorządowych w stolicy Pomorza, należy stwierdzić, że istnieje potrzeba i potencjał w zakresie zwiększania udziału mieszkanki i mieszkańców Gdańska w głosowaniu nad wyborem projektów w ramach Budżetu Obywatelskiego.

¹²⁴ Raport: Budżet Obywatelski w polskich miastach, Miasto 2077: <https://www.miasto2077.pl/wp-content/uploads/2019/03/Raport-Budz%CC%87ety-Obywatelskie-w-polskich-miastach.pdf> (dostęp: 16.04.2023).

¹²⁵ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Aktywność Obywatelska, plik: 03.1. Budżet obywatelski - kwota, frekwencja oraz liczba projektów w Gdańsku (dostęp: 16.04.2023).

¹²⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

¹²⁷ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2017, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019.

¹²⁸ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2020, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

¹²⁹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572).

2.3.3. DYNAMICZNY ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI RAD DZIELNIC W GDAŃSKU

Istotnym elementem budowy współpracy pomiędzy władzami miasta a mieszkańcami są rady dzielnic. Rady są powoływane uchwałą Rady Miasta po konsultacjach z mieszkańcami lub z ich inicjatywy. Członkowie i członkinie rad są natomiast wybierani przez gdańszczanki i gdańszczan w wyborach, które odbywają się raz na cztery lata. W Gdańsku każda z 35 dzielnic ma swoją reprezentację w postaci rady dzielnicy. Rolą członków rady dzielnicy jest reprezentowanie mieszkańców dzielnicy, np. poprzez opiniowanie działań podejmowanych przez władze miasta czy uczestnictwo w grupach roboczych, zespołach doradczych czy komisjach miejskich. Członkowie rad dzielnic są wybierani w wyborach przez mieszkańców dzielnicy. Wsparciu działalności rad dzielnic służą comiesięczne spotkania Kolegium Przewodniczących Rad Dzielnic, na których omawiane są bieżące sprawy – całego miasta i poszczególnych dzielnic. W latach 2018-2019 zorganizowane zostały także plenarne Spotkania Radnych Dzielnic z Prezydentem Miasta, a od roku 2020 odbywają się spotkania Prezydenta Miasta z radami dzielnic w ich siedzibach.

Aby rady dzielnic mogły się sprawnie komunikować z władzami miasta, w strukturze urzędu powołano najpierw stanowisko Pełnomocnika Prezydenta ds. Dzielnic oraz Miejski Zespół ds. Współpracy z Radami Dzielnic, a w 2019 roku Referat Partycypacji Społecznej i Rad Dzielnic w ramach struktury Biura Prezydenta. W związku z rozwojem aktywności obywatelskiej w mieście – zarówno w zakresie działalności rad dzielnic, jak i innych form partycypacji społecznej, obecnie w strukturze urzędu funkcjonuje odrębny wydział – Biuro ds. Rad Dzielnic i Współpracy z Mieszkańcami. W ramach biura wyodrębniony został Referat ds. Rad Dzielnic, którego zadaniem jest już nie tylko prowadzenie punktu konsultacyjno-kontaktowego dla członków rad dzielnic, ale także kompleksowe wsparcie rad dzielnic w realizacji ich zadań statutowych. W tym zakresie Referat zajmuje się między innymi obsługą organizacyjno-merytoryczną rad i zarządów dzielnic; obsługą projektów i inicjatyw rad dzielnic w obszarze integracji i działań dla mieszkańców czy koordynowaniem działań edukacyjno-informacyjnych, szkoleń oraz warsztatów dla rad dzielnic.¹³⁰

Informacje na temat działalności rad dzielnic oraz projektów i inicjatyw realizowanych w dzielnicach są dostępne dla wszystkich mieszkańców za pośrednictwem miejskiego portalu, na którym powstała podstrona dedykowana dzielnicom. Można na niej znaleźć zarówno wiadomości o samych dzielnicach – ich historii i aktualnościach, jak również informacje o radach dzielnic i dane kontaktowe.¹³¹ Aby przybliżyć mieszkańcom zakres możliwości podjęcia działalności społecznej na rzecz najbliższego otoczenia w 2018 r. został opracowany i opublikowany na stronie internetowej przewodnik „Gdańskie dzielnice – tu mieszkam, tu działam”. W przewodniku znalazły się nie tylko informacje na temat samych dzielnic, ale także na temat funkcjonowania rad dzielnic i możliwości skorzystania zarówno z biernego, jak i czynnego prawa wyborczego w wyborach do rad dzielnic.¹³²

Ważna rola rad dzielnic jest widoczna między innymi w rozwoju Budżetu Obywatelskiego. W wyniku zaangażowania przedstawicieli rad dzielnic w prace Zespołu Konsultacyjnego ds. Budżetu Obywatelskiego wzmocnione zostały działania promujące Budżet Obywatelski w dzielnicach oraz utworzono punkty konsultacyjne Budżetu Obywatelskiego w siedzibach rad dzielnic. W zakresie tego

¹³⁰ Referat ds. Rad Dzielnic: <https://bip.gdansk.pl/urząd-miejski/Referat-ds-Rad-Dzielnic,a,199260> (dostęp: 16.04.2023).

¹³¹ Portal dzielnicowy Miasta Gdańska: <https://www.gdansk.pl/dzielnice> (dostęp: 15.05.2023).

¹³² Portal dzielnicowy Miasta Gdańska: <https://www.gdansk.pl/dzielnice/przewodnik-po-gdanskich-dzielnicach,a,133950> (dostęp: 21.05.2023).

działania partycypacyjnego zwiększono także kompetencje radnych dzielnicowych poprzez wprowadzenie obowiązkowego opiniowania przez rady dzielnic projektów zgłaszanych do Budżetu Obywatelskiego.

Rady dzielnic dysponują także budżetami dzielnicowymi, w określeniu których promowana jest frekwencja mieszkańców w wyborach do rad dzielnic. W ramach tych budżetów mogą być finansowane drobne inwestycje lub inicjatywy skierowane do lokalnej społeczności. Wnioski o realizację przedsięwzięć z budżetów dzielnicowych mieszkańcy mogą składać za pośrednictwem rad dzielnic. W 2019 r. rady dzielnic uzyskały dofinansowanie na lokalne projekty w łącznej kwocie 4,3 mln; w 2020 – 4 mln; w 2021 – ponad 5 mln złotych.

Ogólna frekwencja w wyborach do rad dzielnic w Gdańsku wyniosła w 2011 roku 10,63%, a cztery lata później – 11,01%. Z kolei w roku 2019 ukształtowała się ona na poziomie 17,21%. Zestawiając ze sobą frekwencję w głosowaniach z lat 2015 i 2019 można zaobserwować, że wzrosła ona w 32 gdańskich dzielnicach, podczas gdy odwrotny kierunek zanotowano na obszarze zaledwie jednej jednostki pomocniczej gminy. W przypadku 14 dzielnic frekwencja w wyborach w 2019 roku przekroczyła 20%.¹³³ Dowodzi to stopniowego zakorzeniania się instytucji rad dzielnic w krajobrazie społeczności Gdańska, szczególnie w zestawieniu z faktem, że w 2009 roku na terenie Gdańska działało jedynie 13 rad dzielnic i osiedli.¹³⁴ Co istotne, aktywność rad dzielnic stwarza pola do aktywności mieszkańcom i mieszkankom, którzy są silnie związani ze swoim najbliższym otoczeniem i poszerza sferę możliwych form trwałego zaangażowania mieszkanki i mieszkańców Gdańska w sprawy lokalne.

2.3.4. ROZBUDOWANY ZAKRES WSPÓŁPRACY I RELACJI MIASTA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI PRZYNOŚI OBOPÓLNE KORZYŚCI, ALE NALEŻY MONITOROWAĆ ROZWÓJ TEJ WSPÓŁPRACY I STOPNIOWO DOSTOSOWYWAĆ JEJ ZASADY I NARZĘDZIA DO SYSTEMOWYCH WYZWAŃ, PRZED JAKIMI STAJĄ PODMIOTY Z TRZECIEGO SEKTORA

Organizacje pozarządowe są fundamentem społeczeństwa obywatelskiego i ważnym partnerem samorządu lokalnego w realizacji usług publicznych. Miasto Gdańsk wpiera rozwój trzeciego sektora systemowo – finansowo, organizacyjnie i poprzez działania ukierunkowane na rozwój kompetencji osób zaangażowanych w pracę na rzecz stowarzyszeń i fundacji. W nie mniejszym stopniu miasto także jest beneficjentem działalności wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych, których kapitał społeczny i branżowy jest nieodzownym elementem realizacji wielu ważnych projektów społecznych.¹³⁵ Waga współpracy władz lokalnych z trzecim sektorem jest odzwierciedlona w rosnącym poziomie wydatków na tę współpracę w strukturze wydatków bieżących gminy oraz liczbie zadań, jakie samorząd przekazuje do realizacji organizacjom pozarządowym. Udział wydatków na współpracę z organizacjami pozarządowymi wzrósł w Gdańsku od 1,96% w 2014 r do 3% w roku

¹³³ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Aktywność Obywatelska, plik: 02.2. Frekwencja wyborcza w podziale na dzielnice Gdańska (dostęp: 21.05.2023).

¹³⁴ Frankowski J., Grabkowska M., „Zaufaj dobrym radom”. Uwarunkowania i przesłanki rozwoju rad dzielnic na przykładzie Gdańska, Studia Miejskie, tom 25 (2017): http://www.studiamiejskie.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2017/09/S_Miejskie_25_2017-Frankowski.pdf (dostęp: 23.05.2023).

¹³⁵ Gdańskie organizacje pozarządowe są m.in. partnerem miasta w przedsięwzięciach rewitalizacyjnych w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej.

2020. Natomiast liczba zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe zwiększyła się od 86 w 2014 r. do 312 w roku 2020.¹³⁶

Zasady i zakres współpracy Miasta Gdańska z trzecim sektorem są uregulowane w aktualizowanym co roku Programie Współpracy Miasta Gdańska z Organizacjami Pozarządowymi, wypracowywanym w toku konsultacji społecznych i przyjmowanym uchwałą Rady Miasta.¹³⁷ W Programie określona jest także organizacja i zakres działalności Gdańskiej Rady Organizacji Pozarządowych, która jest reprezentacją środowiska gdańskiego trzeciego sektora oraz zespołem doradczym i opiniującym akty prawa miejscowego, dotyczące działalności pożytku publicznego, oraz inne dokumenty i działania miasta powiązane z zakresem działalności Rady. Systemowemu wsparciu gdańskich organizacji pozarządowych natomiast służą Centrum Organizacji Pozarządowych¹³⁸ oraz Centrum Inicjowania Rozwoju¹³⁹, prowadzone na zlecenie Miasta Gdańska. Jednostki te świadczą na rzecz podmiotów trzeciego sektora w Gdańsku usługi z zakresu poradnictwa prawnego, księgowego czy doradztwa rozwojowego, a także asystują organizacjom rozpoczynającym działalność. Oferują też wsparcie infrastrukturalne w postaci bezpłatnych sal warsztatowych i społecznych przestrzeni coworkingowych. Urząd Miejski także bezpośrednio użycza na potrzeby organizacji pozarządowych lokale i pomieszczenia z zasobów komunalnych oraz wspiera organizowane przez nie wydarzenia. Na potrzeby codziennej pracy czy okazjonalnych spotkań miejscy aktywiści w Gdańsku mogą również korzystać z przestrzeni Europejskiego Centrum Solidarności. W ramach projektu Solidarność Codziennie, realizowanego we współpracy z Miastem Gdańsk, ze wsparcia infrastrukturalnego Europejskiego Centrum Solidarności mogą skorzystać nie tylko zarejestrowane stowarzyszenia i fundacje, ale także grupy nieformalne, których misją jest budowa solidarności społecznej. Ze środków miejskich finansowany jest także projekt „Kuznia Liderów i Liderów Gdańskich NGO”, w ramach którego co roku kilkunastu aktywistów miejskich może bezpłatnie skorzystać z cyklu warsztatów wpierających rozwój ich kompetencji.¹⁴⁰

Informacje o gdańskim sektorze pozarządowym i dla niego są publikowane na portalu miejskim w zakładce „Puls miasta”.¹⁴¹ Kolportowany jest także „Newsletter Gdańskich NGO” jako cykliczny materiał informacyjny na temat aktualności dotyczących spraw organizacji pozarządowych.¹⁴² Dwukrotnie miasto wydało Aktywator Obywatelski, zawierający komplet informacji na temat możliwości aktywnego udziału w sprawach miasta.¹⁴³

¹³⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2020, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

¹³⁷ Program Współpracy Miasta Gdańska z Organizacjami Pozarządowymi: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-rozwoju-społecznego/program-współpracy-miasta-gdańska-z-organizacjami-pozarządowymi,a,78> (dostęp: 16.05.2023).

¹³⁸ Centrum Organizacji Pozarządowych: <https://fundacijarc.org.pl/> (dostęp: 16.05.2023).

¹³⁹ Centrum Inicjowania Rozwoju: <https://www.forumrozwoju.org.pl/> (dostęp: 16.05.2023).

¹⁴⁰ Kuznia Liderów i Liderów Gdańskich NGO: <https://www.forumrozwoju.org.pl/kuznia-liderow> (dostęp: 16.05.2023).

¹⁴¹ Puls Miasta: <https://www.gdansk.pl/puls-miasta#organizacje> (dostęp: 16.05.2023).

¹⁴² Newsletter Gdańskich NGO: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-rozwoju-społecznego/zapisz-sie-sie-do-newslettera-gdańskich-ngo-i-bazy-organizacji-pozarządowych,a,16596> (dostęp: 22.05.2023).

¹⁴³ Aktywator Obywatelski: <https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/201807110620/aktywator-obywatelski> (dostęp: 22.05.2023).

Formą promocji działalności społecznej jest także Nagroda Prezydenta Miasta Gdańska im. Lecha Bądkowskiego przyznawana w 3 kategoriach: Gdańska Organizacja Pozarządowa Roku, Społecznik Roku i Darczyńca Roku.

O skali działania gdańskich organizacji pozarządowych świadczy liczba beneficjentów zadań realizowanych w kolejnych latach przez te podmioty. Wartość tego wskaźnika wynosiła około 530 tys. beneficjentów w roku 2015, następnie zmalała do około 380 tys. w roku 2018, by następnie wzrosnąć do około ok. 575 tys., ok. 1,3 mln i ok. 840 tys. w latach, odpowiednio, 2019, 2020, 2021.¹⁴⁴ Należy założyć, że wzrost liczby beneficjentów w latach 2020 i 2021 był spowodowany działalnością organizacji pozarządowych w odpowiedzi na skutki pandemii covid-19. Należy także przyjąć, że w 2022 r. liczba beneficjentów działań realizowanych przez członkinie i członków gdańskich fundacji i stowarzyszeń utrzymała się na wysokim poziomie ze względu na aktywności ukierunkowane na pomoc uchodźcom z Ukrainy. Podobnie jak w innych miastach w kraju, gdański sektor pozarządowy odegrał ważną rolę w odpowiedzi na sytuacje kryzysowe, będące rezultatem szoków zewnętrznych, a jego zasoby należy uznać za istotny element w budowaniu odporności miasta na nowe nieprzewidziane i nagłe wyzwania, z którymi musi się mierzyć społeczność lokalna.¹⁴⁵

Dobra współpraca pomiędzy miastem a organizacjami pozarządowymi ma wiele pozytywnych wymiarów, np. podnosi poziom jakości miejskich usług społecznych dzięki wsparciu ekspertów z trzeciego sektora oraz wzmacnia finansowo jego podmioty. Obecny model współpracy na linii miasto-trzeci sektor może jednak prowadzić zarówno do pełnego lub częściowego uzależnienia organizacji pozarządowych od finansowania ze środków budżetu miasta, jak i do braku dostępności wsparcia dla organizacji o niewielkich zasobach kadrowych. Model ten także w niewielkim stopniu pomaga organizacjom pozarządowym w wychodzeniu naprzeciwko wyzwaniom charakterystycznym dla sytuacji trzeciego sektora w całym kraju, związanym ze zmianami pokoleniowymi, trudnościami w budowaniu zdolności instytucjonalnych, drenażem kadr przez inne sektory, budowaniem dobrych praktyk zarządczych i relacji pomiędzy członkami organizacji, urynkowaniem działalności fundacji i stowarzyszeń, a także bieżącą obsługą formalno-prawną ich działalności.

2.3.5. WOLONTARIAT MARKĄ GDAŃSKA

Niejako ukoronowaniem działań Gdańska na rzecz zwiększenia roli wolontariatu jako aktywności społecznej mieszkanki i mieszkańców było przyznanie miastu tytułu Europejskiej Stolicy Wolontariatu 2022 jako pierwszemu miastu w Polsce. Wyróżnienie jest wyrazem uznania zaangażowania miasta na rzecz pomagania potrzebującym.¹⁴⁶ Gdańsk od lat wspiera rozwój wolontariatu w mieście poprzez finansowanie Regionalnego Centrum Wolontariatu i akcji promujących aktywność społeczną i kulturę wolontariatu. Regionalne Centrum Wolontariatu w Gdańsku zajmuje się zarówno popularyzowaniem idei nieodpłatnej pracy na rzecz społeczeństwa, jak i jej organizacją poprzez łączenie podmiotów poszukujących wolontariuszy z osobami, które chciałyby się w ten sposób społecznie zaangażować. Centrum prowadzi także Gdańską Akademię Wolontariatu – program, za pomocą którego

¹⁴⁴ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁴⁵ Masik G., Gajewski R., Working towards urban capacity and resilience strategy implementation: Adaptation plans and strategies in Polish cities, *Cities*, 119, 2021: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264275121002808> (dostęp: 23.05.2023).

¹⁴⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

przygotowuje kandydatów na wolontariuszy, ale także kształci koordynatorów, animatorów i organizatorów wolontariatu.¹⁴⁷ W ramach Gdańskiego Partnerstwa na rzecz Rozwoju Wolontariatu zbudowano 6 ścieżek wolontariatu: wolontariat pomocowy – edukacja i wychowanie; kultura; przestrzeń publiczna; wolontariat ekologiczny; wolontariat sportowy i wolontariat seniorów. Liczba wolontariuszy korzystających ze „ścieżek” systematycznie rośnie – od 3 566 w 2014 r. do 4 811 w 2021 r.¹⁴⁸ W ramach Partnerstwa powstaje także koncepcja programowa Gdańskiego Tygodnia Wolontariatu wraz z galą „Aktywni w Mieście”. Organizację wydarzenia koordynuje Regionalne Centrum Wolontariatu. Podczas gali przyznawane są nagrody w pięciu kategoriach: Wolontariusz Roku, Koordynator Roku, Rodzina Wolontariacka Roku, Grupa Wolontariacka Roku oraz Organizacja Przyjazna Wolontariuszom.

Oprócz Regionalnego Centrum Wolontariatu w mieście powstało także 5 lokalnych centrów wolontariatu w dzielnicach Stogi, Nowy Port, Orunia Dolna, Biskupia Górka i Dolne Miasto. Idea wolontariatu jest także promowana w miejscach pracy poprzez wolontariat pracowniczy, w ramach którego pracodawcy dofinansowują charytatywne projekty pracowników. Wsparciem w organizacji wolontariatu pracowniczego służy Regionalne Centrum Wolontariatu w Gdańsku.¹⁴⁹ Przykład w tym zakresie daje sam Urząd Miejski, który od 2016 r. także prowadzi program wolontariatu pracowniczego.¹⁵⁰

Propagowaniu wolontariatu w szkołach służy natomiast Program Termosfera, w ramach którego uczniowie szkół podstawowych wykonują w grupach misje i zadania wolontariackie. Na Program składają się też spotkania informacyjne z zagranicznymi wolontariuszami, którzy opowiadają uczniom o możliwościach, jakie daje wolontariat i odpowiadają na ich pytania. Zaangażowanie wolontariuszy jest także nieodzownym wsparciem w pracy miejskich służb pomocy społecznej, organizujących szereg projektów na rzecz potrzebujących w mieście. O skali powszechności wolontariatu w Gdańsku może także świadczyć, że tutaj właśnie powstała pierwsza w Polsce aplikacja do pośrednictwa wolontariatu – WolontariApp. Co więcej, aplikacja ta powstała w ramach wolontariatu pracowniczego i współpracy z Regionalnym Centrum Wolontariatu w Gdańsku.¹⁵¹

2.4. ZDROWIE PUBLICZNE

2.4.1. UWARUNKOWANIA SYSTEMOWE CZYNNIKIEM BLOKUJĄCYM PODEJMOWANIE KOMPLEKSOWYCH DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII, MIMO LICZNYCH PROJEKTÓW PROWADZONYCH PRZEZ MIEJSKIE INSTYTUCJE

Największym pod względem zaangażowanych środków finansowych miejskim programem z zakresu ochrony zdrowia publicznego jest Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Działania w ramach tego programu są planowane w dwóch horyzontach

¹⁴⁷ Gdańska Akademia Wolontariatu: <https://wolontariatgdansk.pl/o-programie-7/> (dostęp: 16.05.2023).

¹⁴⁸ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2021, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁴⁹ Wolontariat pracowniczy: <https://wolontariatgdansk.pl/wolontariat-pracowniczny-2/> (dostęp: 16.05.2023).

¹⁵⁰ Raport z realizacji Programu Operacyjnego III. Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska za rok 2016, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

¹⁵¹ Aplikacja dla wolontariuszy: <https://wolontariatgdansk.pl/nasza-wolontariapp-pierwsza-w-polsce-aplikacja-dla-wolontariuszy/> (dostęp: 16.05.2023).

czasowych – po pierwsze w wieloletnim ramowym programie, a po drugie w szczegółowym programie na dany rok kalendarzowy. W latach 2018-2021 na realizację programu wydano ponad 53 mln złotych.¹⁵²

Wieloletni Ramowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska na lata 2021-2025 został przyjęty na mocy uchwały Rady Miasta Gdańska w październiku 2020 roku.¹⁵³ Za główny cel tego Programu uznano „zmniejszenie skali zjawiska problemów uzależnień mieszkanki i mieszkańców Gdańska przez zachowania prozdrowotne i pełne uczestnictwo w edukacji, pracy, życiu społecznym i rodzinnym”, a wynikające z niego cele szczegółowe koncentrują się na czterech obszarach aktywności licznych instytucji koordynujących oraz współuczestniczących we wdrażaniu programu. Cele szczegółowe Programu koncentrują się wokół następujących zagadnień: ograniczenie stosowania przez mieszkanki i mieszkańców Gdańska szkodliwych substancji; rozwój oferty profilaktycznej; ograniczenie szkód wynikających ze spożywania środków psychoaktywnych; a także poprawa systemu zarządzania i wdrażania Programu. O skali wyzwań związanych z wdrażaniem Programu i zachowaniu spójności działań pomiędzy jednostkami miejskimi oraz innymi podmiotami świadczy fakt, że w Programie zidentyfikowano 21 realizatorów oraz 40 partnerów w jego realizacji, z czego 19 instytucji – lub też grup instytucji – występuje w podwójnej roli zarówno realizatora, jak i partnera. Miejską jednostką organizacyjną dedykowaną realizacji zadań wynikających z Programu jest Gdański Ośrodek Promocji Zdrowia i Profilaktyki Uzależnień.¹⁵⁴ Z kolei Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gdańsku jest organem utworzonym w oparciu o przepisy ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, który skupia Radnych Miasta Gdańska i ekspertów koncentrujących się na zagadnieniach związanych z kontrolą obrotu napojami alkoholowymi, leczenia i pomocy rodzinie oraz profilaktyką uzależnień.¹⁵⁵

Dane diagnostyczne, zaprezentowane w Wieloletnim Ramowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla Gminy Miasta Gdańska na lata 2021-2025 świadczą o zasady negatywnych trendach w okresie sprzed opracowania programu – również na tle średniej ogólnokrajowej – w zakresie: wzrostu spożycia alkoholu wśród osób starszych; spadku liczby programów profilaktycznych; wzrostu spożycia alkoholu przez młodzież; rosnącym problemie narkomanii; a także wzroście liczby osób sięgających po leki bez recepty. Na uwagę zasługują również dane dotyczące wzrostu liczby zadłużonych mieszkanki i mieszkańców Gdańska na przestrzeni lat 2016-2018. Liczba ta wzrosła w tym okresie o ponad 9 tys. osób do poziomu niemal 43 tys., a istotny w kontekście analizowanej problematyki jest fakt powszechności problemu zadłużenia osób uzależnionych. Dane z roku 2019 mówią z kolei, że o ile spadła ogólna liczba gdańszczanek i gdańszczan sięgających po alkohol, o tyle bez zmian pozostaje liczba osób sięgających po alkohol często lub z dużą częstotliwością. W Gdańsku wzrasta również dostępność ekonomiczna alkoholu, a rozwiązywanie problemów alkoholowych znacznie utrudnia niezmiennie gęsta sieć placówek serwujących alkohol.

¹⁵² Raporty o stanie Miasta Gdańska za lata 2018–2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019–2022.

¹⁵³ Wieloletni Ramowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska na lata 2021-2025:

<https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/202012161945/program-wieloletni-na-2021-2025> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁵⁴ Gdański Ośrodek Promocji Zdrowia i Profilaktyki Uzależnień: <http://opz.gdansk.pl/> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁵⁵ Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gdańsku: <http://opz.gdansk.pl/sklad-gminnej-komisji-rozwiazywania-problemow-alkoholowych-w-gdansk/> (dostęp: 4.05.2023).

Jest to trend charakterystyczny dla całego kraju.¹⁵⁶ Niewystarczające działania umożliwiające geograficzną limitację sprzedaży alkoholu, trudności wynikające z uwarunkowań prawnych dotyczących dostępności do alkoholu (relatywnie niska cena w stosunku do wzrostu wynagrodzeń), jak również mało skuteczne i nieprecyzyjne przepisy prawa umożliwiające sprawne egzekwowanie zakazu sprzedaży, podawania oraz spożywania alkoholu uznano za słabe strony rocznych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, obowiązujących w latach 2017-2018.¹⁵⁷ Wnioski z ewaluacji tych programów stanowiły element diagnozy podczas prac nad obowiązującym aktualnie i omawianym powyżej Programem wieloletnim.

W ramach realizacji Programu Operacyjnego II. Zdrowie Publiczne i Sport od 2016 roku realizowane są liczne aktywności ukierunkowane na działania związane z prewencją i profilaktyką uzależnień, skierowane do różnych grup odbiorców. Można w tym zakresie wskazać np. kampanie społeczne „Młodość bez procentów” oraz „Kieruj bez procentów”; realizowany cyklicznie, skierowany do dzieci i młodzieży program profilaktyczny „Żyj z pasją”; pomoc psychoterapeutyczną dla dzieci, młodzieży i rodziców; streetworking; funkcjonowanie Pogotowia Socjalnego dla Osób Nietrzeźwych; czy też programy w obszarze leczenia uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu oraz leczenia uzależnienia i współuzależnienia od substancji psychoaktywnych.¹⁵⁸ Powyższe działania wpisują się w założenia zarówno wieloletniego, jak i rocznych Programów Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska.

Analizując dane świadczące o problemach osób uzależnionych od alkoholu i substancji psychoaktywnych, należy jednak stwierdzić, że liczne inicjatywy podejmowane w tym zakresie przez publicznych oraz niepublicznych aktorów nie są w stanie przełożyć się na odwrócenie opisanych powyżej negatywnych trendów. Na terenie miasta brakuje czy to działań systemowych, czy to prototypowania rozwiązań zmierzających do ograniczania dostępności alkoholu i badania skutków tego typu przedsięwzięć. Brakuje również działań na styku problemu uzależnienia i zadłużenia, realizowanych w oparciu o założenia podobne do wdrażanego w mieście programu „Housing first”, tj. przyjęcie, że rozwiązanie problemów ekonomicznych może pozytywnie wpłynąć na wyjście z uzależnień. Skala zasobów instytucjonalnych i finansowych co roku inwestowanych w mieście w działania ukierunkowane na profilaktykę oraz rozwiązywanie problemów alkoholowych i pomoc osobom z uzależnieniami każe twierdzić, że podejmowanie tego typu działań jest jednak możliwe. Ich realizację utrudnia skomplikowana konstrukcja rocznych i wieloletnich programów Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska. W dokumentach tych brakuje również czytelnych wskazań w zakresie celów miasta związanych z ograniczaniem dostępności do alkoholu i substancji psychoaktywnych oraz monitorowaniem przestrzennego wymiaru tych problemów.

¹⁵⁶ Wieloletni Ramowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska na lata 2021-2025:

<https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/202012161945/program-wieloletni-na-2021-2025> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁵⁷ Wieloletni Ramowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska na lata 2021-2025:

<https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/202012161945/program-wieloletni-na-2021-2025> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁵⁸ Raporty o stanie Miasta Gdańska za lata 2018-2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2019-2022; Raporty z realizacji Programu Operacyjnego II. Zdrowie publiczne i sport za lata 2016-2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017-2022.

2.4.2. CHOROBY CYWILIZACYJNE NAJWIĘKSZYM ZAGROŻENIEM DLA ZDROWIA W XXI WIEKU

Choroby cywilizacyjne, nazywane także chorobami społecznymi lub chorobami stylu życia, są przyczyną ponad 80% wszystkich zgonów w państwach rozwiniętych, w tym także w Polsce.¹⁵⁹ Postęp naukowy i technologiczny z jednej strony poprawił znacząco warunki naszego życia, z drugiej jednak strony przyniósł nowe zagrożenia, wynikające ze zmiany naszych zachowań oraz zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Do najczęściej występujących w Polsce chorób cywilizacyjnych zaliczamy choroby układu krążenia, cukrzycę, nadwagę i otyłość, nowotwory, nietolerancje pokarmowe i alergię oraz zaburzenia i choroby psychiczne. W celu ograniczenia liczby zachorowań i łagodzenia skutków chorób cywilizacyjnych wśród gdańszczanek i gdańszczan miasto podejmuje szereg działań, ukierunkowanych na edukację zdrowotną, promocję zdrowego stylu życia i profilaktykę. Diagnoza potrzeb w tym zakresie oraz plan działań są ujęte w Gdańskim Programie Promocji Zdrowia i Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym, którego realizacja ma posłużyć poprawie zdrowia i jakości życia mieszkanki i mieszkańców Gdańska, a także niwelować nierówności społeczne w kwestiach zdrowotnych.¹⁶⁰

Wśród przedsięwzięć, organizowanych przez miasto w ramach Gdańskiego Programu Promocji Zdrowia i Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym, można wyodrębnić zbiór projektów, których adresatami są przede wszystkim dzieci i młodzież. W latach 2016-2021 w tym zakresie przeprowadzono działania takie jak: 6-10-14-18+ dla Zdrowia; FitKlasa; Gdańsk – jeMY zdrowo!; Kierunek Zdrowie; Zdrowy Uczeń; Program Profilaktyki Czerniaka; Profilaktyka w zakresie HIV/AIDS; Program profilaktyczny zapobiegania chorobie próchnicowej u dzieci w wieku 1-6 lat; #Zdrowie; Koszyk Edukacyjny Zdrowie w szkole. Program 6-10-14-18+ dla Zdrowia zainicjowany został w Gdańsku już w 2011 roku. Jego celem jest prewencja i wczesne wykrywanie otyłości u dzieci i młodzieży. Podejmowane w ramach Programu działania to badania przesiewowe i ankietowe wśród uczniów gdańskich szkół oraz interwencje edukacyjno-lecznicze u dzieci ze zdiagnozowanymi problemami zdrowotnymi.¹⁶¹ W trakcie pierwszych 10 lat realizacji programu badaniami przesiewowymi objęto w Gdańsku 60 tys. dzieci, spośród których ponad 10% zakwalifikowano do objęcia specjalistycznym wsparciem. Roczne programy indywidualnej opieki edukacyjno-leczniczej dla dzieci i ich rodziców ukończyło w tym czasie 2 000 uczniów. W ciągu dekady 2011–2021 w ramach Programu zrealizowano także 111 warsztatów edukacyjnych dla ponad 2 300 rodzin.¹⁶² Miejskimi programami zdrowotnymi w zakresie oceny stanu zdrowia dzieci i młodzieży, a także promocji zdrowego stylu życia, są ponadto projekty Kierunek Zdrowie – dla dzieci w wieku 6-7 lat oraz Zdrowy Uczeń – dla uczniów klas III-V szkół podstawowych. Projektem edukacyjnym są natomiast warsztaty Zdrowie w Szkole, na temat roli aktywności fizycznej oraz odpowiedniej diety w prawidłowym rozwoju młodych gdańszczanek i gdańszczan, skierowane do dzieci ze szkół podstawowych, ich rodziców i nauczycieli. Do młodzieży ze szkół ponadpodstawowych adresowany jest z kolei projekt #Zdrowie, którego celem jest zwiększenie

¹⁵⁹ Choroby cywilizacyjne i ich prewencja: http://www.jchc.eu/numery/2014_1/201411.pdf (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶⁰ Gdański Program Promocji Zdrowia i Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym na lata 2021-2025: <https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/202111179426/gdanski-program-promocji-zdrowia-i-przeciwdzialania-chorobom-cywilizacyjnym-na-lata-2021-2025-zalacznik-do-uchwaly> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶¹ Raporty z realizacji Programu Operacyjnego II. Zdrowie publiczne i sport za lata 2016-2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017-2022.

¹⁶² Program 6-10-14-18+ dla Zdrowia: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/10-lat-programu-profilaktyki-i-wczesnego-wykrywania-otylosci-u-dzieci-i-mlodziezy-6-10-14-dla-Zdrowia,a,203600> (dostęp: 4.05.2023).

poziomu osobistej odpowiedzialności uczniów za swoje zdrowie.¹⁶³ Promowanie aktywności fizycznej poprzez jej organizację w szkole to zadanie realizowane w ramach autorskiego programu zajęć ruchowych dla uczniów szkół podstawowych pod nazwą FitKlasa. Celem tego projektu, wdrażanego w gdańskich placówkach oświatowych od 2020 roku, jest redukcja ryzyka rozwoju chorób cywilizacyjnych i redukcja ryzyka urazów oraz edukacja w zakresie indywidualnej odpowiedzialności za swoje zdrowie wśród gdańskich dzieci.¹⁶⁴

Obok aktywności fizycznej drugim ważnym elementem zdrowego stylu życia jest odpowiednia dieta. Poprawie jakości żywienia dzieci i młodzieży w gdańskich szkołach poświęcony jest program Gdańsk – jeMY zdrowo! Cel ten realizowany jest poprzez szkolenia na temat zasad żywienia dzieci dla pracowników gdańskich placówek oświatowych, odpowiedzialnych za organizację i przygotowanie posiłków w stołówkach, oraz zachęcanie szkół do wprowadzenia odpowiednich standardów żywieniowych poprzez promocję placówek uczestniczących w programie. Ważnym elementem popularyzowania tematyki zdrowego żywienia i samego programu jest platforma internetowa jemyzdrowo.edu.pl, za pomocą której publikowane są jadłospisy uczestniczących w programie szkół i przedszkoli.¹⁶⁵

Niewłaściwa dieta jest między innymi przyczyną próchnicy zębów, choroby cywilizacyjnej wieku rozwojowego.¹⁶⁶ W latach 2014-2020 przeprowadzono w Gdańsku Program profilaktyczny zapobiegania chorobie próchnicowej u dzieci w wieku 1-6 lat. W pierwszej edycji programu w latach 2014-2016 działania były skierowane to dzieci w wieku 1–3 lata. Po ewaluacji pilotażu zakresem projektu postanowiono objąć także dzieci w wieku lat 4-6. Celem projektu było zmniejszenie skali choroby próchnicowej wśród gdańskich dzieci poprzez edukację ich rodziców, badania jamy ustnej i profilaktykę fluorkową u dzieci zakwalifikowanych do programu.¹⁶⁷

Komponentem Gdańskiego Programu Promocji Zdrowia i Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym jest także prowadzony w całym kraju program profilaktyki czerniaka dla uczniów 7 i 8 klas szkół podstawowych oraz uczniów szkół ponadpodstawowych. W szkołach biorących udział w programie przeprowadzane są zajęcia na podstawie szczegółowych scenariuszy zajęć lekcyjnych, podczas których młodzież podnosi swoje kompetencje w zakresie profilaktyki onkologicznej oraz uczy się jak samodzielnie przeprowadzić podstawowe badanie skóry.¹⁶⁸ Z myślą o edukacji w zakresie profilaktyki HIV/AIDS miasto organizuje warsztaty tematyczne dla uczniów szkół ponadpodstawowych oraz kampanie informacyjne dla studentów gdańskich uczelni.¹⁶⁹ Szerzeniu wiedzy na temat problematyki seksualności i zdrowia prokreacyjnego poświęcony jest także projekt ZdrovveLove, skierowany do

¹⁶³ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁶⁴ Projekt FitKlasa: <http://opz.gdansk.pl/fitklasa/> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶⁵ Projekt Gdańsk – jeMY zdrowo!: <http://jemyzdrowo.edu.pl/o-projekcie> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶⁶ Wójcicka A. i in., Próchnica wieku rozwojowego chorobą cywilizacyjną, Przegląd Epidemiologiczny 2012: https://www.researchgate.net/profile/Robert-Jablonski/publication/236040701_Dental_caries_of_the_developmental_age_as_a_civilization_disease/links/59bfb5c458515e9cfd52697/Dental-caries-of-the-developmental-age-as-a-civilization-disease.pdf (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶⁷ Program Profilaktyczny Zapobieganie Chorobie Próchnicowej u Dzieci w wieku 1 – 6 Lat – kontynuacja: <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/20170285770/program-zdrotowny-w-zakresie-zapobieganie-chorobie-prochnicowej-u-dzieci-w-wieku-1-do-6-lat.pdf> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶⁸ Ogólnopolski program profilaktyki czerniaka: <http://opz.gdansk.pl/ogolnopolski-program-profilaktyki-czerniaka/> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁶⁹ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

uczennic i uczniów pierwszych klas gdańskich szkół ponadpodstawowych oraz ich rodziców i opiekunów.¹⁷⁰

Drugą grupą objętą szczególną opieką w ramach Gdańskiego Programu Promocji Zdrowia i Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym są seniorzy. Dla nich prowadzona jest akcja „Zaszczep się przeciwko grypie, a będziesz cieszył się jesienią życia”. Jest to projekt z zakresu profilaktyki zdrowotnej, zachęcający gdańszczanki i gdańszczan po 65 roku życia do skorzystania z bezpłatnych szczepień przeciw grypie, realizowany w Gdańsku od 2006 roku.¹⁷¹ Edukacji seniorów na temat zdrowego stylu życia służy projekt „Trzeci wiek w zdrowiu”. W ramach programu wykładów i ćwiczeń gdańszczanie i gdańszczanki po 60 roku życia mogą poszerzyć swoją wiedzę na temat właściwego dla ich wieku żywienia oraz form aktywności fizycznej, a także przy pomocy specjalistów opracować indywidualny Plan postępowania zdrowotnego.¹⁷² W latach 2017-2020 prowadzone były też warsztaty i szkolenia pod hasłem Koszyk Edukacyjny „Zdrowie Seniora”, których celem było podniesienie poziomu świadomości na temat procesu starzenia i jego konsekwencji wśród uczestników projektu.¹⁷³

Do wszystkich mieszkanek i mieszkańców Gdańska adresowana jest natomiast akcja „Gdańska koperta życia”, której celem jest uświadomienie mieszkańcom jak ważne jest gromadzenie i przechowywanie informacji na temat stanu zdrowia, niezbędnych dla służb medycznych w przypadku ich wezwania. Elementem kampanii jest kolportaż zestawów Koperty życia, przede wszystkim wśród seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami lub przewlekle chorymi. Zestaw taki składa się ze specjalnie oznaczonej zamykanej na zatrzask koperty, ankiety na temat podstawowych informacji o stanie zdrowia oraz magnesu na lodówkę, informującego osoby udzielające pomocy o posiadaniu przez chorego koperty życia wewnątrz lodówki.¹⁷⁴

Promocji zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej wśród gdańszczanek i gdańszczan w wieku aktywności zawodowej służył zakończony w 2021 r. program Ekstra Fan/Ekstra Fanka, realizowany we współpracy miasta z klubami sportowymi, stadionem i halą sportową. Dzięki programowi osoby, borykające się z problemem nadmiaru masy ciała, mogły skorzystać ze wsparcia specjalistów w przygotowaniu indywidualnego planu kompleksowego postępowania prozdrowotnego oraz jego realizacji pod opieką trenera dietetyka i lekarza.¹⁷⁵

Dodatkowym przedsięwzięciem, prowadzonym w ramach miejskiej polityki zdrowotnej, jest Gdański Program Profilaktyki Cukrzycy typu 2 u osób w wieku aktywności zawodowej, dofinansowywany ze środków unijnych w ramach mechanizmu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Celem programu jest identyfikowanie wśród gdańszczanek i gdańszczan osób ze stanem przedcukrzycowym lub

¹⁷⁰ Projekt ZdrovveLove: <http://opz.gdansk.pl/zdrovvelove/> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁷¹ Zaszczep się przeciwko grypie, a będziesz cieszył się jesienią życia: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wiadomosci/zaszczep-sie-przeciwko-grypie-a-bedziesz-cieszyl-sie-jesienia-zycia,a,90640> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁷² Trzeci wiek w zdrowiu: <https://www.gdansk.pl/gdancscy-seniorzy/trzeci-wiek-w-zdrowiu-bezplatny-program-promocji-zdrowego-stylu-zycia-kierowany-do-osob-bedacych-na-emeryturze,a,234559> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁷³ Koszyk Edukacyjny „Zdrowie Seniora”: <http://opz.gdansk.pl/koszyk-edukacyjny-zdrowie-seniora/> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁷⁴ Gdańska koperta życia: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Koperta-zycia-dla-seniora-Moze-uratowac-zdrowie-osob-starszych-i-samotnych,a,68513> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁷⁵ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

podejrzeniem cukrzycy i objęcie ich działaniami edukacyjno-interwencyjnymi pod opieką zespołu specjalistów.¹⁷⁶

2.4.3. MIEJSKI PROGRAM WSPARCIA PROKREACJI POMAGA RODZINOM Z PROBLEMEM NIEPŁODNOŚCI

WHO za chorobę cywilizacyjną uznaje także niepłodność, której przeciwdziałaniu służy odrębny miejski projekt z zakresu polityki zdrowotnej pod nazwą Program Wsparcia prokreacji dla mieszkańców Gdańska. Nie dysponujemy w Polsce dokładnymi danymi na temat skali problemu niepłodności w społeczeństwie. Na podstawie różnych badań szacuje się jednak, że problemy z niepłodnością dotyczą około 10-15 procent populacji krajów rozwiniętych. Na tej podstawie w 2016 r. obliczono, że wsparcia w prokreacji w Gdańsku potrzebuje około 7 200 par. W związku z zakończeniem w 2016 roku rządowego programu refundowania zabiegów in vitro, w 2017 roku uruchomiono w Gdańsku rzeczony Program wsparcia prokreacji dla mieszkańców na lata 2017–2020, który następnie przedłużono do 2025 roku. Celem programu jest obniżenie odsetka bezdzietnych par w Gdańsku poprzez edukację, wsparcie psychologiczne oraz dofinansowanie do leczenia niepłodności metodą zapłodnienia pozaustrojowego.

Program składa się z trzech komponentów. Pierwszy z nich skierowany jest do młodzieży i polega na realizacji zajęć edukacyjnych z zakresu zdrowia prokreacyjnego w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych. Zakres tematyczny tych zajęć obejmuje elementy psychologii relacji, planowania rodziny, problematykę niepłodności, a także wiedzę na temat ryzykownych zachowań i chorób przenoszonych drogą płciową.

Drugim komponentem programu jest wsparcie psychologiczne dla par zmagających się z niepłodnością i jej konsekwencjami. Niepowodzenia ciążowe są niezwykle bolesnymi doświadczeniami emocjonalnymi, utrudniającymi psychiczne i społeczne funkcjonowanie. Brak profesjonalnego wsparcia psychologicznego może skutkować dodatkowymi przeszkodami w prokreacji oraz rezygnacją z często długotrwałego leczenia. Co więcej zaburzenia psychiczne mogą występować nie tylko w czasie leczenia niepłodności, ale także w okresie ciąży i porożu. W ramach tej części Programu prowadzona jest akcja informacyjna na temat możliwości uzyskania pomocy psychologicznej dla osób z trudnościami w prokreacji oraz finansowanie różnych zindywidualizowanych form wsparcia psychologicznego dla par, ale także kobiet i mężczyzn, dostosowanych do sytuacji konkretnych pacjentów.

Ostatnim komponentem Programu jest dofinansowanie do leczenia niepłodności metodą zapłodnienia pozaustrojowego. Ze wsparcia finansowego w ramach Programu mogą korzystać kobiety w wieku 20–40 lat, pozostające w związku małżeńskim lub partnerskim i zamieszkujące w Gdańsku przynajmniej od roku. Zakwalifikowanym do programu uczestnikom przysługuje dofinansowanie w wysokości 6 tys. zł¹⁷⁷ do procedury in vitro w maksymalnie trzech zabiegach i nie więcej niż 80% łącznych kosztów.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego II. Zdrowie publiczne i sport za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁷⁷ W pierwszej edycji programu w latach 2017-2020 dofinansowanie wynosiło 5000 zł.

¹⁷⁸ Program Wsparcia prokreacji dla mieszkańców Gdańska na lata 2017-2020: <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/20170285563/1007.pdf> (dostęp: 4.05.2023).

W wyniku realizacji Programu od momentu jego wprowadzenia do marca 2022 roku na świat przyszło 500 dzieci.¹⁷⁹

2.4.4. ROSNĄCA SKALA PROBLEMÓW ZDROWIA PSYCHICZNEGO WYMAGA SZEROKIEGO WSPARCIA GDAŃSZCZANEK I GDAŃSZCZAN, SZCZEGÓLNIEM DZIECI I MŁODZIEŻY

Badacze z European College of Neuropsychopharmacology (ECNP) i European Brain Council (EBC) już w 2011 r. alarmowali, że zaburzenia psychiczne są największym spośród chorób cywilizacyjnych wyzwaniem z zakresu ochrony zdrowia Europejczyków.¹⁸⁰ Pandemia covid-19, wojna w Ukrainie i spowodowany nimi kryzys gospodarczy, widocznie pogorszyły stan zdrowia europejskiego społeczeństwa, w tym Polaków. Problemy zdrowia psychicznego są często powiązane z innymi problemami natury zdrowotnej i społecznej, takimi jak uzależnienia, niepełnosprawności, przemoc w rodzinie, ubóstwo, bezdomność, samotność – jako ich efekt lub przyczyna. Izolacja związana z pandemią i ograniczone w czasie jej trwania możliwości integracji i aktywizacji społecznej, szczególnie źle wpłynęły na kondycję psychiczną dzieci i młodzieży¹⁸¹ oraz seniorów¹⁸². Kryzysu zdrowia psychicznego wśród gdańszczanek i gdańszczan nie pokazują natomiast dane z cyklicznego „Badania jakości życia w Gdańsku”, w których widoczny jest jedynie niewielki spadek odsetka pozytywnych ocen dobrostanu psychicznego ankietowanych osób z poziomu 82,5 % w 2018 roku do 81,8 % w roku 2021.¹⁸³

Systemowe ujęcie problematyki zdrowia psychicznego w mieście stanowi Gdański Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2016-2023. Działania podejmowane w ramach realizacji Programu zostały podzielone na cztery obszary: prewencję, interwencję, integrację oraz koordynację i zarządzanie Programem.

W zakres prewencji wchodzi szerokie spektrum projektów dotyczących edukacji i promocji zdrowia psychicznego oraz zapobiegania zaburzeniom i chorobom psychicznym.¹⁸⁴ Przykładem takiego rodzaju przedsięwzięcia jest coroczna kampania społeczna DOM – Dziecko, Ojciec, Matka / DOM – Dziecko Otulone Miłością¹⁸⁵, promująca rodzicielstwo oparte o wiedzę na temat potrzeb emocjonalnych dzieci i naukę budowania zdrowych relacji w rodzinie. Każdego roku organizowane są także działania informacyjno-edukacyjne, takie jak warsztaty, seminaria, spotkania, skierowane do mieszkańek

¹⁷⁹ Pół tysiąca małych gdańszczan dzięki programowi wsparcia prokreacji:

<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Pol-tysiaca-malych-gdanzszczan-dzieki-programowi-wsparcia-prokreacji,a,216828> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸⁰ Tracz-Dral J., Zdrowie psychiczne w Unii Europejskiej, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu, Warszawa 2019: https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/175/plik/ot-674_zdrowie_psychiczne.pdf (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸¹ Pogarsza się stan zdrowia psychicznego dzieci w Europie, alarmuje UNICEF: <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-rodzicow/zdrowie-psychiczne-w-europie> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸² Dla 70% polskich Seniorów pandemia ma coraz gorszy wpływ na kondycję psychiczną i fizyczną: <https://www.adamed.com/aktualnosci/szczegoly/Dla-70-procent-polskich-Seniorow-pandemia-ma-coraz-gorszy-wplyw-na-kondycje-psychiczna-i-fizyczna> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸³ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Ochrona Zdrowia, plik: 05.1. Stan zdrowia mieszkańców Gdańska oraz wybrane imprezy biegowe i rowerowe w Gdańsku (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸⁴ Gdański Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2016-2023: https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/202001141931/poradnik_zdrowia_psychicznego_2019_web.pdf (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸⁵ Kampania jest prowadzona od 2011 roku – początkowo pod nazwą DOM – Dziecko, Ojciec, Matka, a obecnie DOM – Dziecko Otulone Miłością.

i mieszkańców Gdańska, poświęcone różnego rodzaju aspektom zdrowia psychicznego oraz przeciwdziałaniu uzależnieniom behawioralnym.

Do zakresu interwencji zaliczane są działania ukierunkowane na jak najwcześniejszą diagnozę kryzysów psychicznych oraz zapewnienie szybkiej opieki terapeutycznej. Tego rodzaju interwencja jest celem między innymi projektu „Jestem”, oferującego nieodpłatne wsparcie psychologiczne dzieciom, młodzieży oraz rodzicom, doświadczającym trudności w funkcjonowaniu.¹⁸⁶

W ramach obszaru integracji realizowane są usługi wsparcia w powrocie do aktywności społecznej i odzyskania samodzielności poprzez pomoc środowiskową. Do działań z tego zakresu należą projekty takie jak „Kręgi wsparcia”, polegające na zbudowaniu społecznej sieci pomocy dla osoby z niepełnosprawnością intelektualną, składającej się z członków rodziny, przyjaciół, sąsiadów, a w razie potrzeby także z dodatkowo zatrudnionego osobistego asystenta.¹⁸⁷

Na rzecz poprawy systemu koordynacji i zarządzania działaniami z zakresu ochrony zdrowia psychicznego w Gdańsku zorganizowano między innymi Punkt Informacyjno-Konsultacyjny oraz stworzono stronę internetową www.wsparciewgdansku.pl i aplikację mobilną, dzięki którym mieszkańcy i mieszkańcy mają stały dostęp do aktualizowanej na bieżąco bazy adresowej dostępnych w mieście usług z zakresu zdrowia psychicznego.¹⁸⁸ W realizację Gdańskiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego zaangażowanych jest wiele jednostek miejskich i organizacji pozarządowych. Wśród gminnych instytucji stałą działalność w tym zakresie prowadzą: Gdański Ośrodek Pomocy Psychologicznej dla Dzieci i Młodzieży, miejskie poradnie pedagogiczno-psychologiczne, Gdański Ośrodek Promocji Zdrowia i Profilaktyki Uzależnień oraz Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie i wyodrębniony w jego strukturze Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Ważnym elementem Programu jest „Gdański model deinstytucjonalizacji usług na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi”, dzięki realizacji którego hospitalizacja chorych jest ograniczana do koniecznego minimum, a w jej miejsce organizowane jest kompleksowe wsparcie za pomocą środowiskowego leczenia i terapii osób z zaburzeniami psychicznymi.¹⁸⁹ Kompleksowe źródło informacji na temat zagadnień związanych z problematyką zdrowia psychicznego stanowi opracowany w ramach Programu „Poradnik zdrowia psychicznego”, dostępny w serwisie internetowym miasta. Można w nim znaleźć między innymi definicję zdrowia psychicznego oraz opisy zaburzeń i chorób psychicznych, wskazówki jak dbać o zdrowie psychiczne dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, a także informacje na temat bazy instytucjonalnej wsparcia i ochrony zdrowia psychicznego dostępnej w Gdańsku.¹⁹⁰

Niestety skala problemów związanych ze zdrowiem psychicznym przerasta system ochrony zdrowia psychicznego w całym kraju. Szczególnie dramatyczna sytuacja występuje w obszarze zdrowia

¹⁸⁶ Projekt "Jestem" - wsparcie psychologiczne środowiska szkolnego:

<https://ppp4.edu.gdansk.pl/pl/art/projekt-jestem-wsparcie-psychologiczne-srodowiska-szkolnego.56341.html> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸⁷ Gdańskie działania na rzecz osób z niepełnosprawnością: mieszkania, asystenci, kręgi wsparcia:

<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Podsumowanie-dzialan-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnoscia,a,235096> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁸⁸ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁸⁹ Gdański model deinstytucjonalizacji usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi:

<http://mopr.gda.pl/projekt/gdanski-model-deinstytucjonalizacji-uslug-rzecz-osob-zaburzeniami-psychicznymi/> (dostęp: 4.05.2023).

¹⁹⁰ Poradnik zdrowia psychicznego: https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/202001141931/poradnik_zdrowia_psychicznego_2019_web.pdf (dostęp: 4.05.2023).

psychicznego dzieci i młodzieży, co ilustrują dane z różnych źródeł zebrane w raporcie pt. „Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży”, opublikowanym przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę w 2022 roku. Mówią one m.in. o wzroście prób samobójczych wśród osób poniżej 20 roku życia na przestrzeni lat 2013-2021 o ponad 300%. W latach 2010-2020 o niemal 50% wzrosła też w Polsce liczba dzieci i nastolatków do 18 r.ż. leczonych ambulatoryjnie ze względu na zaburzenia psychiczne, a szacuje się, że dzieci i młodzież objęte opieką psychologiczną lub psychiatryczną to jedynie 20% wszystkich młodych ludzi potrzebujących wsparcia w zakresie zdrowia psychicznego.¹⁹¹ Sytuacja ta wymaga natychmiastowej interwencji zarówno na poziomie krajowym, jak i samorządowym.

2.5. SPORT

2.5.1. AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA STAŁYM I WAŻNYM KOMPONENTEM POLITYKI ROZWOJU SPOŁECZNEGO MIASTA, ALE WYMAGAJĄCYM WYRÓWNIANIA DOSTĘPNOŚCI NA POZIOMIE DZIELNIC

Można wskazać na liczne zależności pomiędzy poziomem aktywności fizycznej a stanem zdrowia obywateli i obywaterek. Aktywność sportowa w okresie dzieciństwa, dorosłości i w okresie senioralnym powoduje bowiem opóźnienie procesu starzenia, redukuje ryzyko otyłości i zmniejsza zapadalność na choroby. To z kolei przekłada się na mniejszą liczbę hospitalizacji i zmniejszenie wydatków na leczenie, ale też niższy poziom absencji pracowniczej i pracowników w ich miejscach pracy. Postawy i umiejętności wykształcane wśród młodzieży uprawiającej sport (systematyczność, samoorganizacja, zarządzanie czasem) przekładają się z kolei na lepsze wyniki w nauce i testach kompetencji, a w konsekwencji korzystnie wpływają na budowanie kapitału ludzkiego oraz na sytuację osób aktywnych na rynku pracy.¹⁹² Programy, inwestycje i wydarzenia w sferze sportu, realizowane przez Miasto Gdańsk i jego partnerów, należy zatem w pierwszej kolejności postrzegać w kontekście celów polityki zdrowotnej miasta. Ich skutki i oddziaływanie są jednak szersze.

Za koordynację działań związanych z rozwojem sportu w Gdańsku jest odpowiedzialne Biuro Prezydenta ds. Sportu. Zarządzanie infrastrukturą sportowo-rekreacyjną jest z kolei głównym zadaniem Gdańskiego Ośrodka Sportu, a Gdański Zespół Schronisk i Sportu Szkolnego (GZSiSS) zajmuje się prowadzeniem bezpłatnych projektów adresowanych głównie do najmłodszych mieszkańek i mieszkańców Gdańska. Działania wskazanych jednostek koncentrują na czterech priorytetach, tj.: finansowym wspieraniu gdańskich zawodników, trenerów i organizacji sportowych; promocji miasta poprzez sport; rozwoju sportu powszechnego; a także wspieraniu sportu szkolnego i młodzieżowego. W latach 2015-2019 rosła liczba nagrodzonych, a także suma nagród przyznawanych gdańskim sportowcom podczas Gdańskiej Gali Sportu. Podobne trendy można zaobserwować w przypadku nagród przyznanych w ramach Gdańskiej Gali Sportu Młodzieżowego oraz nagród za osiągnięcia sportowe. W latach 2020 i 2021 liczba i suma nagród spadły w każdej z trzech powyższych kategorii, pozostając jednocześnie w 2021 roku na wyższym poziomie niż w roku 2015.¹⁹³ O częściowo odmiennych trendach można mówić w odniesieniu do danych dotyczących wydatków na promocję Gdańska poprzez organizację wydarzeń sportowych oraz kluby sportowe, jak również wsparcia klubów sportowych szkolących dzieci i młodzież. W latach 2015-2021 stale co do zasady, z wyjątkiem

¹⁹¹ Szredzińska R., Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę 2022.

¹⁹² Baran J., Lis M., Magda I., Ocena korzyści społecznych inwestycji w sport w odniesieniu do ponoszonych kosztów. Raport metodologiczny, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2016.

¹⁹³ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

pandemicznego roku 2020, rosły bowiem środki na promocję miasta poprzez wydarzenia sportowe oraz kluby sportowe. Zwiększyła się też liczba podmiotów, które otrzymały dotacje na prowadzenie klubów dla dzieci i młodzieży: ze 198 podmiotów w roku 2015, poprzez 168 klubów w roku 2018, kończąc na 233 podmiotach w roku 2021.¹⁹⁴

Do prowadzenia przez miasto działań trwale zwiększających udział mieszkańców i mieszkanki miasta w kulturze fizycznej konieczne jest zarówno opracowanie zróżnicowanej oferty adresowanej do różnych grup społecznych, jak i zapewnienie im dostępu do wysokiej jakości sportowej infrastruktury. W latach 2016-2021 poprawiła się wśród gdańszczanek i gdańszczan ocena dostępności obiektów sportowych (z 3,12 do 3,67 w skali 1-6). Nieznacznie wzrosła również ocena jakości infrastruktury sportowej (z 3,44 do 3,70).¹⁹⁵ Wskaźniki dotyczące oceny obiektów infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (m.in. dostępność parków oraz placów zabaw dla dzieci) – w tym samej infrastruktury sportowej (basenów, boisk, sali i hal sportowych) – warto interpretować w kontekście ogólnego wskaźnika oceny jakości życia w Gdańsku. Wysoka ocena jakości infrastruktury sportowo-rekreacyjnej jest bowiem jednym z tych czynników, które charakteryzują dzielnice najwyżej oceniane przez gdańszczanki i gdańszczan pod kątem jakości życia. Co istotne, w latach 2018-2021 w przypadku żadnego ze wskaźników oceny jakości życia w Gdańsku nie zanotowano takiego wzrostu jak w przypadku infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.¹⁹⁶

Równocześnie jednak w mieście występują znaczące zróżnicowania w zakresie oceny dostępności i jakości infrastruktury sportowej. W 2021 roku dostępność infrastruktury sportowej została oceniona najwyżej w strefie Zaspą Młyniec, Zaspą Rozstaje (4,25 w sześciostopniowej skali) oraz w strefie Oliwa, VII Dwór (4,04), najniżej natomiast w strefie Stogi, Przeróbka, Krakowiec-Górki Zachodnie, Rudniki, Wyspa Sobieszewska (2,71) oraz Śródmieście, Aniołki (3,05). Strefy Zaspą Młyniec, Zaspą Rozstaje oraz Oliwa, VII Dwór zostały też uznane przez mieszkanki i mieszkańców Gdańska za strefy o, odpowiednio, najlepszej i najgorszej jakości infrastruktury sportowej. Porównując z kolei średnie wskaźniki dotyczące dostępności oraz jakości infrastruktury sportowej z lat 2010 oraz 2021, można zauważyć, że o ile znacząco poprawiły się oceny dostępności infrastruktury sportowej, o tyle bardzo nieznacznie wzrosły oceny jakości tej infrastruktury. Szczególnie w latach 2018-2021 uległa też poprawie ocena dostępności i jakości infrastruktury sportowej na tle oceny pozostałych elementów infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.¹⁹⁷ Obiekty sportowo-rekreacyjne są częściami krajobrazu miasta, których znaczenie wzrosło w trakcie pandemii covid-19. Za jeden ze skutków pandemii można również uznać spadek odsetka mieszkanki i mieszkańców Gdańska podejmujących aktywność fizyczną ukierunkowaną na wynik i osiągnięcia sportowe. Odsetek ten spadł z 19,8 w 2018 roku do 16,6 w roku 2021, po wcześniejszym wzroście z poziomu 14,6 w roku 2016.

Promocji Gdańska, a także promocji aktywności fizycznej, służą organizowane w Gdańsku imprezy rangi mistrzowskiej o charakterze międzynarodowym. Można do nich zaliczyć np. Mistrzostwa Europy

¹⁹⁴ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁹⁵ Raport z realizacji Programu Operacyjnego II. Zdrowie Publiczne i Sport za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁹⁶ Brosz M., Załęcki J., Jakość życia w Gdańsku. Studium jakości życia w dobie pandemii choroby wirusowej COVID-19. Raport z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Gdańska, Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021.

¹⁹⁷ Brosz M., Załęcki J., Jakość życia w Gdańsku. Studium jakości życia w dobie pandemii choroby wirusowej COVID-19. Raport z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Gdańska, Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021.

w short tracku, mecz finałowy piłkarskiej Ligi Europy i Mistrzostwa Europy mężczyzn w siatkówce (2021), Mistrzostwa Świata kobiet w siatkówce, Mistrzostwa Świata Juniorów w short tracku i Mistrzostwa Europy w Motocrossie (2022), a także Mistrzostwa Świata mężczyzn w piłce ręcznej (2023).

2.5.2. BUDOWANIE OFERTY IMPREZ BIEGOWYCH JAKO PRZYKŁAD KOMPLEKSOWYCH DZIAŁAŃ PROMUJĄCYCH AKTYWNOŚĆ FIZYCZNĄ MIESZKANEK I MIESZKAŃCÓW GDAŃSKA

Miasto Gdańsk od lat konsekwentnie rozwija ofertę aktywności biegowych (lub uwzględniających bieganie) o różnej skali, adresowanych do mieszkanki i mieszkańców w różnym wieku, różnym poziomie zaawansowania, a także żyjących w różnych częściach miasta. Stałym elementem sportowego krajobrazu miasta stały się (lub pozostają) w ostatnich latach imprezy masowe takie jak Gdańsk Maraton i Półmaraton Gdańsk, a także Bieg Westerplatte na dystansie 10 km. Imprezom na najbardziej wymagających dystansach towarzyszą dodatkowo biegi dla dzieci i biegi młodzieżowe oraz rywalizacja dorosłych biegaczy na krótszych odcinkach. Biegacze, którzy od biegania po asfalcie wolą zmagania w trudniejszym terenie, mogli się zdecydować na uczestnictwo w wydarzeniach takich jak Runmageddon, czy też cyklach imprez #RUNGDN oraz City Trail. Miasto Gdańsk od 2016 roku wspiera też organizację Biegowego Grand Prix Dzielnic Gdańska, na które składają się biegi w gdańskich dzielnicach na dystansie 5 km, możliwym do przebiegnięcia dla biegaczy o różnym poziomie zaawansowania. Od 2013 roku w Parku Regana odbywają się natomiast biegi z cyklu parkrun, również na dystansie 5 km, organizowane przez Fundację parkrun Polska. Parkrun jest przykładem inicjatywy, której realizacja wpisuje się w cele związane z promowaniem aktywności fizycznej mieszkanki i mieszkańców Gdańska. Cotygodniowe spotkania biegaczy w parku Reagana, podobnie jak w innych miastach w kraju i za granicą, zachęcają do regularnej aktywności sportowej, ale też – co być może ważniejsze – sprzyjają budowaniu relacji pomiędzy uczestnikami sportowych aktywności. Ze względu na rosnące zainteresowanie tą inicjatywą, w 2017 roku uruchomiono drugą lokalizację parkrun w Gdańsku – wokół zbiorników retencyjnych Świętokrzyska i Świętokrzyska II w południowych dzielnicach miasta. Cyklicznie organizowanymi w Gdańsku wydarzeniami sportowymi, których częścią jest pokonywanie odcinków biegowych, są natomiast zawody triathlonowe oraz duathlonowe.

Zajęcia dla biegaczy stanowią stały element realizowanego od 2013 roku przez Gdański Ośrodek Sportu programu „Aktywuj się w Gdańsku”. W ramach programu w różnych częściach miasta organizowane są bezpłatne zajęcia, adresowane do mieszkańców w każdym wieku, których nadrzędnym celem jest poprawa zdrowia uczestników. W latach 2013-2021 z oferty udziału we wszystkich zajęciach organizowanych w ramach programu skorzystało 97 tys. uczestników.¹⁹⁸ Oferta ta obejmowała m.in. spotkania z cyklu „Aktywuj się w Maratonie”, mające przygotować gdańszczanki i gdańszczan do udziału w gdańskim maratonie oraz spotkania dla początkujących biegaczy, mające wykształcić dobre nawyki związane z regularnym podejmowaniem aktywności fizycznej. Lekkoatletyka i sztafetowe oraz drużynowe biegi przełajowe są również jednymi z kilkunastu dyscyplin, które odbywają się w ramach Igrzysk dzieci, Igrzysk Młodzieży Szkolnej oraz Licealiady organizowanych przez Gdański Zespół Schronisk i Sportu Szkolnego w ramach Gdańskiej Olimpiady Młodzieży.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

¹⁹⁹ Gdańska Olimpiada Młodzieży: <https://www.gokf.gda.pl/Home/Rozgrywki> (dostęp: 10.05.2023).

Skalę wyzwań związanych z realizacją przez instytucje miejskie zadań związanych z promocją aktywności fizycznej dobrze oddają przykłady organizacji gdańskiego maratonu i półmaratonu oraz inicjatywy parkrun. Maraton Gdańsk został po raz pierwszy zorganizowany w 2015 roku. Największa liczba biegaczy – ponad 3 000 – wzięła udział w tym biegu w 2018 roku. W 2020 roku bieg został odwołany ze względu na ograniczenia wynikające z pandemii covid-19, w 2021 roku odbył się w formule hybrydowej, w 2022 roku bieg ukończyło 1 933 zawodniczek i zawodników²⁰⁰, tj. około 20% mniej niż w przedpandemicznym roku 2019. Ze względu na wysokie koszty organizacji imprezy, maraton w 2023 roku został odwołany. Gdański półmaraton w 2022 roku ukończyło ponad 50% mniej biegaczy niż w roku 2019.²⁰¹ Podobnie, jednym ze skutków pandemii było około 30-procentowe zmniejszenie frekwencji w biegach parkrun. Organizatorzy miejskich imprez biegowych – szczególnie o charakterze masowym – funkcjonują zatem w realiach trudności wynikających z zewnętrznych ograniczeń w zakresie finansowania imprez oraz trendów w zakresie uczestnictwa mieszkanek i mieszkańców w wydarzeniach sportowych. Powyższe wnioski korespondują z danymi dotyczącymi liczby masowych imprez sportowych organizowanych w mieście i skali udziału w tych wydarzeniach gdańszczanek i gdańszczan.²⁰²

2.6. SYSTEM EDUKACJI I WYCHOWANIA

2.6.1. ZMIANY W SYSTEMIE EDUKACJI ORAZ DUŻE ZAPOTRZEBOWANIE NA MIEJSCA W ŻŁOBKACH I PRZEDSZKOLACH TO NAJWIĘKSZE WYZWANIA W KONTEKŚCIE ROZWOJU BAZY INSTYTUCJONALNEJ, Z JAKIMI MIERZYŁA SIĘ GDAŃSKA OŚWIATA W OSTATNICH LATACH

Zasób sieci placówek edukacyjnych i wychowawczych, dostosowany do sytuacji demograficznej miasta i jego poszczególnych dzielnic, jest kluczowy w kontekście zapewnienia dostępności do edukacji dla dzieci i młodzieży. Baza placówek wychowawczych dla najmłodszych dzieci składa się w Gdańsku z publicznych i niepublicznych żłobków oraz klubów dziecięcych. Liczba żłobków w Gdańsku w ostatniej dekadzie wzrosła z 9 w roku szkolnym 2012/13 do 57 w roku szkolnym 2021/22. Liczba klubów dziecięcych także znacząco wzrosła – z 6 w roku szkolnym 2013/14 (wtedy pojawiły się pierwsze kluby dziecięce w Gdańsku) do 58 w roku szkolnym 2021/22. W tym samym czasie liczba miejsc w żłobkach zwiększyła się z poziomu 668 do 2 812, natomiast liczba miejsc w klubach dziecięcych wzrosła od 103 do 1 177. Łączna liczba miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych w Gdańsku w roku szkolnym 2021/22 wyniosła 3 989, co stanowi wzrost odsetka dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych w ciągu dekady z poziomu 4,7 % do 23,4 %.²⁰³ Uzupełnieniem oferty opieki nad dziećmi do 3 lat są usługi dziennego opiekuna, który jest w stanie zająć się pięciorgiem dzieci. Takie usługi w 2021 r. świadczyło w Gdańsku 61 opiekunów. Ponieważ zasób miejskich żłobków stanowi jedynie 13 placówek z 1 088 miejscami, od 2019 r. wprowadzono dopłaty do niepublicznych form opieki nad dziećmi do 3 lat. W 2021 roku z Gdańskiego Bonu Żłobkowego w wysokości 500 zł skorzystali rodzice 1 300 dzieci.²⁰⁴

²⁰⁰ Maraton Gdańsk: <https://www.gdanskmaraton.pl/> (dostęp: 10.05.2023).

²⁰¹ Półmaraton Gdańsk: <https://polmaratongdansk.pl/wyniki-i-statystyki-garmin-polmaraton-gdansk-2022/> (dostęp: 10.05.2023).

²⁰² Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Kultura i sztuka, plik: 03.1. Grupy artystyczne, imprezy masowe (dostęp: 10.05.2023).

²⁰³ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 01.1. Liczba żłobków oraz miejsca w żłobkach (dostęp: 29.04.2023).

²⁰⁴ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

Także baza placówek przedszkolnych została rozbudowana w ciągu ostatnich 10 lat. W roku szkolnym 2021/2022 funkcjonowało w Gdańsku 201 przedszkoli, 76 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych i 36 punktów przedszkolnych, w których w sumie miejsca znalazło 19 775 dzieci. W porównaniu do roku szkolnego 2012/13 stanowi to wzrost zarówno liczby placówek o 39%, jak i samych miejsc w tych placówkach o 41%.²⁰⁵ Od 2016 r. miasto Gdańsk podejmuje działania zmierzające do powiększania bazy publicznych przedszkoli poprzez upublicznianie placówek niepublicznych, a także poprzez współpracę z podmiotami zewnętrznymi na rzecz tworzenia nowych miejsc przedszkolnych. W wyniku tych działań w 2021 r. około 60% wszystkich miejsc w gdańskich przedszkolach stanowiło ofertę samorządowych i niesamorządowych przedszkoli publicznych.²⁰⁶

Zmiany związane z reformą ustroju szkolnego, polegające na likwidacji gimnazjalnego szczebla edukacji, doprowadziły do stopniowego zamykania gimnazjów w mieście. W roku szkolnym 2012/13 w Gdańsku funkcjonowało 61 gimnazjów, do których uczęszczało 11 182 uczniów. Od roku szkolnego 2019/20 nie ma już w Gdańsku szkół gimnazjalnych. W tym samym czasie i po części w związku z likwidacją gimnazjów, liczba szkół podstawowych w Gdańsku wzrosła z 86 w roku szkolnym 2012/13 do 108 w roku szkolnym 2021/22. Przełożyło się to także na wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w tym okresie z 22 426 do 37 069.²⁰⁷ Według danych Urzędu Miejskiego w Gdańsku około 80% uczniów szkół podstawowych uczęszcza do szkół prowadzonych przez gminę.²⁰⁸ Na bazę szkół ponadpodstawowych w roku szkolnym 2021/22 składały się w Gdańsku 73 placówki edukacyjne, w tym: 35 liceów ogólnokształcących, 16 techników, 13 szkół branżowych I stopnia (do roku 2016/17 nazywane szkołami zawodowymi), 3 ogólnokształcące szkoły artystyczne oraz 4 szkoły specjalne przysposabiające do pracy. W sumie w roku szkolnym 2021/22 uczyło się we wszystkich szkołach ponadpodstawowych w Gdańsku 22 978 uczniów, co w stosunku do roku szkolnego 2012/13 stanowi wzrost o prawie 50%.²⁰⁹ Trzeba jednak pamiętać, że wzrost ten zasadniczo wynika z likwidacji gimnazjów, tym bardziej, że w latach 2012-2017 można było obserwować spadek liczby uczniów w szkołach ponadpodstawowych.²¹⁰

Absolwenci szkół średnich mogli w Gdańsku kontynuować naukę w roku szkolnym 2021/22 w 22 szkołach policealnych. Na przestrzeni dekady liczba tych szkół systematycznie spada. W porównaniu do roku szkolnego 2012/13, w którym funkcjonowało takich placówek 65, baza szkół policealnych w Gdańsku zmniejszyła się o 66%. Podobnie wygląda w tym okresie spadek liczby uczniów szkół policealnych: od 9 462 osób w roku szkolnym 2012/13 do 6 063 w roku szkolnym 2021/22, co stanowi 64% mniej. W ostatnich latach ograniczona została także znacząco liczba szkół dla dorosłych. W roku szkolnym 2021/22 działało w Gdańsku już tylko 10 takich szkół, do których łącznie uczęszczało 1 619 osób. W stosunku do roku szkolnego 2012/13 spadek liczby szkół dla dorosłych w Gdańsku wynosi 80%,

²⁰⁵ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 02.1. Placówki wychowania przedszkolnego oraz liczba dzieci w przedszkolach (dostęp: 29.04.2023).

²⁰⁶ Raport o stanie Miasta Gdańsk za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁰⁷ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 03.1. Liczba szkół, uczniowie oraz absolwenci wg typu placówki (dostęp: 29.04.2023).

²⁰⁸ Raport o stanie Miasta Gdańsk za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁰⁹ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 03.1. Liczba szkół, uczniowie oraz absolwenci wg typu placówki (dostęp: 29.04.2023).

²¹⁰ Szymkowska M., Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gdańsk z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

natomiast spadek liczby osób korzystających z ich usług edukacyjnych w tym okresie wynosi 68%.²¹¹ Jest to również efektem ścisłej i systematycznej kontroli w zakresie liczby słuchaczy, co przekładało się na wysokość przyznawanej przez miasto dotacji.

Gdańsk jest także atrakcyjnym ośrodkiem akademickim, w którym od ponad dekady utrzymuje się stała liczba 13 uczelni wyższych. Trendy demograficzne, objawiające się spadającą liczbą studentów w całym kraju, widoczne są także w przypadku gdańskich uczelni.²¹² Na przestrzeni dekady liczba studentów w Gdańsku zmniejszyła się z 80 908 w roku akademickim 2012/13 do 67 495 w roku akademickim 2021/2022²¹³, co stanowi spadek o ponad 16%. Mimo spadku liczby studentów ogółem gdańskie uczelnie są coraz bardziej atrakcyjne dla studentów zagranicznych. Ich liczba w omawianej dekadzie wzrosła dwukrotnie, co się przełożyło na wzrost udziału procentowego cudzoziemców studiujących w Gdańsku z poziomu 1,7% w roku akademickim 2012/13 do poziomu 4,3% w roku akademickim 2021/22.²¹⁴ Ponadto w ostatnich latach w Gdańsku dynamicznie rozwijana jest oferta edukacyjna dla seniorów, która bardziej szczegółowo została omówiona w części poświęconej integracji społecznej.

Oprócz rozbudowy bazy instytucjonalnej o nowe placówki, ważnym elementem działań infrastrukturalnych w obszarze edukacji jest ciągła dbałość o utrzymanie właściwej jakości przestrzeni, w których uczą się dzieci i młodzież. Wymaga to systematycznych remontów i modernizacji placówek wychowawczo-oświatowych, które każdego roku wymagają dużych nakładów finansowych. Poza remontami modernizacje gdańskich placówek szkolnych i przedszkolnych obejmowały m.in.: budowę nowych basenów; budowę nowych wielofunkcyjnych boisk sportowych i nowych placów zabaw; termomodernizację; zakupy sprzętu komputerowego i aktywnych tablic; zakupy książek do szkolnych bibliotek w ramach „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa”. Istotny wkład w rozwój gdańskiej infrastruktury edukacyjnej był możliwy dzięki pozyskaniu środków unijnych na realizację projektów: „Gdańsk miastem zawodowców – rozwój infrastruktury szkół zawodowych”; „Szkolimy Uczniów Przedsiębiorczych, Empatycznych, Rozsądnych. Gdańskie Szkoły Podstawowe” oraz „Rozwijamy kompetencje i programujemy przyszłość dla gdańskich gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych”. W ostatnich latach największym przedsięwzięciem organizacyjnym była jednak reorganizacja placówek dydaktycznych, związana z likwidacją gimnazjów. Innego rodzaju wyzwaniem, z którym musiało się zmierzyć miasto w okresie pandemii, było bardzo szybkie przystosowanie się do pracy i nauki w trybie zdalnym.

2.6.2. BRAK DANYCH POTWIERDZAJĄCYCH SKUTECZNOŚĆ LICZNYCH PROGRAMÓW UKIERUNKOWANYCH NA WYRÓWNYWANIE SZANS EDUKACYJNYCH W GDAŃSKU

Dostępność placówek opiekuńczo-oświatowych to podstawowy, ale nie jedyny warunek równości szans edukacyjnych dzieci i młodzieży. Barrier utrudniających naukę jest dużo więcej i wynikają one nie tylko z sytuacji, w jakiej znajdują się dzieci, ale także z problemów, z którymi borykają się ich rodzice lub środowisko szkolne. Aby uwzględnić wszystkie te elementy i zintegrować działania na rzecz

²¹¹ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 03.1. Liczba szkół, uczniowie oraz absolwenci wg typu placówki (dostęp: 29.04.2023).

²¹² Szymkowska M., Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gdańska z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2021.

²¹³ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 05.1. Uczelnie wyższe, studenci oraz absolwenci (dostęp: 29.04.2023).

²¹⁴ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Edukacja i wychowanie, plik: 05.3. Studenci cudzoziemcy w Gdańsku i Trójmieście (dostęp: 29.04.2023).

wsparcia dzieci i młodzieży w dostępie do edukacji w Gdańsku w 2017 r. rozpoczęto prace nad miejskim programem „Szkoła i przedszkole współpracy. Partnerstwo dla rozwoju”. Nadrzędnym celem programu jest usprawnienie przepływu informacji pomiędzy pracownikami placówek oświatowych, rodzicami i dziećmi – we wszystkich osiach tej komunikacji. Inicjatywą, służącą realizacji tego celu, jest Gdańskie Forum Edukacyjne, czyli cykliczne spotkania reprezentantów różnych grup szkolnej społeczności, organizowane jako przestrzeń wymiany opinii oraz inicjowania kierunków rozwoju edukacji w Gdańsku.²¹⁵ Innym elementem realizacji programu jest Gdańska Platforma Edukacyjna, która zapewniła nie tylko stały i bieżący dostęp do informacji dla wszystkich interesariuszy, ale dzięki dostępności środowiska Office365 z MS TEAMS oraz funkcjonalnościom takim jak biblioteka zasobów edukacyjnych, edytor treści edukacyjnych czy wirtualna szkoła, umożliwiła zdalne nauczanie w czasie pandemii.²¹⁶ Wszystkie informacje na temat organizacji oświaty w Gdańsku zostały zebrane w bezpłatnym „Przewodniku po gdańskiej edukacji”, który dostępny jest na portalu miejskim.²¹⁷ Kolejne działanie, skierowane zarówno do dzieci, ich rodziców, ale także nauczycieli, to projekt „Jestem – wsparcie psychologiczne dla środowiska szkolnego w Gdańsku”. W ramach projektu realizowane są: konsultacje i sesje wsparcia indywidualnego dla dzieci, młodzieży i rodziców; szkoły dla rodziców; warsztaty i superwizje dla nauczycieli. Wsparciem w ramach projektu objęte są także rodziny cudzoziemskie, a dla nauczycieli zorganizowano dodatkowo warsztat „Psychologiczne konsekwencje migracji u dzieci i młodzieży. Jak nauczyciel może wspomóc rodzinę migracyjną?”.²¹⁸

Na rzecz budowania zaangażowania rodziców i wzmacniania ich kompetencji wychowawczych powstała Gdańska Akademia Rodzica, kampania informacyjna oparta o łatwo dostępne webinaria na tematy dotyczące uwarunkowań rozwoju psychoemocjonalnego dzieci, ich bezpieczeństwa i zdrowego stylu życia oraz sposobów wspierania w nauce i rozwijaniu pasji.²¹⁹ Dodatkowo w 2021 roku w ramach Gdańskiego Forum Rodziców, interaktywnych spotkań online, rodzice i opiekunowie mogli wziąć udział w serii wykładów i dyskusji, dotyczących między innymi budowania bliskości i relacji w rodzinie czy sposobów rozpoznawania i radzenia sobie z trudnymi emocjami – swoimi i dzieci.²²⁰ Aktualności i informacje dla rodziców na temat oświaty w Gdańsku są publikowane na portalu miejskim w zakładce „Rodzice w edukacji”.²²¹

W latach 2016-2018 w obszarze wyrównywania szans edukacyjnych zrealizowane zostały dwa (wspomniane już) projekty dofinansowane ze środków unijnych: „Szkolimy Uczniów Przedsiębiorczych, Empatycznych, Rozsądnych. Gdańskie Szkoły Podstawowe” oraz „Rozwijamy kompetencje i programujemy przyszłość dla gdańskich gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych”. W ramach tych przedsięwzięć łącznie w 100 gdańskich szkołach przeprowadzono między innymi działania ukierunkowane na wzmocnienie kompetencji społecznych i interpersonalnych uczniów, ale

²¹⁵ Raport o stanie Miasta Gdańsk za rok 2019. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2020.

²¹⁶ Gdańska Platforma edukacyjna:

<https://www.metropoliagdansk.pl/upload/files/Gda%C5%84ska%20Platforma%20Edukacyjna%20cz.1.pdf> (dostęp 22.05.2023).

²¹⁷ <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/201808113110/szkola-i-przedszkole-wspolpracy.pdf> (dostęp: 29.04.2023).

²¹⁸ Raport o stanie Miasta Gdańsk za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²¹⁹ Gdańska Akademia Rodzica: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-rozwoju-społecznego/gdanska-akademia-rodzica,a,108470> (dostęp: 29.04.2023).

²²⁰ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²²¹ Rodzice w edukacji: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-edukacji/rodzice-w-edukacji,a,1814> (dostęp: 29.04.2023).

i nauczycieli, w tym terapię psychologiczną i pedagogiczną oraz zajęcia dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.²²² Podnoszeniu kompetencji nauczycieli w zakresie efektywności dydaktycznej służy natomiast projekt „Kreatywna Pedagogika”, realizowany w Gdańsku od 2014 r. Projekt jest oddolną inicjatywą kadry pedagogicznej i opiera się na współpracy nauczycieli w grupach samodoskonalenia zawodowego.²²³ Jednym z projektów, który powstał przy wykorzystaniu tej kooperacji, są wspomniane już Gdańskie Lekcje Obywatelskie jako gotowe scenariusze zajęć na tematy takie jak demokracja, samorządność i obywatelskość. Dla wszystkich, którzy chcą zapoznać się z działaniami podejmowanymi w ramach projektu, na portalu miejskim można znaleźć aktualności dotyczące realizacji projektu oraz folder informacyjny „Kreatywna Pedagogika. Uczymy mądrze, twórczo, inaczej”.²²⁴

Wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci i młodzieży w Gdańsku służą także przedsięwzięcia skierowane do grup uczniów potrzebujących specjalnego wsparcia. W Szkole Podstawowej nr 69 od 2017 r. realizowany jest „Model edukacji włączającej dla uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu”, dzięki czemu uczniowie z jednej strony mogą uczyć się w klasie pod opieką wykwalifikowanych nauczycieli i specjalistów, a z drugiej strony plan zajęć jest dopasowywany do ich indywidualnych możliwości w danym momencie. Dzięki takiemu podejściu dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu mają możliwość kontaktów z grupą rówieśniczą, ale także uczą się samodzielności.²²⁵ W dwóch innych szkołach (Szkole Podstawowej nr 57 oraz Szkole Podstawowej nr 85) prowadzone są klasy z częściową integracją jako formą włączania dzieci z zespołem Downa do szkół ogólnodostępnych. Metoda jest tutaj, podobnie jak w przypadku klasy dla uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, oparta na połączeniu działań w zakresie integracji z pełnosprawnymi rówieśnikami, przy jednoczesnym dostosowaniu edukacji do indywidualnych potrzeb dzieci z zespołem Downa.²²⁶

Dodatkowego wsparcia w edukacji potrzebują także dzieci z rodzin cudzoziemskich lub powracających z emigracji. Systemowe działania w tym obszarze zostały w Gdańsku wprowadzone już w 2016 r. w związku z przyjęciem gdańskiego Modelu Integracji Imigrantów. Od czasu pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę liczba imigrantów w mieście znacznie się zwiększyła, w związku z czym także skala wsparcia edukacyjnego dla dzieci migrantów musiała zostać dostosowana do nowych okoliczności. Niemniej jednak w Gdańsku jeszcze przed wybuchem wojny opracowany został powitalny pakiet informacyjny oraz poradnik dla rodziców i opiekunów dzieci z doświadczeniem migracyjnym, dostępny na portalu miejskim w czterech wersjach językowych: polskiej, angielskiej, ukraińskiej i rosyjskiej.²²⁷ W szkołach dzieci przyjeżdżające do Gdańska zza granicy mogą natomiast korzystać z dodatkowych lekcji języka polskiego lub zajęć wyrównawczych z innych przedmiotów, jeśli zachodzi taka potrzeba. Kiedy grupa dzieci wymagających tego samego wsparcia jest większa, w niektórych szkołach powstają oddziały przygotowawcze dla dzieci z tej samej grupy etnicznej. W czterech placówkach zostali ponadto zatrudnieni koordynatorzy do spraw dzieci z doświadczeniem migracyjnym

²²² Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2016. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2017.

²²³ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2017. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2018.

²²⁴ Kreatywna Pedagogika. Uczymy mądrze, twórczo, inaczej:

<https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/201802102364/broszura> (dostęp: 29.04.2023).

²²⁵ Nowatorski projekt edukacji włączającej w Szkole Podstawowej nr 69: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/nawatorski-projekt-edukacji-wlaczajacej-w-szkole-podstawowej-nr-69,a,92744> (dostęp: 29.04.2023).

²²⁶ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²²⁷ Materiały dla dzieci, rodziców i opiekunów z doświadczeniem migracyjnym:

<https://www.gdansk.pl/migracje/witajcie-w-gdanskiej-szkole,a,178205> (dostęp: 29.04.2023).

(stan na koniec 2021 roku). Dla wszystkich uczniów organizowane są otwarte spotkania z reprezentantami Gdańskiej Rady Imigrantów i Imigrantek w formie warsztatów z wrażliwości międzykulturowej.²²⁸

Wyrównywaniu szans edukacyjnych poprzez integrację społeczną służą także projekty aktywizujące i otwierające dzieci i młodzież na trudności, z którymi borykają się inni ludzie, oraz budujące postawę solidarności z potrzebującymi wsparcia. Taką akcją jest na przykład obchodzony 21 listopada „Dzień Tumbo – Dzień Solidarności z Dziećmi i Młodzieżą w Żałobie”. W organizacji wydarzeń edukacyjno-charytatywnych związanych z tym dniem pomaga Fundacja Hospicyjna, a działania finansowane są ze środków Miasta Gdańska.²²⁹ Uwrażliwianie dzieci i młodzieży na temat żałoby wydaje się dziś szczególnie ważne w kontekście integracji uczniów z Ukrainy, którzy doświadczają teraz takich trudnych sytuacji rodzinnych zdecydowanie częściej niż polskie dzieci. W ramach szkolnych kół wolontariatu gdańscy uczniowie pomagają także swoim kolegom i koleżankom w nauce, rozwijając jednocześnie swoje kompetencje społeczne poprzez udział w projektach charytatywnych. Jednym z takich działań był projekt „Korki w LO”, w ramach którego licealiści pod opieką pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie pomagali w nauce uczniom szkół podstawowych z uboższych rodzin.²³⁰

Dzieci i młodzież z rodzin o najniższych dochodach mogą także korzystać ze wsparcia materialnego w postaci stypendiów socjalnych i zasiłków szkolnych oraz z finansowanej przez program rządowy wyprawki szkolnej i posiłków w szkolnych stołówkach. Ze wsparcia finansowego skorzystać mogą również najzdolniejsi uczniowie i maturzyści w ramach Lokalnego Programu Wspierania Edukacji Uzdolnionych Dzieci i Młodzieży, którym przyznawane są jednorazowe stypendia Prezydenta Miasta Gdańska. Oprócz najlepszych wyników w nauce w ramach programu stypendialnego wyróżniane są także osiągnięcia sportowe oraz inne wybitne talenty, niezależnie od średniej ocen.²³¹ Ponadto Prezydent Miasta Gdańska przyznaje stypendia naukowe im. Farenheita w trzech kategoriach: roczne stypendium na podjęcie studiów na renomowanych uczelniach zagranicznych; roczne stypendium naukowego dla doktorantów cudzoziemców, realizujących staż naukowy na jednej z uczelni Związku Farenheita; jednorazowe stypendium dla studentów za szczególną działalność na rzecz miasta Gdańska.²³² Inną formą wsparcia wybitnie uzdolnionej młodzieży jest projekt, realizowany przez miasto w partnerstwie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Pomorskiego, zatytułowany „Zdolni z Pomorza”. W ramach projektu uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych, wykazujący szczególne uzdolnienia w obszarze matematyki, informatyki, fizyki, biologii, chemii i kompetencji społecznych, mogą brać udział w dodatkowych zajęciach rozwijających ich zainteresowania,

²²⁸ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²²⁹ Fundacja Hospicyjna: <https://www.fundacjahospicyjna.pl/pl/aktualnosci/aktualnosci-2019/dzien-tumbo-2021> (dostęp: 29.04.2023).

²³⁰ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2017. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2018.

²³¹ Regulamin przyznawania jednorazowego stypendium Prezydenta Miasta Gdańska dla uczniów szczególnie uzdolnionych oraz maturzystów osiągających najwyższy wynik z egzaminu maturalnego: <https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/202006150965/uchwala-okreslajaca-regulamin> (dostęp: 4.07.2023).

²³² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022; REGULAMIN Programu stypendialnego Prezydenta Miasta Gdańska dla studentów i doktorantów im. Daniela Gabriela Farenheita: <https://www.gdansk.pl/akcja/pdf/202207191978/regulamin> (dostęp: 4.07.2023).

warsztatach kreatywności, obozach naukowych, spotkaniach na uczelniach wyższych oraz opieki mentora.²³³

Jak wynika z powyższych ustaleń, wyrównywanie szans edukacyjnych jest złożonym zadaniem, którego realizacja wymaga uwzględnienia licznych uwarunkowań społeczno-ekonomicznych. Tezę tę potwierdzają konkluzje z opublikowanego w 2018 roku raportu UNICEF pt. „Niesprawiedliwy Start. Nierówności edukacyjne wśród dzieci w krajach wysokorozwiniętych”. Wynika z niego między innymi, że ogólna dostępność do placówek edukacyjnych nie jest wystarczającym wskaźnikiem równości szans edukacyjnych, a także – że w polskim systemie edukacyjnym nie uwzględnia się nierówności zakorzenionych w statusie społecznym i majątkowym uczniów. Co więcej, pomimo ogólnego wysokiego poziomu kompetencji uczniów w polskich szkołach na tle innych państw członkowskich Unii Europejskiej oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, występują znaczne luki pomiędzy poziomem umiejętności uczniów z najlepszymi i najgorszymi wynikami²³⁴. Aby mieć rzeczywisty wpływ na zmianę w zakresie równości szans edukacyjnych potrzebny jest system monitoringu, ukazujący naturę i skalę problemu. Wobec braku takiego narzędzia pomiaru trudno ocenić, w jakim stopniu działania podejmowane w gdańskiej oświacie są w stanie zmniejszyć nierówności szans edukacyjnych gdańskich uczniów i uczennic.

2.6.3. GDAŃSK UTRZYMUJE I ROZBUDOWUJE OFERTĘ DODATKOWYCH ZAJĘĆ, UMOŻLIWIAJĄCYCH DZIECIOM I MŁODZIEŻY ROZWÓJ SWOICH TALENTÓW I KOMPETENCJI

Podstawowym zadaniem miejskiego systemu edukacyjnego jest zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiednich warunków do nauki i wysokiej jakości kształcenia. Nie mniej ważnym elementem oświaty jest dbałość o rozwój osobisty i społeczny młodych gdańszczanek i gdańszczan. Gdańskie szkoły, często we współpracy z podmiotami zewnętrznymi, zachęcają uczennice i uczniów do udziału w przedsięwzięciach, dzięki którym mogą odkrywać swoje talenty i zainteresowania, wykraczające poza ramy programów szkolnych. W samych szkołach tygodniowo odbywa się ponad 10 tys. godzin zajęć dodatkowych. W większości jest to wsparcie wychowawcze i edukacyjne w świetlicach, zajęcia wyrównawcze oraz zajęcia indywidualne i terapia. Natomiast około 25% to dodatkowe zajęcia sportowe i koła zainteresowań. Sposobem na urozmaicenie zajęć szkolnych i poszerzenie horyzontu edukacyjnego jest program „Klasa w drodze”, w ramach którego część lekcji odbywa się poza szkołą, na przykład w instytucjach kultury.²³⁵

Poza szkołą główną miejską placówką, oferującą dzieciom i młodzieży możliwość rozwoju zainteresowań artystycznych, sportowych i naukowych, jest Pałac Młodzieży, który organizuje zajęcia w 10 lokalizacjach w Gdańsku. Rocznie z aktywności w ramach programu przygotowywanego przez Pałac Młodzieży korzysta około 3,5 tysiąca dzieci i młodzieży.²³⁶ Drugą jednostką miejską, organizującą zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży z zakresu sportu, rekreacji, turystyki i plastyki, jest Gdański Zespół Schronisk i Sportu Szkolnego. Działania Zespołu realizowane są także poprzez Dzielnicowe Centra Sportu. Ponadto Gdański Zespół Schronisk i Sportu Szkolnego prowadzi całoroczną rywalizację

²³³ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²³⁴ Niesprawiedliwy Start. Nierówności edukacyjne wśród dzieci w krajach wysokorozwiniętych, UNICEF Office of Research, Florencja 2018.

²³⁵ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²³⁶ Pałac Młodzieży: <https://pm.edu.gdansk.pl/pl> (dostęp: 29.04.2023).

sportową pomiędzy gdańskimi szkołami w ramach projektu Gdańskiej Olimpiady Młodzieży. Te międzyszkolne rozgrywki w kilkunastu dyscyplinach podzielone są na trzy kategorie wiekowe: Igrzyska Dzieci, Igrzyska Młodzieży Szkolnej i Licealiadę.²³⁷ Do rozwoju postaw obywatelskich i lokalnej tożsamości najmłodsze gdańszczanki i gdańszczanie zachęceni są poprzez projekt Gdańskiej Akademii Przedszkolaka. W ramach projektu przedszkolaki uczestniczą w spacerach tematycznych po Gdańsku z miejskimi przewodnikami oraz w przeglądzie piosenek pod hasłem „Przedszkolaki śpiewają o Gdańsku”.²³⁸ Dla nieco starszych dzieci, z klas I-III szkół podstawowych, od 2007 r. miasto prowadzi Akademię Gdańskich Lwiątek, w ramach której uczniowie zapraszani są do poznania lokalnych instytucji kultury i udziału w organizowanych przez nie wydarzeniach.²³⁹

Ważnym elementem lokalnej tożsamości w Gdańsku jest morze, z którym związanych jest też kilka miejskich projektów edukacyjnych. W ramach realizowanego od 2010 r. Programu Edukacji Morskiej w Gdańsku dzieci w wieku przedszkolnym oraz uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych uczą się podstaw żeglowania oraz pogłębiają swoją wiedzę na temat morskiego dziedzictwa miasta poprzez rejsy po wodach Kanału Portowego i Zatoki Gdańskiej.²⁴⁰ „Gdańsk pod żaglami wiedzy” jest nowym projektem, realizowanym od 2021 roku, dla uczniów szkół podstawowych i ich nauczycieli. Celem tego projektu, podobnie jak w przypadku Programu Edukacji Morskiej, jest podniesienie kompetencji z zakresie edukacji morskiej i żeglarskiej.²⁴¹ Do organizacji zajęć z zakresu edukacji morskiej, połączonych z rejsami, wykorzystywany jest także żaglowiec „Generał Zaruski”.²⁴² W 2021 r. ze środków Funduszy EOG i we współpracy z Fundacją Gdańską przeprowadzono projekt Szkutnia, w ramach którego 40 uczniów i uczennic w wieku 16-20 lat uczyło się podstaw budowy łodzi.²⁴³

W 2020 r. zainaugurowano Gdańską Akademię Filozofii, popularyzującą wiedzę filozoficzną, przede wszystkim wśród młodzieży szkół ponadpodstawowych. Wykłady odbywają się online i są zamieszczane w serwisie YouTube. W 2021 r. w ramach Gdańskiego Tygodnia Demokracji rozpoczęto pilotażowy projekt Gdańskich Lekcji Obywatelskich, skierowany do dzieci i młodzieży gdańskich szkół i przedszkoli. Celem projektu jest między innymi poszerzenie wiedzy młodych gdańszczanek i gdańszczan na temat mechanizmów funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, praw obywatelskich, możliwości zaangażowania się w sprawy publiczne oraz partycypacji społecznej w lokalnych inicjatywach.²⁴⁴ Edukacja obywatelska jest także celem organizowanej przez Europejskie Centrum Solidarności konferencji „Forum Młodych”, cyklicznego wydarzenia przygotowywanego przez młodych aktywistów zrzeszonych w Młodzieżowej Radzie Miasta Gdańska. Aktywizacja gdańskiej młodzieży poprzez zaangażowanie w sprawy obywatelskie na poziomie lokalnym jest elementem miejskiej codzienności dzięki stałym pracom i regularnym obradom młodzieżowych radnych.

²³⁷ Gdański Zespół Schronisk i Sportu Szkolnego. Gdańskiej Olimpiady Młodzieży: <https://www.gokf.gda.pl/Home/Rozgrywki> (dostęp: 29.04.2023).

²³⁸ Gdańska Akademia Przedszkolaków: <https://gap.edu.pl/> (dostęp: 29.04.2023).

²³⁹ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁴⁰ Projekt Edukacji Morskiej: <https://jestemzgdanska.pl/n-szczegoly-projektu-opis.qbpage?idProjektu=7859074> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴¹ Gdańsk pod żaglami wiedzy: <https://www.gdansk.pl/urząd-miejski/wydział-rozwoju-społecznego/gdansk-pod-żaglami-wiedzy,a,210939> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁴³ Projekt Szkutnia: <https://fundacijagdanska.pl/projekt-szkutnia/> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴⁴ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

Projekty edukacyjne z zakresu przedsiębiorczości oferuje młodym gdańszczankom i gdańszczanom Gdański Inkubator Przedsiębiorczości STARTER. Przez 10 lat ogromnym zainteresowaniem cieszył się zakończony już projekt Gdański Business Week – tygodniowy letni obóz przedsiębiorczości prowadzony w języku angielskim.²⁴⁵ Od roku 2022 STARTER proponuje gdańskiej młodzieży biznesowe wakacje w nowej formule „Innovation Camp”, wzorowanej na formacie hackathonu.²⁴⁶ Poza tym Inkubator oferuje gdańskim dzieciom zajęcia z robotyki i programowania w ramach projektu „kod Starter” w dwóch grupach wiekowych: 7-9 lat i 10-12 lat.²⁴⁷ Na potrzeby edukacji szkolnej, ale i pozaszkolnej opracowany został Starter Pack – seria materiałów edukacyjnych, składająca się z trzech części: kompetencje przyszłości, edukacja ekonomiczna, praca przyszłości. Z materiałów można korzystać samodzielnie lub we współpracy ze Starterem.²⁴⁸

Potrzeba wsparcia młodych ludzi w zakresie uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych była jednym z powodów opracowania i wdrażania miejskiego programu Edukacji do Kultury, oficjalnie rozpoczętego z końcem 2021 r. W ramach pilotażu programu powstało 16 scenariuszy lekcji dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych w 10 obszarach tematycznych: literatura, film, architektura, historia Gdańska, fotografia, teatr, animacja kultury, sztuki plastyczne i wizualne, muzyka, taniec.²⁴⁹ Istotnym komponentem działań miasta jest także zadbanie o najmłodszych w czasie przerw od nauki szkolnej poprzez Akcję Zima i Akcję Lato. W okresie ferii i wakacji gdańskie placówki oświatowe we współpracy z instytucjami kultury i sportu oraz organizacjami pozarządowymi przygotowują dla dzieci ofertę spędzenia czasu wolnego w formie zajęć sportowych i artystycznych, warsztatów i pokazów naukowych.²⁵⁰

Podobnie jak w przypadku wyrównywania szans edukacyjnych, otwartym pytaniem pozostaje na ile bogata oferta zajęć dodatkowych, organizowanych i finansowanych przez miasto, jest w równym stopniu dostępna dla wszystkich dzieci i młodzieży w Gdańsku. Samo bowiem istnienie oferty i jej bezpłatności nie równa się dostępności.

2.6.4. GDAŃSK PROMUJE ROZWÓJ KOMPETENCJI ZAWODOWYCH, TAKŻE WŚRÓD OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Rozwój kompetencji zawodowych jest niezwykle ważnym elementem rozwoju osobistego, ale i społecznego. W wyborze specjalizacji zawodowej często kierujemy się nie tylko indywidualnymi zainteresowaniami, ale też sytuacją na rynku pracy. Wybór zawodu w oparciu o połączenie talentu z umiejętnościami, pożądanymi przez pracodawców, jest przepisem na zawodowy i osobisty sukces. Poszukiwanie ścieżki kariery czasami nie jest jednak łatwe, szczególnie dzisiaj, kiedy zmiany technologiczne i społeczne w coraz większym stopniu modyfikują rynek pracy. Wychodząc naprzeciw temu wyzwaniu, aby weprzeć gdańszczanki i gdańszczan w przygotowaniu się do wyboru zawodu, Gdański Urząd Pracy w 2016 r. powołał Centrum Rozwoju Talentów. Zadaniem Centrum jest świadczenie usług poradnictwa zawodowego, w tym pomoc uczniom w przygotowaniach do podjęcia

²⁴⁵ Gdańsk Business Week: <https://gdanskbusinessweek.pl/about/> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴⁶ Innovation Camp: <https://www.camp.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴⁷ Projekt kod Starter: <https://koduj.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴⁸ Starter Pack: <https://starter-pack.pl/> (dostęp: 29.04.2023).

²⁴⁹ Edukacji do Kultury: https://edukacjadokultury.gdansk.pl/wp-content/uploads/2023/01/prezentacja_EDK.pdf (dostęp: 29.04.2023).

²⁵⁰ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

pierwszej pracy. W ramach Młodzieżowej Krainy Talentów, oferty przygotowanej przez Centrum specjalnie dla uczniów, dostępne są indywidualne i grupowe formy wsparcia. Uczniowie VIII klas szkół podstawowych zapraszani są do udziału w czterech różnych warsztatach tematycznych, dzięki którym mogą poznać mapę zawodów, eksperymentować i sprawdzać swoje zdolności, doświadczyć pracy zespołowej, a także przygotować się do wyboru szkoły. Dla młodzieży z ostatnich klas szkół ponadpodstawowych przygotowano zajęcia warsztatowe, podzielone na pięć tematów: projektowanie ścieżki zawodowej, wiedza na temat branż i zawodów, przygotowanie profesjonalnego CV, rozwijanie własnego potencjału oraz trening pracy zespołowej. Dodatkową propozycją dla szkół ponadpodstawowych jest projekt „Fokus na pracę”, w którym po części warsztatowej uczniowie mają możliwość udziału w wizycie studyjnej w siedzibach firm. Kolejną usługą świadczoną przez Centrum Rozwoju Talentów dla gdańskiej młodzieży są indywidualne spotkania z doradcą zawodowym. W tej formie procesu wsparcia uczniowie poznają swoje mocne strony i talenty, dowiadują się z jakiej oferty edukacyjnej i zawodowej mogą skorzystać, uczą się jak przygotować CV i list motywacyjny, planują ścieżkę kariery, a także sprawdzają samych siebie podczas treningowych rozmów kwalifikacyjnych.²⁵¹

W ostatnich latach w Gdańsku zrealizowano dwa projekty z dofinansowaniem unijnym, ukierunkowane na rozwój szkolnictwa zawodowego: „Gdańsk Miastem Zawodowców – podniesienie jakości edukacji zawodowej” oraz „Gdańsk Miastem Zawodowców – rozwój infrastruktury szkół zawodowych”. W latach 2016-2022 w ramach tych projektów przeprowadzono w gdańskich szkołach ponadpodstawowych szereg kursów i szkoleń z zakresu wsparcia rozwoju kompetencji zawodowych uczniów, a także ich nauczycieli. Ważnym elementem części edukacyjnej projektu były zajęcia z branżowego języka angielskiego i niemieckiego. Dodatkowym komponentem były płatne praktyki i staże zawodowe, realizowane we współpracy z pracodawcami. W ramach projektu infrastrukturalnego w 9 gdańskich szkołach zawodowych powstały nowe pracownie, warsztaty, laboratoria oraz zakupiono sprzęt niezbędny do ich wyposażenia.²⁵²

Wzmocnieniu rozwoju doradztwa zawodowego w gdańskich szkołach służy także projekt „NOW – zawodowe wyzwania nowej generacji”, realizowany przez Gdański Inkubator Przedsiębiorczości STARTER. Celem projektu jest wymiana wiedzy i akceleracja nowych pomysłów poprzez współpracę szkolnych doradców zawodowych i pedagogów z pracownikami działów HR z pomorskich firm.²⁵³ Odpowiedzią na zmiany zachodzące na rynku pracy oraz potrzeby lokalnych pracodawców jest ciągłe wzbogacanie oferty gdańskich szkół branżowych i technicznych o nowe kierunki. Czasami dotyczy to uruchamiania naborów na istniejące już na rynku specjalności, cieszące się dużym zainteresowaniem i zapotrzebowaniem, a czasami tworzenie zupełnie nowych propozycji zawodowych. Według danych Urzędu Miejskiego w Gdańsku w latach 2016-2021 w gdańskich szkołach ponadpodstawowych uruchomiono w sumie 24 nowe kierunki, w tym niektóre jako eksperymenty pedagogiczne, np. technik włókienniczych wyrobów dekoracyjnych, technik stylisty, pomoc opiekuna osoby starszej, szkutnik, technik fotografii i multimediiów, technik robotyk czy technik elektryk z ukierunkowaniem na elektroautomatykę okrętową. W ramach niektórych dotychczasowych zawodów wprowadzono też innowacje pedagogiczne, np.: technik grafiki i poligrafii cyfrowej z elementami reklamy, technik mechatronik – programowanie robotów, technik mechanik – projektowanie 3D, technik elektryk –

²⁵¹ Centrum Rozwoju Talentów: <https://www.centrumtalentow.pl/o-nas/index> (dostęp: 29.04.2023).

²⁵² Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁵³ NOW – zawodowe wyzwania nowej generacji: <https://now.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 29.04.2023).

instalacje przemysłowe i na jednostkach pływających.²⁵⁴ Ważnym elementem rozwoju oferty edukacyjnej szkół branżowych jest współpraca z pracodawcami, między innymi poprzez tworzenie klas patronackich pod opieką merytoryczną sektorowego przedsiębiorstwa. Taka kooperacja jest niezwykle cenna dla szkół i ich uczniów, szczególnie w odniesieniu do możliwości, jakie zapewnia w zakresie praktycznej nauki zawodu. W 2021 r. w gdańskie szkoły zawodowe współpracowały w różnych formach z ponad 500 pracodawcami.²⁵⁵

Wyzwaniem w zakresie szkolnictwa branżowego jest stworzenie odpowiednich warunków do nauki zawodu dla osób z niepełnosprawnościami, do czego przez lata placówki te nie były w wystarczającym stopniu przygotowywane. W Gdańsku są trzy szkoły samorządowe, które mają ofertę kształcenia zawodowego dla uczniów z niepełnosprawnościami. Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 1 prowadzi klasy integracyjne, w których osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą się kształcić w zawodzie: technik grafiki i poligrafii cyfrowej. Uczniowie w tych klasach są objęci dodatkowym wsparciem specjalistycznym w zakresie terapii neurooddechowej oraz doradztwa zawodowego.²⁵⁶ Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim mogą uczyć się zawodu w Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia nr 19 oraz Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia nr 20. Pierwsza z nich przygotowuje do pracy w zawodach: cukiernik, pracownik pomocniczy gastronomii, pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, pracownik pomocniczy mechanika, pracownik pomocniczy ślusarza.²⁵⁷ Oferta edukacyjna drugiej obejmuje kształcenie kierunkowe w zawodach: pracownik pomocniczy gastronomii, pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, operator procesów introligatorskich, ogrodnik, fotograf, sprzedawca.²⁵⁸

Niemal całe spektrum możliwości rozwoju kompetencji zawodowych na poziomie szkół ponadpodstawowych w Gdańsku można zobaczyć podczas „Tygodnia Zawodowca”. Pod tym hasłem organizowany jest co roku w Gdańsku cykl wydarzeń prezentujących ponadpodstawowe szkoły zawodowe i techniczne w mieście oraz placówki wspierające rozwój kompetencji zawodowych młodzieży. W ramach „Tygodnia Zawodowca” organizowane są wykłady i debaty, warsztaty kompetencji, dni otwarte w szkołach branżowych, spotkania z doradcami zawodowymi oraz Gdańskie Targi Szkół Ponadpodstawowych. Jednym z elementów „Tygodnia Zawodowca” jest też rozstrzygnięcie corocznego konkursu „Pracodawca Przyjazny Gdańskiej Szkole Zawodowej”, w którym nagradzani są przedsiębiorcy, wspierający rozwój szkół branżowych w Gdańsku.²⁵⁹

²⁵⁴ Raporty z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za lata 2016-2021. Urząd Miejski w Gdańsku. Gdańsk 2017-2022.

²⁵⁵ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁵⁶ Raport z realizacji Programu Operacyjnego I. Edukacja za rok 2017. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2018.

²⁵⁷ Zespół Szkół Specjalnych nr 1 w Gdańsku: <https://zss1.edu.gdansk.pl/pl/page/rekrutacja-2018-1-55/branzowa-szkola-i-stopnia> (dostęp: 29.04.2023).

²⁵⁸ Zespół Szkół Specjalnych nr 2: <https://zss2.edu.gdansk.pl/pl/page/oferta-branzowa-szkola-specjalna-i-stopnia-nr-20-im-sw-matki-teresy-z-kalkuty> (dostęp: 29.04.2023).

²⁵⁹ Targi szkół zakończyły Gdański Tydzień Zawodowca. Szeroka oferta i tłumy zainteresowanych: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Targi-szkol-zakonczyly-Gdanski-Tydzien-Zawodowca-Gdanskie-szkoly-ponadpodstawowe-to-potega-Chabior-Pracodawca-Przyjazny-Gdanskiej-Szkole-Zawodowej-Fakro,a,239957> (dostęp: 29.04.2023).

2.7. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I RYNEK PRACY

2.7.1. MIASTO WSPIERA GDAŃSZCZAN I GDAŃSZCZANKI NA RYNKU PRACY ZGODNIE Z ZASADĄ RÓWNEGO TRAKTOWANIA WSZYSTKICH MIESZKANEK I MIESZKAŃCÓW

Dane dotyczące zatrudnienia i bezrobocia w Gdańsku pokazują, że w ciągu dekady 2012-2021 sytuacja na rynku pracy stopniowo się poprawiała, czyli odnotowano wzrost osób pracujących i malejącą stopę bezrobocia. Od 2012 r. zatrudnienie w Gdańsku zwiększyło się z poziomu 146 699 osób do 180 852 pracujących, co przy uwzględnieniu zmian liczby ludności przełożyło się także na wzrost liczby pracujących na 1 000 mieszkańców od 319 w 2012 r. do 372 osób w 2021 r.²⁶⁰ Równoległe do tego spadł poziom bezrobocia z 6,3% w 2012 r. do 3,0% w 2021 r. Trzeba jednak zaznaczyć, że wzrost zatrudnienia i spadek stopy bezrobocia w omawianym okresie nie były stałe. Najwyższy poziom zatrudnienia w Gdańsku odnotowano w roku 2018, kiedy liczba pracujących osiągnęła 184 550 osób i 395 pracujących na 1 000 mieszkańców. W kolejnym roku 2019 nastąpił znaczny spadek zatrudnienia w Gdańsku do 180 224 pracujących, przy ciągle wyższym niż w 2021 r. wskaźniku osób pracujących na 1 000 mieszkańców – 383. Najniższą stopę bezrobocia w Gdańsku odnotowano natomiast w roku 2019, kiedy spadła ona do poziomu 2,3%. W kolejnym roku 2020 zwiększyła się ona do 3,5%, czyli poziomu z 2016 r., co w głównej mierze było spowodowane trudnościami na rynku pracy związanymi z wybuchem pandemii.²⁶¹ W ciągu omawianych 10 lat wzrosło także przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Gdańsku od 4 412 zł w 2012 r. do 7 084 zł w 2021 r.²⁶² Pozytywnie do sytuacji na gdańskim rynku pracy odnoszą się także sami mieszkańcy. Według przeprowadzonego w 2021 r. przez badaczy Uniwersytetu Gdańskiego badania na temat jakości życia w Gdańsku aż 72,3% pracujących respondentów odczuwało satysfakcję zawodową, w tym 42% oceniło swoją sytuację zawodową jako dobrą, 25% jako bardzo dobrą, a 5,3% nawet jako celującą.²⁶³

Dokumentem o charakterze strategicznym, wyznaczającym cele i kierunki działań gdańskiej polityki w odniesieniu do rynku pracy jest Miejski Program Promocji Zatrudnienia oraz Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy²⁶⁴. Stałym monitorowaniem sytuacji na lokalnym rynku pracy, wspieraniem jego rozwoju, a także podejmowaniem działań odpowiadających na zapotrzebowanie pracodawców oraz mieszkańców poszukujących zatrudnienia, zajmuje się przede wszystkim Gdański Urząd Pracy. Pracodawcy i przedsiębiorcy za pośrednictwem Gdańskiego Urzędu Pracy mogą skorzystać między innymi z dofinansowania na utworzenie nowych miejsc pracy, wsparcia w podnoszeniu kwalifikacji pracowników, subsydiowania zatrudnienia osób bezrobotnych oraz pomocy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. W ramach struktury Urzędu utworzono specjalną komórkę – Dział Zatrudnienia Cudzoziemców, zajmujący się pomocą firmom w sprawach związanych z przyjmowaniem

²⁶⁰ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Rynek pracy, plik: 01.1. Osoby pracujące w Gdańsku (dostęp: 08.05.2023).

²⁶¹ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Rynek pracy, plik: 03.1. Stopa bezrobocia, wolne miejsca pracy, bezrobotni przypadający na ofertę pracy (dostęp: 08.05.2023).

²⁶² Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Rynek pracy, plik: 02.1. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto ogółem oraz w sektorze przedsiębiorstw w Gdańsku (dostęp: 08.05.2023).

²⁶³ Brosz M., Załęcki J., Jakość życia w Gdańsku. Studium jakości życia w dobie pandemii choroby wirusowej COVID-19. Raport z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Gdańska, Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2021.

²⁶⁴ Aktualny Miejski Program Promocji Zatrudnienia oraz Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy na rok 2023: <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/202303206086/1550.pdf> (dostęp: 08.05.2023).

do pracy obcokrajowców.²⁶⁵ Dodatkowo zorganizowane zostały dla przedsiębiorców szkolenia na temat regulacji dotyczących legalizacji zatrudnienia cudzoziemców w Polsce oraz zasad komunikacji międzykulturowej.²⁶⁶ Formą promocji legalnego zatrudniania obywateli z innych państw jest konkurs „Pracodawca Przyjazny Cudzoziemcom”, w którym nagradzani są przedsiębiorcy wykazujący się dbałością o tworzenie nie tylko dobrych miejsc pracy, ale także podejmowaniem działań na rzecz integracji zatrudnionych obcokrajowców z lokalną społecznością.²⁶⁷ Niezwykłym wyzwaniem, z jakim przyszło się zmierzyć wszystkim urzędem pracy w kraju w 2020 r., była organizacja wsparcia dla przedsiębiorców w odpowiedzi na kryzys wywołany pandemią, finansowanego z rządowego programu „Tarcza antykryzysowa”.

Osoby bezrobotne i poszukujące pracy mogą w Gdańskim Urzędzie Pracy skorzystać między innymi z doradztwa zawodowego, pośrednictwa w znalezieniu pracy, wsparcia w podniesieniu kwalifikacji zawodowych oraz pomocy w założeniu własnej działalności gospodarczej.²⁶⁸ Gdański Urząd Pracy prowadzi także specjalne projekty, wspierające zatrudnienie gdańszczanek i gdańszczan ze szczególnymi trudnościami na rynku pracy. „Aktywizacja osób bezrobotnych w powiecie miasta Gdańska i powiecie gdańskim” oraz „Zintegrowane Inwestycje w Talenty” to przykłady działań podjętych w latach 2014-2022, ukierunkowanych na pomoc w znalezieniu pracy seniorom, osobom z niepełnosprawnościami oraz osobom długotrwale bezrobotnym i o niskich kwalifikacjach zawodowych. Dla osób długotrwale bezrobotnych zorganizowane zostały także warsztaty grupowe „Mam potencjał i doświadczenie – wiem, jak je wykorzystać”. W ramach projektu „Odkryj swój kapitał” ze wsparcia w poszukiwaniu zatrudnienia poprzez aktywizację i integrację społeczną mogły skorzystać osoby bezrobotne bez względu na wiek, ale szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym. Osobnym przedsięwzięciem Gdańskiego Urzędu Pracy objęte zostały kobiety rozpoczynające pracę po urodzeniu dziecka lub powracające do pracy po przerwie związanej z wychowaniem dzieci. W ramach specjalnego programu „Mama na etacie” kobiety poszukujące pracy mogły skorzystać ze szkoleń i kursów zawodowych oraz wsparcia przy założeniu własnej działalności gospodarczej lub podjęciu pracy przy robotach publicznych, a także refundacji kosztów opieki nad dzieckiem i vouchera na aktywne spędzenie czasu z rodziną. Kolejną grupą, objętą dodatkową pomocą, są osoby z niepełnosprawnościami. Dla nich powstał projekt „Zatrudnienie bez barier PatrON”, pomagający w aktywizacji zawodowej gdańszczanek i gdańszczan z niepełnosprawnościami poprzez doradztwo zawodowe, dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej, refundacje kosztów wyposażenia stanowisk pracy, szkolenia, dofinansowanie odsetek do kredytu na kontynuację prowadzenia działalności gospodarczej oraz staże. W ramach doradztwa zawodowego dla osób z orzeczonym stopniem niepełnosprawności przeprowadzone zostały warsztaty „Rynek pracy bez tajemnic” oraz „Specjalistyczne poradnictwo zawodowe dla osób z ON zarejestrowanych w GUP jako osoby bezrobotne i poszukujące pracy”.²⁶⁹

²⁶⁵ Dla pracodawców i przedsiębiorców. Gdański Urząd Pracy: <https://gdansk.praca.gov.pl/dla-pracodawcow-i-przedsiębiorcow> (dostęp: 08.05.2023).

²⁶⁶ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁶⁷ Pracodawca Przyjazny Cudzoziemcom: <https://gdansk.praca.gov.pl/-/16831887-progres-hr-international-najlepszym-pracodawca-dla-obcokrajowcow> (dostęp: 08.05.2023).

²⁶⁸ Dla bezrobotnych i poszukujących pracy. Gdański Urząd Pracy: <https://gdansk.praca.gov.pl/dla-bezrobotnych-i-poszukujacych-pracy> (dostęp: 08.05.2023).

²⁶⁹ Raport o stanie Miasta Gdańska za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

Od 2018 roku jako filia Gdańskiego Urzędu Pracy funkcjonuje Centrum Pracy Seniorek i Seniorów. Jest to kolejny przykład oferty przygotowanej pod konkretną kategorię osób na rynku pracy, w tym przypadku zdefiniowaną wiekowo. Zakres działań Centrum został z jednej strony podyktowany potrzebami seniorów już poszukujących pracy, z drugiej strony został rozbudowany o ofertę, ukierunkowaną na aktywizację społeczną i zawodową gdańszczanek i gdańszczan, którzy po przejściu na emeryturę mogą i chcą jeszcze pracować.²⁷⁰ Oprócz codziennej działalności Centrum raz w roku w październiku Gdański Urząd Pracy organizuje także specjalne wydarzenie pod nazwą Festiwal Pracy i Aktywności dla Seniorów, które jest połączeniem targów pracy z wydarzeniami rozrywkowo-kulturalnymi.²⁷¹ Gdański Urząd Pracy przygotował także specjalne wsparcie dla obcokrajowców poszukujących pracy w Gdańsku. We wspomnianym już Dziale Zatrudnienia Cudzoziemców funkcjonuje Punkt Pomocy Cudzoziemcom, którego pracownicy udzielają konsultacji w języku polskim, angielskim i ukraińskim. Cudzoziemcy mogą się tam dowiedzieć nie tylko jak znaleźć pracę, ale także jak zalegalizować pobyt w Polsce oraz jakie instytucje i organizacje w Gdańsku udzielają wsparcia obcokrajowcom.²⁷²

2.7.2. GDAŃSK STYMULUJE ROZWÓJ INNOWACYJNOŚCI I INTERNACJONALIZACJI LOKALNYCH PRZEDSIĘBIORSTW

Przedsiębiorczość rozumiana szeroko, jako zdolność do podejmowania inicjatyw o różnym charakterze i umiejętność ich efektywnego realizowania, to kompetencja niezwykle cenna nie tylko na rynku pracy, ale także w życiu społecznym. Podejmowanie działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości jest istotnym elementem wsparcia dla sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, do którego w Gdańsku należy 99,9 procent zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.²⁷³ Polityka miasta w tym zakresie polega na zapewnieniu jak najwyższej jakości usług świadczonych przez Gdański Urząd Pracy w ramach omówionych powyżej zadań oraz podejmowaniu we współpracy z innymi podmiotami dodatkowych przedsięwzięć, stymulujących rozwój kompetencji i kreatywności gdańszczanek i gdańszczan. Podejmowane przez miasto działania opierają się o analizę potrzeb gdańskich przedsiębiorców sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, która została przeprowadzona w 2017 roku. Instytucjonalnym projektem, będącym odpowiedzią na zdiagnozowaną w badaniu konieczność profesjonalizacji instytucji otoczenia biznesu, jest Centrum Rozwoju Talentów, jednostka Gdańskiego Urzędu Pracy powołana w 2016 roku. Wydzielenie w strukturze urzędu odrębnej jednostki, nadanie jej nazwy niepowiązanej z nomenklaturą urzędu oraz ulokowanie w centrum biznesowym to zabiegi, jakie podjęto na rzecz poprawy wizerunku poradnictwa zawodowego i usług świadczonych w tym zakresie przez urząd pracy. Celem działalności Centrum jest promocja diagnostyki umiejętności mieszkanki i mieszkańców Gdańska na różnych etapach ścieżki zawodowej. Dla osób bezrobotnych przeznaczona jest Strefa Rozwoju Osobistego, której głównym zadaniem jest aktywizacja zawodowa. Osoby poszukujące możliwości podniesienia swoich kompetencji zawodowych lub zmiany profesji zgodnie z posiadanymi talentami mogą skorzystać ze wsparcia w ramach Akademii Kariery. Dla uczniów

²⁷⁰ Centrum Pracy Seniorek i Seniorów: <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/W-Gdansk-otwarto-pierwsze-w-Polsce-Centrum-Pracy-Dla-Seniorek-i-Seniorow,a,127243> (dostęp: 08.05.2023).

²⁷¹ Więcej o działaniach na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej seniorów w części opisującej Integrację społeczną.

²⁷² Raport z realizacji Programu Operacyjnego V. Innowacyjność i Przedsiębiorczość za rok 2021. Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2022.

²⁷³ Za: www.gdansk.pl/gdanskwliczbach, obszar Gospodarka, plik: 01.1. Podmioty gospodarcze wg klas wielkości (dostęp: 08.05.2023).

i absolwentów oraz ich rodziców, nauczycieli i szkolnych doradców zawodowych została przygotowana oferta Młodzieżowej Krainy Talentów. W ramach usług świadczonych przez każdą z wymienionych stref Centrum Rozwoju Talentów gdańszczanie i gdańszczanki mogą indywidualnie skonsultować się z doradcą zawodowym lub wziąć udział w grupowych warsztatach tematycznych, w zależności od swoich potrzeb.²⁷⁴

Edukacją z zakresu przedsiębiorczości²⁷⁵ oraz podejmowaniem działań na rzecz powstawania i rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, w tym startupów, zajmuje się inna miejska instytucja – Inkubator Przedsiębiorczości STARTER. Podobnie jak Centrum Rozwoju Talentów, STARTER oferuje usługi z obszaru doradztwa i szkoleń, z tym, że przeznaczone dla przedsiębiorców lub osób przygotowujących się do rozpoczęcia własnej działalności biznesowej. Oprócz tego Inkubator to także miejsce, gdzie lokalne firmy mogą wynająć przestrzeń biurową na realizację i rozwój swoich przedsięwzięć. W ramach tego komponentu STARTERA przedsiębiorcy mają do dyspozycji samodzielne biura, przestrzeń coworkingową lub wirtualne biuro.²⁷⁶ Według danych z ostatniego raportu z badania GEM²⁷⁷ w Polsce jest pięciokrotnie mniej młodych firm niż tzw. dojrzałych, co znacznie odbiega od średniej europejskiej. Jednym z wniosków z raportu jest także konstatacja, że rozwój startupów jest niezwykle ważnym czynnikiem wzrostu innowacyjności gospodarki i w Polsce potrzeba dalszej pracy nad poprawą warunków ich inkubacji. Z tego powodu STARTER podejmuje działania ukierunkowane na wsparcie środowiska startupowego w Gdańsku poprzez specjalne projekty. Przykładem takiej inicjatywy miasta jest projekt Techseed, oferujący pomoc ekspercką przy pracach nad modelem biznesowym dla młodych gdańskich innowatorów, możliwość prezentacji swoich pomysłów przed inwestorami, a także nagrodę finansową dla najlepszego produktu lub usługi.²⁷⁸ STARTER wspiera początkujących przedsiębiorców także poprzez projekt Business Booster, którego celem jest organizacja przestrzeni do wymiany doświadczeń i wzajemnej inspiracji pomiędzy przedstawicielami startupów i biznesmenami podczas networkingowych śniadań (Inspiration Days) oraz warsztatów (Business Days).²⁷⁹ W poprzednich latach Inkubator organizował dla startupów webinary, konsultacje eksperckie oraz warsztaty w ramach projektów Startup Inspire oraz Jump your business. W ramach Startup Inspire uczestnicy projektu mogli poszerzyć swoją wiedzę w obszarach takich jak prawo internetowe, e-commerce czy budowanie wizerunku i wiarygodności firmy w sieci.²⁸⁰ Działania projektu Jump your business były skoncentrowane na tematyce sprzedaży B2B, wykorzystaniu mediów społecznościowych w biznesie oraz wystąpieniach publicznych.²⁸¹ Oprócz projektów finansowanych ze środków Miasta Gdańska STARTER podejmuje także działania w ramach projektów międzynarodowych i dofinansowywanych z funduszy unijnych. Wsparciu rozwoju środowisk startupowych poprzez wymianę doświadczeń i współpracę międzynarodową służył projekt Startup Hansa.²⁸² Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego i organizacyjnego inkubatorów przedsiębiorczości w miastach krajów

²⁷⁴ Centrum Rozwoju Talentów: <https://www.centrumtalentow.pl/o-nas/index> (dostęp: 08.05.2023).

²⁷⁵ Projekty edukacyjne startera zostały omówione w części diagnozy poświęconej edukacji i wychowaniu.

²⁷⁶ Strefa biurowa. Starter: <https://inkubatorstarter.pl/strefa-biurowa/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁷⁷ Raport z badania przedsiębiorczości Global Entrepreneurship Monitor Polska 2022: https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Raport-GEM-Polska-2022_wcag.pdf (dostęp: 08.05.2023).

²⁷⁸ Projekt Techseed: <https://techseed.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁷⁹ Projekt Business Booster: <https://booster.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸⁰ Projekt Startup Inspire: <https://inspire.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸¹ Projekt Jump your business; <https://jump.inkubatorstarter.pl/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸² Projekt Startup Hansa: <https://startuphansa.com/> (dostęp: 08.05.2023).

nadbałtyckich było z kolei celem projektu IRIS – Improve Regional Innovation Support.²⁸³ Z kolei Pomorski Broker Eksportowy to przedsięwzięcie finansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, ukierunkowane na kompleksowe wsparcie przedsiębiorstw z województwa pomorskiego w rozwoju współpracy z zagranicznymi kontrahentami i eksportu. Działania Brokera umożliwiają gdańskim przedsiębiorcom nie tylko zdobycie wiedzy o rynkach zagranicznych, ale także nawiązanie kontaktów z partnerami biznesowymi z innych krajów między innymi poprzez udział w misjach gospodarczych oraz targach międzynarodowych.²⁸⁴

Program wsparcia dla początkujących gdańskich firm prowadzą także Gdańskie Nieruchomości pod hasłem „Lokal na start za złotówkę”. W ramach programu przedsiębiorcy w pierwszym, drugim i trzecim roku działalności gospodarczej mają możliwość korzystać z najmu lokali komunalnych po preferencyjnych stawkach.²⁸⁵ Ważnym elementem każdego biznesu jest promocja i networking. Propagowaniu przedsiębiorczości służy zaangażowanie miasta w różnego rodzaju wydarzenia o charakterze gospodarczym. Wyjątkowym przedsięwzięciem w tym obszarze jest konferencja Infoshare, która dzięki jej twórcom i wsparciu Miasta Gdańsk rozrosła się do największego w tej części Europy spotkania przedstawicieli branży IT i nowych technologii. Jednym z elementów Infoshare jest finansowany przez miasto międzynarodowy konkurs dla startupów.²⁸⁶ Wszelkie informacje o podejmowanych przez miasto działaniach na rzecz wsparcia rozwoju przedsiębiorczości gdańszczanie i gdańszczanki mogą znaleźć w serwisie internetowym Przedsiębiorczy Gdańsk (www.przedsiębiorczygdansk.pl). Wsparciu informacyjnemu na temat zagadnień związanych z rozpoczynaniem działalności gospodarczej służy natomiast interaktywny poradnik Asystent Gdańskiego Przedsiębiorcy (<http://asystent.gdansk.gda.pl/poradnik>).

W Gdańsku podejmowane są działania w zakresie rozwoju ekonomii społecznej, a od 2013 roku w mieście ma siedzibę Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Dobra Robota, który odpowiada również za animowanie działań podmiotów ekonomii społecznej w Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot. Funkcjonowanie sektora ekonomii społecznej w Gdańsku napotyka jednak na podobne trudności jak w innych miastach w Polsce, a do głównych problemów w tym zakresie należy zaliczyć zbytne oparcie systemu na środkach unijnych i tym samym wpisywanie ekonomii społecznej w sztywne ramy instytucjonalne, co niejednokrotnie prowadzi do drenażu zasobów i potencjału do kreowania autentycznych innowacji społecznych przez przedstawicieli sektora pozarządowego.²⁸⁷ Mając zatem na uwadze dotychczasowe doświadczenia, w których wsparcie finansowe ze środków zewnętrznych blokowało w praktyce kreatywność i przedsiębiorczość podmiotów – w zamyśle – ekonomii społecznej, szczególnej rozwagi wymaga kwestia sposobu wydatkowania kolejnych środków przeznaczonych na rozwój tego typu przedsiębiorstw w Funduszach Europejskich dla Pomorza na lata 2021-2027.

²⁸³ Projekt IRIS – Improve Regional Innovation Support: <https://www.witeno.de/iris/de/home/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸⁴ Pomorski Broker Eksportowy: <https://inkubatorstarter.pl/wp-content/uploads/2022/03/Pomorski-Broker-Eksportowy-opis.pdf> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸⁵ Lokal na start za złotówkę: <https://www.estategda.pl/nieruchomosci/lokale-uzytkowe/programy/lokal-na-start-1-zl.htm> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸⁶ Konferencja Infoshare: <https://infoshare.pl/conference/> (dostęp: 08.05.2023).

²⁸⁷ Okrągły Stół Ekonomii Społecznej, czyli potrzebna jest rewolucja! <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/GTD-Okragly-Stol-Ekonomii-Spolecznej-czyli-potrzebna-jest-rewolucja,a,227460> (dostęp: 08.05.2023).

3. ANALIZA SWOT

3.1. IDENTYFIKACJA MOCNYCH I SŁABYCH STRON ORAZ SZANS I ZAGROŻEŃ

Celem przedstawionej poniżej analizy SWOT jest identyfikacja mocnych i słabych stron Miasta Gdańska w kontekście sformułowanego w zaktualizowanej strategii celu „Wspólne Miasto” oraz wyznaczonych tamże kierunków działań, a także określenie szans i zagrożeń, jakie w perspektywie czasowej 2030 roku mogą sprzyjać lub utrudnić realizację rzeczowego celu.

Tab. 1. Mocne i słabe strony Gdańska oraz szanse i zagrożenia dla urzeczywistnienia celów i priorytetów programu rozwoju Wspólne miasto

Mocne strony	Szanse
Wysoka jakość życia w Gdańsku	Sytuacja demograficzna
Kapitał ludzki	Deinstytucjonalizacja usług społecznych
Kapitał społeczny	Środki unijne
Innowacyjne polityki społeczne i modele działania	Realizacja koncepcji miasta krótkich odległości
Genius loci	Współpraca międzynarodowa
Słabe strony	Zagrożenia
Problemy z dostępnością do usług z zakresu ochrony zdrowia	Choroby cywilizacyjne
Nierówności w dostępie do edukacji	Ograniczenia finansowe w wykonywaniu zadań przez samorządy
Nierównomierny dostęp do placówek świadczących usługi społeczne	Krajowy kryzys w oświacie i w służbie zdrowia
Narastające poczucie osamotnienia mieszkanek i mieszkańców, pozostających poza systemem wsparcia instytucji publicznych	Postępująca finansjalizacja rynku mieszkaniowego
Mało czytelna polityka informacyjna miasta	Instytucjonalizacja aktywności społecznej i obywatelskiej

3.2. CHARAKTERYSTYKA MOCNYCH I SŁABYCH STRON ORAZ SZANS I ZAGROŻEŃ

3.2.1. MOCNE STRONY

3.2.1.1. WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA W GDAŃSKU

Zarówno rankingi, w tym międzynarodowe, jak i badania opinii samych mieszkank i mieszkańców od lat pokazują, że jakość życia w Gdańsku jest oceniana bardzo wysoko i może być porównywana do najlepszych pod tym względem miast europejskich. Do czynników składających się na wysoką jakość życia najwyżej ocenianych w Gdańsku należą m.in.: obiekty kulturalne, tereny zielone, przestrzenie publiczne, transport publiczny, obiekty sportowe i jakość powietrza. Nie bez znaczenia jest w tym kontekście także integracja w ramach Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot, dzięki której Gdańsk jest z jednej strony stolicą ponad milionowej metropolii, a z drugiej strony zachowuje klimat miasta przyjaznego do życia. Wysoka jakość życia w mieście jest nie tylko powodem do zadowolenia gdańszczanek i gdańszczan, ale też przyczyną, dla której chętnie osiedlają się tutaj osoby z innych części Polski i z zagranicy. Dodatni bilans demograficzny, w którym napływ nowych mieszkańców niweluje ujemny przyrost naturalny, jest atutem Gdańska w kontekście rozwoju społecznego i gospodarczego miasta.

3.2.1.2. KAPITAŁ LUDZKI

Największą wartością miasta są gdańszczanki i gdańszczanie. To dzięki ich kompetencjom i umiejętnościom, kreatywności i zaangażowaniu miasto może rozwijać swój potencjał, a także pokonywać trudności i adaptować się do zmian. Sukces Gdańska budowany jest niezmiennie na fundamencie, jakim jest zdolność jego mieszkank i mieszkańców do synergii swoich talentów z przedsiębiorczością. To aktywności mieszkank i mieszkańców oraz ich zaradności Gdańsk zawdzięcza dobrobyt gospodarczy i społeczny.

3.2.1.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY

Kolejną niezwykle cenną cechą gdańszczanek i gdańszczan jest ich umiejętność współpracy i organizacji na rzecz wspólnego dobra, w tym poprzez aktywność obywatelską i społeczne zaangażowanie. Gdańsk jako wspólnota niejednokrotnie pokazał swoją siłę – zarówno poprzez skuteczność oddolnych inicjatyw lokalnych, jak i sukcesy ruchu społecznego o światowej sławie. Gdańska społeczność nie zawiodła także w obliczu ostatnich wyzwań humanitarnych – w trakcie pandemii covid-19 oraz kryzysu migracyjnego wywołanego wojną w Ukrainie. Wyrazem wysokiego poziomu kapitału społecznego Gdańska jest także jego silny sektor pozarządowy oraz wolontariat.

3.2.1.4. INNOWACYJNE POLITYKI SPOŁECZNE I MODELE DZIAŁANIA

Gdańsk wdraża pionierskie i unikatowe w skali kraju programy społeczne, które stanowią próbę odpowiedzi na aktualne problemy i wyzwania. Niektóre z nich, jak Model Integracji Imigrantów i Model na rzecz Równego Traktowania, wobec braku stosownych polityk rządowych są jedynym narzędziem reagowania na kryzysy, takie jak wojna w Ukrainie i konieczność przyjęcia dużej liczby uchodźców. Inne, jak Gdański model deinstytucjonalizacji usług na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi i metropolitalny Standard Minimum na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami i Otoczenia, są

interwencją w obszarach polityki społecznej, w których rządowe rozwiązania systemowe są niewystarczające. Poprzez pionierski rozwój sieci domów i klubów sąsiedzkich miasto wspiera także integrację lokalnych społeczności. Natomiast w obszarze edukacji wzmocnieniem kadry pedagogicznej są innowacyjne przedsięwzięcia ukierunkowane na dzielenie się wiedzą i doświadczeniami jak np. Kreatywna Pedagogika i konferencja „BeZee. Trendy w edukacji”.

3.2.1.5. GENIUS LOCI

Miasto wspólne to miasto, którego spoiwem są elementy jego tożsamości identyfikowane przez różne grupy mieszkańców. To też miasto, które wykorzystuje kulturotwórczy i więziotwórczy potencjał miejsc, budynków, narracji, małych i wielkich historii. Dziedzictwo tkane przez lata rękami i umysłami aktywnych, przedsiębiorczych i odpowiedzialnych za rozwój – także regionalnej i krajowej – wspólnoty mieszkanki i mieszkańców, jest walorem, na którym można oprzeć koncepcję dalszego rozwoju Gdańska. Mądrość idąca za mottem *Nec temere, nec timide* ma szczególną moc oddziaływania w dobie zewnętrznych szoków i rozedrgania społecznego. Może też prowokować do inkluzywnej dyskusji o przemianach gdańskiej tożsamości.

3.2.2. SŁABE STRONY

3.2.2.1. PROBLEMY Z DOSTĘPNOŚCIĄ DO USŁUG Z ZAKRESU OCHRONY ZDROWIA

Organizacja ochrony zdrowia w Polsce wymagała reformy jeszcze przed pandemią, która jedynie obnażyła wszystkie słabości systemu i pogłębiła kryzys państwowej opieki zdrowotnej. Problemy dotyczą właściwie każdego elementu systemu: niedoinwestowania infrastrukturalnego, przepracowania personelu i jego niezadowolenia z warunków pracy i płacy, braków kadrowych oraz organizacji opieki zdrowotnej na każdym poziomie. Może się wydawać, że przetrwaliśmy najgorszy czas pandemii, ale wiele osób zapłaciło życiem za niewydolność systemu – nie tylko z powodu covid-19, ale także przez zaniedbania w leczeniu innych schorzeń w konsekwencji koncentracji na leczeniu koronawirusa. Problemy zresztą nie skończyły się w związku z zahamowaniem pandemii. Obywatele niejednokrotnie mają problem z rejestracją do lekarza pierwszego kontaktu, a na wizytę u specjalisty lub operację w niektórych przypadkach muszą czekać latami. Najgorsza sytuacja jest natomiast w obszarze zdrowia psychicznego, szczególnie dzieci i młodzieży. Skala wzrostu potrzeb wsparcia w tym zakresie, między innymi związana z trudnościami w radzeniu sobie z pandemią i wojną, zdecydowanie przerasta dostępne zasoby. Zarządzanie systemem ochrony zdrowia to domena władz na poziomie krajowym, ale z konsekwencjami zaniedbań borykamy się przede wszystkim lokalnie.

3.2.2.2. NIERÓWNOŚCI W DOSTĘPIE DO EDUKACJI

Mimo powszechnej publicznej oświaty i szkolnictwa wyższego nie możemy w Polsce mówić o równym dostępie do edukacji. I nie chodzi tu o najczęściej podnoszone dysproporcje w tym zakresie pomiędzy szkołami na wsi, a szkołami w mieście. Także w obrębie jednej jednostki samorządu terytorialnego jaką jest Gdańsk, równość szans edukacyjnych jest raczej postulatem niż rzeczywistością. Przykładem to ilustrującym mogą być choćby innowacyjne projekty, wdrażane tylko wtedy, jeśli w szkole znajdzie się nauczyciel lub nauczyciele, którzy chcieliby się w nie zaangażować. Stałym elementem edukacyjnego pejzażu jest rywalizacja i stres związane z rekrutacją do szkół średnich, powiązane z przekonaniem, że tylko niektóre z nich dają szansę na edukację na właściwym poziomie. Mania

rankingów tylko potęguje to zjawisko. Aby osiągnąć sukces edukacyjny rodzice i ich dzieci powszechnie korzystają z korepetycji, które coraz częściej nie służą podciąganiu się w nauce, ale prześciganiu innych poprzez rozwój kompetencji na poziomie wyższym niż oferuje to szkoła. Z perspektywy rodzin, których na to nie stać, system, w którym najwyższe wyniki można osiągnąć tylko poprzez dodatkowo finansowaną naukę jest jak doping w sporcie. Tak silna i nierówna rywalizacja wśród dzieci i młodzieży nie uczy solidarności i wspólnotowości. Może Gdańsk mógłby stać się pionierem także w egalitarnym podejściu do edukacji i objąć ideą równego traktowania poziom nauczania we wszystkich placówkach oświatowych w mieście.

3.2.2.3. NIERÓWNOMIERNY DOSTĘP DO PLACÓWEK ŚWIADCZĄCYCH USŁUGI SPOŁECZNE

Pomimo rozbudowywanej sieci lokalnych centrów integracji w postaci domów i klubów sąsiedzkich, nie wszystkie usługi z zakresu pomocy społecznej i ochrony zdrowia – w tym szczególnie potrzebnego wsparcia zdrowia psychicznego – są dostępne w dzielnicach. Sygnalizowane przez samych pracowników pomocy społecznej ograniczenia w przestrzennej dostępności placówek wsparcia dziennego i informacji na temat oferowanych przez nie usług negatywnie wpływają na poziom ich wykorzystania. Fizyczna bliskość placówki wsparcia od domu lub szkoły to często najważniejszy czynnik sukcesu pomocy. Nierównomierne rozmieszczenie miejsc, w których można skorzystać z usług pomocy społecznej, skutkuje rzeczywistym brakiem w wielu dzielnicach możliwości uzyskania wsparcia w bezpośrednim otoczeniu miejsca zamieszkania.²⁸⁸

3.2.2.4. NARASTAJĄCE POCZUCIE OSAMOTNIENIA MIESZKANEK I MIESZKAŃCÓW, POZOSTAJĄCYCH POZA SYSTEMEM WSPARCIA INSTYTUCJI PUBLICZNYCH

Do wzięcia udziału w większości realizowanych przez miasto programów w obszarach zdrowia i polityki społecznej konieczne jest zgłoszenie chęci udziału w tych programach przez gdańszczanki i gdańszczan. Często jest to największa trudność dla osób samotnych i znajdujących się w kryzysie psychicznym, czy też osób zadłużonych i dodatkowo mierzących się z problemami z uzależnieniami, przez co nie mogą one liczyć na wsparcie miejskich instytucji, które pozwoliłoby im na znalezienie długofalowych odpowiedzi na trudności, z którymi się mierzą. W logice działania systemów pomocy i profilaktyki wyżej ceni się liczbę odbiorców kampanii społecznych i działań edukacyjnych niż eksperymentowanie z dedykowanym wsparciem, ukierunkowanym na identyfikowanie i docieranie do osób doświadczających niepewności, traum, kryzysów i bezradności.

3.2.2.5. MAŁO CZYTELNA POLITYKA INFORMACYJNA MIASTA

Na portalu internetowym Gdańska znajduje się wiele informacji dotyczących aktualnych wydarzeń odbywających się w mieście, czy też działalności organów samorządu terytorialnego. Ograniczone natomiast jest znaczenie funkcji informacyjnej, dotyczącej programów wsparcia, zadań i spraw prowadzonych przez konkretne jednostki urzędu miasta. Widoczne jest to w szczególności obserwując proporcje pomiędzy charakterem treści na głównej stronie portalu. Do wielu informacji prezentowanych na miejskiej stronie łatwiej jest dotrzeć przez ogólnodostępną wyszukiwarkę internetową, niż korzystając z interfejsu samego portalu. Łatwość w dotarciu do konkretnych

²⁸⁸ Gdański Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023: <https://download.cloudgdansk.pl/gdansk-pl/d/202102164955/druk-872.pdf> (dostęp: 21.05.2023).

informacji, np. z zakresu pomocy społecznej, jest szczególnie istotna w kontekście słabej czytelności samych dokumentów, jak i głównych ustaleń programów z obszarów zdrowia i polityki społecznej.

3.2.3. SZANSE

3.2.3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Prognozy demograficzne pokazują, że w perspektywie kilkadziesiąt lat Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot będzie jednym z niewielu ośrodków w Polsce z rosnącą liczbą mieszkańców. Dla Gdańska, którego liczba mieszkańców również stale się powiększa, oznacza to szanse w zakresie kształtowania pozytywnych postaw społecznych i zdywersyfikowanego rynku pracy oraz wykorzystywania nowych pomysłów w zarządzaniu miastem i dzielnicami. Szansą dla miasta jest również kompleksowa integracja imigrantek i imigrantów z Ukrainy, którzy przybyli do miasta po pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku, ale też innych, nowych mieszkanek i mieszkańców Gdańska, którzy z różnych powodów zdecydowali się na osiedlenie w naszym mieście.

3.2.3.2. DEINSTYTUCJONALIZACJA USŁUG SPOŁECZNYCH

Dzieci i dorośli, znajdujący się w trudnej sytuacji lub przeżywający kryzys, są szczególnie narażeni na wykluczenie społeczne. Gdy rodzina zawodzi lub nie jest w stanie zapewnić takim osobom odpowiedniego wsparcia, trafiają one często do placówki opieki całodobowej, która w pewnym stopniu izoluje je społecznie. Dla zapewnienia jak najlepszych warunków, pozwalających zostać we własnym domu, m.in. osobom z niepełnosprawnościami, seniorkom i seniorom, osobom z problemami zdrowia psychicznego, dzieciom i młodzieży w pieczy zastępczej oraz osobom w kryzysie bezdomności, coraz szerzej propagowana jest koncepcja deinstytucjonalizacji usług społecznych. Zmiana systemowa, jakiej wymaga wdrożenie tej koncepcji, oczywiście nie będzie łatwa i szybka. W Gdańsku jednak zostały już przeprowadzone pewne działania pilotażowe w tym zakresie, a dodatkową nadzieją jest priorytet dla finansowania rozwoju usług społecznych w modelu opieki środowiskowej w polityce unijnej. Jest to ogromna szansa dla wszystkich osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na uzyskanie świadczeń socjalnych, które nie będą tego wykluczenia wzmacniać.²⁸⁹

3.2.3.3. ŚRODKI UNIJNE

Fundusze Europejskie od lat pozwalają na realizację w Gdańsku projektów społecznych i infrastrukturalnych, przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkanek i mieszkańców. W poprzedniej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014-2020 jednostki samorządu terytorialnego otrzymały na przykład możliwość skorzystania ze specjalnych funduszy, przeznaczonych na realizację Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). To właśnie dzięki temu mechanizmowi udało się w Gdańsku przeprowadzić m.in. kompleksowe działania rewitalizacyjne w dzielnicach. Także w obecnej perspektywie finansowej na lata 2021–2027 będzie możliwa realizacja projektów ukierunkowanych na rozwój społeczeństwa, m.in. w ramach instrumentu ZIT. W Programie Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021–2027 zaplanowano środki na przedsięwzięcia ZIT z zakresu: integracji

²⁸⁹ Grewiński M., Lizut J., Deinstytucjonalizacja w polityce społecznej—szanse i zagrożenia, Warszawa 2021: <http://inw-spatium.pl/wp-content/uploads/2021/12/Deinstytucjonalizacja-w-polityce-spo%C5%82ecznej-%E2%80%93-szanse-i-zagro%C5%BCenia.pdf> (dostęp: 17.05.2023.)

migrantów, modernizacji systemów ochrony socjalnej, poprawy dostępności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej, zintegrowanych działań wspierających włączenie społeczno-gospodarcze społeczności marginalizowanych, wspierania równego dostępu do opieki zdrowotnej i jej deinstytucjonalizacji.²⁹⁰

3.2.3.4. REALIZACJA KONCEPCJI MIASTA KRÓTKICH ODLEGŁOŚCI

Pogarszająca się dostępność usług publicznych, czas tracony przez mieszkanki i mieszkańców miast na stanie w korkach, zanieczyszczenia powietrza, spadek powierzchni terenów zielonych i rekreacyjnych oraz mniejsza bioróżnorodność – to tylko niektóre ze skutków procesu rozlewania się miast, którego od lat doświadczają polskie gminy różnej wielkości. Świadomość występowania tych skutków wśród planistów, wyrażona m.in. w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta Gdańska oraz narastająca presja społeczna dają szansę i nadzieję na to, że Gdańsk wykorzysta potencjał rozwijania funkcji miastotwórczych zgodnie z koncepcją miasta krótkich odległości, dzięki czemu jego mieszkanki i mieszkańcy swoje podstawowe potrzeby będą mogli realizować w najbliższym sąsiedztwie.

3.2.3.5. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Gdańsk jako miasto portowe był od zawsze otwarty na świat, a dzięki handlowi zagranicznemu oraz wymianie dóbr i usług jego rozwój był nieustannie stymulowany doświadczeniami współpracy międzynarodowej. Kontakty z zagranicą przynoszą nie tylko korzyści stricte ekonomiczne, ale także inspiracje i innowacje w zakresie rozwoju społecznego, jak np. wdrażany już w Gdańsku projekt Housing first. Ale spotkania międzykulturowe mają też niezwykle ważny wymiar edukacyjny – uczą nas, że nasz sposób widzenia świata nie jest jedynym i najlepszym, dają nam możliwość poznania innych kultur, a także są lekcją pokory i tolerancji wobec inności. Świat się ciągle zmienia – tylko dzięki stałej współpracy międzynarodowej metropolia taka jak Gdańsk ma szansę nadążyć za tymi zmianami.

3.2.4. ZAGROŻENIA

3.2.4.1. CHOROBY CYWILIZACYJNE

Największym wyzwaniem zdrowotnym w XXI wieku są choroby cywilizacyjne, w tym rosnąca skala zaburzeń psychicznych. Problemy zdrowotne związane z chorobami cywilizacyjnymi nie tylko obniżają jakość życia, ale także jego długość. Ponadto leczenie pacjentów, borykających się często jednocześnie z problemami natury fizycznej, jak i psychicznej, pochłania ogromne środki finansowe. W obliczu kryzysu w polskiej służbie zdrowia choroby cywilizacyjne są największym zagrożeniem dla demografii Gdańska oraz jakości życia gdańszczanek i gdańszczan.

3.2.4.2. OGRANICZENIA FINANSOWE W WYKONYWANIU ZADAŃ PRZEZ SAMORZĄDY

Największe miasta w Polsce zostały w ostatnich latach szczególnie niekorzystnie, na tle innych samorządów, dotknięte zmianami w systemie podatkowym. Na kondycję finansów miasta negatywnie wpływa dodatkowo niepewna sytuacja gospodarcza i rosnące ceny. Utrzymanie trendów w tym zakresie może prowadzić do pogorszenia jakości usług publicznych oraz redukcji ilości oraz skali zasięgu programów realizowanych przez miejskie instytucje. Zagrożeniem, które wynika z ograniczeń

²⁹⁰ ZIT 21-27: <https://www.metropoliagdansk.pl/zit-21-27/> (dostęp: 17.05.2023.)

finansowych dla działalności samorządu lokalnego, jest również odpływ osób z doświadczeniem i kwalifikacjami do innych sektorów gospodarki. To istotne niebezpieczeństwo, ponieważ od jakości miejskich instytucji zależy adekwatność realizowanych polityk publicznych w odniesieniu do potrzeb artykułowanych przez mieszkanki i mieszkańców Gdańska.

3.2.4.3. KRAJOWY KRYZYS W OŚWIACIE I SŁUŻBIE ZDROWIA

Oświata i służba zdrowia to dwa systemy usług publicznych w Polsce znajdujące się na krawędzi zapaści. Reforma tych systemów jest niezbędna i możliwa jedynie przez interwencję na poziomie rządowym. Jeśli jednak nie zostaną podjęte stosowne działania, konsekwencje odczujemy na poziomie lokalnym. O ile w przypadku oświaty miasto, jako administrator usług w tym zakresie, może poprzez podejmowane dodatkowo i dofinansowywane z budżetu miasta działania próbować łagodzić skutki kryzysu, o tyle w przypadku wymagającej natychmiastowej pomocy służby zdrowia możliwości wsparcia ze strony miasta są niewielkie. Konieczne jest jednak uwzględnienie obu tych kryzysów w kontekście planowania strategicznego. Najważniejszym wyzwaniem w tym obszarze staje się dostępność kadry pedagogicznej i personelu medycznego.

3.2.4.4. POSTĘPUJĄCA FINANSJALIZACJA RYNKU MIESZKANIOWEGO

Spadek wartości pieniądza, poszukiwanie przez inwestorów bezpiecznej lokaty kapitału, a także pogłębiające się nierówności majątkowe prowadzą do sytuacji, w której mieszkanie coraz częściej staje się towarem inwestycyjnym i przestaje służyć zabezpieczeniu podstawowej potrzeby obywateli, jaką jest zapewnienie schronienia i przestrzeni do spędzania czasu z rodziną. Już obecnie gdańszczanie i gdańszczanki dostrzegają problem dostępności mieszkań, a należy zauważyć, że na skutki procesu finansjalizacji rynku mieszkaniowego w sposób szczególnie są narażone miasta, cechujące się atrakcyjną lokalizacją i wysoką jakością życia. Przeciwdziałanie temu procesowi z poziomu samorządu lokalnego wymaga podejmowania aktywnych, często nieszablonowych, działań, a dodatkowo jest utrudnione z powodu istniejących i trudnych do zmiany uwarunkowań ustrojowych.

3.2.4.5. INSTYTUCJONALIZACJA AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ I OBYWATELSKIEJ

Stały rozwój współpracy miejskich instytucji z organizacjami pozarządowymi, lokalnymi liderami, a także przedstawicielami inicjatyw nieformalnych, który należy ocenić pozytywnie, może prowadzić do paradoksalnej sytuacji, w której w mieście w istotny sposób zmniejszy się przestrzeń na realizację oddolnych inicjatyw mieszkanek i mieszkańców. Zagrożeniem jest zbyt duża koncentracja na utrwalaniu istniejących mechanizmów współpracy w ramach powstałych struktur i programów, kosztem poszukiwania nowych impulsów do wyzwalań kreatywności gdańszczan i gdańszczanek. Jako przestrozę w tym kontekście można potraktować instytucję budżetu obywatelskiego, gdzie aktywności obywatelskiej z czasem narzucono sztywne ramy instytucjonalne.

4. REKOMENDACJE KIERUNKOWE

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy stanu obecnego miejskich działań podejmowanych w obszarach: systemu edukacji i wychowania, aktywności obywatelskiej, przedsiębiorczości i rynku pracy, integracji społecznej, zdrowia publicznego, sportu oraz mieszkalnictwa komunalnego i społecznego, a także przy uwzględnieniu wyników analizy SWOT, przygotowano rekomendacje w odniesieniu do sformułowania celu głównego, celów szczegółowych oraz priorytetów programu rozwoju Wspólne Miasto. Przedstawione poniżej propozycje zostały opracowane przy uwzględnieniu celu strategicznego Wspólne Miasto, określonego w Strategii Rozwoju Miasta Gdańska 2030 Plus.

Cel główny programu rozwoju Wspólne Miasto:

Miasto wspólne to miasto równych szans i społecznej solidarności; zapewniające rozwój dostępnego mieszkalnictwa; otaczające opieką wszystkich potrzebujących pomocy mieszkańców – bez względu na pochodzenie, płeć, wiek, światopogląd, kondycję zdrowotną, orientację psychoseksualną, status majątkowy, wykształcenie; wspierające rozwój kompetencji, talentów i pasji; integrujące mieszkańców i mieszkanki w ramach lokalnych wspólnot i zachęcające do aktywnego udziału w życiu miasta; propagujące aktywność fizyczną i dbające o zdrowie mieszkańców.

Cele szczegółowe i priorytety programu rozwoju Wspólne Miasto:

- 1. Zapewnienie wszystkim gdańszczankom i gdańszczanom równych szans edukacyjnych.**
 - 1.1. Rozwój oświatowej bazy instytucjonalnej w każdej dzielnicy, stosownie do potrzeb jej mieszkańców i mieszkanek.
 - 1.2. Niwelowanie różnic w poziomie kształcenia, zapewniające równość szans edukacyjnych w każdej placówce.
 - 1.3. Ukierunkowanie budowy oferty zajęć pozalekcyjnych pod kątem jak najszerszego włączenia społecznego oraz integracji dzieci i młodzieży.
 - 1.4. Wspieranie identyfikacji talentów oraz zgodnego z nimi rozwoju kompetencji wśród mieszkanek i mieszkańców.
- 2. Budowa społeczeństwa obywatelskiego – tworzenie warunków sprzyjających większej aktywności obywatelskiej.**
 - 2.1. Poszerzanie sfery współdecydowania o sprawach miasta przez mieszkanki i mieszkańców miasta w ramach istniejących i nowych narzędzi.
 - 2.2. Kontynuacja i rozwijanie działań profrekwencyjnych w wyborach do jednostek pomocniczych gminy, organów miasta oraz w wyborach na szczeblu krajowym.
 - 2.3. Wdrożenie deliberacyjnego modelu realizacji budżetu obywatelskiego.
 - 2.4. Wykorzystanie potencjału wolontariatu w Gdańsku do rozwoju systemu wsparcia w obszarze przeciwdziałania chorobom cywilizacyjnym i dezintegracji społecznej.
 - 2.5. Wykorzystanie doświadczeń ze współpracy z interesariuszami rewitalizacji na aktualnie zidentyfikowanych podobszarach do pobudzania aktywności obywatelskiej w innych częściach miasta.

2.6. Budowanie partnerstw ze szkołami i uczelniami w zakresie przekierowania zainteresowania uczniów i studentów na sprawy ważne dla lokalnej społeczności.

3. Gdańsk jako wspólnota – rozwój systemu integracji społecznej w oparciu o innowacje w zakresie aktywizacji i włączenia społecznego.

3.1. Rozwój procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych.

3.2. Rozbudowa i modernizacja zasobu mieszkań komunalnych i społecznych.

3.3. Wzmocnienie systemu prewencji i interwencji w zakresie działań ukierunkowanych na wspieranie rodziny.

3.4. Przeciwdziałanie alienacji społecznej poprzez inicjowanie integracji międzypokoleniowej za pomocą sieci inicjatyw sąsiedzkich i dzielnicowych.

3.5. Wdrażanie rozwiązań na rzecz równego traktowania i integracji społecznej wszystkich gdańszczanek i gdańszczan.

4. Podniesienie skuteczności wsparcia gdańszczanek i gdańszczan w zakresie walki z chorobami cywilizacyjnymi.

4.1. Podniesienie świadomości gdańszczanek i gdańszczan w zakresie zagrożeń związanych z chorobami cywilizacyjnymi.

4.2. Zwiększenie poziomu aktywności fizycznej gdańszczanek i gdańszczan poprzez poprawę dostępności do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w dzielnicach oraz rozwój zróżnicowanej oferty ogólnodostępnych zajęć i imprez sportowych.

4.3. Promowanie odpowiedniego stylu odżywiania jako ważnego elementu zdrowia psychofizycznego poprzez kształtowanie świadomych postaw konsumenckich i proekologicznych.

4.4. Kontynuacja i rozwój polityki wspierania gdańszczanek i gdańszczan w walce z niepłodnością.

4.5. Zapobieganie uzależnieniom jako złożonym problemom społecznym poprzez zintegrowane przedsięwzięcia przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu.

4.6. Adaptacja systemu pomocy psychologicznej, odpowiadająca na wzrost zapotrzebowania na wsparcie, szczególnie w odniesieniu do zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

5. Budowanie odporności lokalnego rynku pracy na szoki zewnętrzne.

5.1. Monitorowanie i wspieranie przekształceń na rynku pracy, wynikających z trendów zewnętrznych (zmiana klimatu, nowe technologie, modele organizacji pracy).

5.2. Wspieranie powiązań na styku biznes-nauka-administracja na rzecz wdrażania rozwiązań wzmacniających rozwój gospodarczy miasta i regionu.

5.3. Wzmacnianie kompetencji lokalnych przedsiębiorstw w zakresie innowacyjności i umiędzynarodowienia działalności gospodarczej.

5.4. Podejmowanie działań promujących zdrowe relacje w miejscu pracy oraz edukujących na temat niedopuszczalnych form przemocy w relacjach służbowych.

5.5. Uwzględnienie w programach wsparcia pracodawców i pracowników wyzwań związanych z pracą w środowisku zróżnicowanym pokoleniowo.

6. Koordynacja działań aktywizacyjnych i integracyjnych prowadzonych w mieście i dzielnicach.

6.1. Powołanie menadżerów dzielnic jako podmiotów wspierających synergię działań międzysektorowych w dzielnicach.

6.2. Opracowanie czytelnego systemu informacji i komunikacji społecznej, przyjaznego mieszkańcom i mieszkankom o różnych kompetencjach.

5. PODSUMOWANIE

W diagnozie dokonano szczegółowej analizy zagadnień, wynikających z celu strategicznego „Wspólne Miasto”, będącego jednym z czterech celów Strategii Rozwoju Miasta Gdańsk 2030 Plus. Cel ten został zdefiniowany jako: „Wspólne miasto. To sprawiedliwy rozwój społeczny i kulturowy mieszkańców Gdańska. Istotne jest wzmocnienie kapitału społecznego i kulturowego miasta przez aktywność, współpracę i solidarność. Chcemy dążyć do stworzenia otwartego, społecznie odpowiedzialnego i spójnego, mądrego miasta dobrostanu”. W niniejszym opracowaniu przeanalizowano szeroki zakres działań, realizowanych przez miejskie instytucje i ich partnerów w następujących obszarach: system edukacji i wychowania, aktywność obywatelska, przedsiębiorczość i rynek pracy, integracja społeczna, zdrowie publiczne, sport, mieszkania komunalne i społeczne.

Należy podkreślić, że sam sposób sformułowania przytoczonego powyżej celu strategicznego Strategii Rozwoju Miasta oraz umieszczenie w jego centrum sprawiedliwego rozwoju społecznego mieszkańców Gdańska, świadczy o progresywnym podejściu władz miasta i przedstawicieli Urzędu Miejskiego do programowania kierunków rozwoju lokalnego. Dobrą praktyką, wyróżniającą się na tle doświadczeń innych polskich samorządów, w tym tych o statusie metropolii, jest także sposób podejścia do agregowania i upubliczniania danych i raportów, pozwalających na ocenę stopnia realizacji założeń dokumentów strategicznych. Jest to ważny zasób w kontekście wyzwań związanych z monitorowaniem i, co za tym idzie, oceną skuteczności oraz komplementarności miejskich polityk publicznych.

Szczegółowa analiza postępów we wdrażaniu właściwych dla zakresu niniejszego opracowania Programów Operacyjnych 2023, osadzona w kontekście szerszych uwarunkowań instytucjonalnych oraz dynamicznych przemian społeczno-gospodarczych, pozwala na sformułowanie szeregu wniosków, istotnych w kontekście dążenia do realizacji celu strategicznego „Wspólne miasto”.

W zestawieniu mocnych i słabych stron Gdańska oraz szans i zagrożeń dla urzeczywistnienia celów i priorytetów programu rozwoju „Wspólne miasto” na uwagę zasługują w szczególności potencjały i perspektywy, wyróżniające miasto na tle innych polskich i zagranicznych ośrodków, których odpowiednie eksplorowanie będzie jednak utrudnione ze względu na ryzyka, wynikające z szoków zewnętrznych, ograniczeń strukturalnych, a miejscami – niewydolności systemu politycznego i uwarunkowań formalno-prawnych na poziomie krajowym. Wyzwania, wynikające np. z nierówności w dostępie do usług społecznych, ograniczeń finansowych w realizacji zadań przez samorządy, postępującej finansjalizacji rynku mieszkaniowego, czy też powszechnego występowania chorób cywilizacyjnych, wymagają inicjowania przez samorząd lokalny różnorodnych działań, bazujących na budowanym przez lata doświadczeniu w zakresie wdrażania innowacyjnych polityk społecznych i modeli działania, a także walorach, kryjących się pod pojęciem wysokiej jakości życia w mieście.

Innowacyjne działania – czyli takie, które w maksymalny sposób wykorzystują dostępne zasoby do rozwiązywania problemów mieszkanki i mieszkańców – w każdej ze sfer analizowanych w niniejszym opracowaniu, powinny w jak największym stopniu być podejmowane wyprzedzająco w stosunku do identyfikowanych wyzwań, problemów i deficytów. Przykłady takie jak budowa systemu integracji imigrantów i imigrantek pokazują, że jest to możliwe i powinny być wykorzystane również w innych

obszarach aktywności miejskich instytucji. Głównym zagrożeniem w dążeniu do budowy wspólnego miasta jest natomiast zbyt duża koncentracja w realizacji usług społecznych, ustawowo przypisanych do zadań samorządu gminnego i powiatowego, na tradycyjnych i niezbyt skutecznych mechanizmach działania, kosztem braku otwarcia realizatorów na nowe impulsy i koncepcje oraz stopniowego ich włączanie do programów wdrażanych w mieście. Oczywiście wprowadzanie innowacji jest dużo łatwiejsze w obszarach spoza katalogu obligatoryjnych zadań miasta na prawach powiatu, pozostających poza skomplikowanym systemem regulacji na różnych szczeblach zarządzania publicznego, ale przenoszenie dobrych praktyk pomiędzy tymi sferami jest także możliwe. Drugim ważnym wyzwaniem w kontekście najbliższej przyszłości jest odpowiedź na potrzebę zapewnienia realizacji usług publicznych gdańszczankom i gdańszczanom w dzielnicach i zniwelowanie w ten sposób nierówności występujących w mieście ze względu na przestrzenne zróżnicowanie w zakresie dostępności i jakości usług publicznych.

Historia rozwoju społeczno-gospodarczego Gdańska po 1989 roku pokazuje, że przełamanie peryferyjności Gdańska na wielu płaszczyznach było możliwe dzięki trafnym decyzjom decydentów i aktywnej postawie lokalnych liderów, jak i otwartości, pracowitości i przedsiębiorczości mieszkanki i mieszkańców miasta, którzy tworzyli podstawy miejskiej ekonomii i systemu relacji społecznych. Patrząc na dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy Gdańska na przestrzeni ostatnich trzech dekad może się wydawać, że miasto, jego mieszkanki i mieszkańcy byli skazani na sukces (choć należy mieć na uwadze fakt, że nie wszyscy gdańszczanie i gdańszczanki są beneficjentami tego sukcesu). Tak jednak nie było - brak decyzji o budowie strategicznych obiektów infrastrukturalnych, czy też brak aktywnego poszukiwania nowych sektorów w celu pobudzenia rozwoju gospodarczego miasta, mogłyby doprowadzić do tego, że jakość życia i kondycja metropolitalnego rynku pracy byłyby obecnie w znacznie gorszej sytuacji. Powyższy przykład można potraktować jednocześnie jako przestrożę, ale też motywację do tego, by jak najszybciej realizować rozwiązania włączające w krąg miejskich polityk wszystkie grupy mieszkańców, w tym gdańszczanki i gdańszczan borykających się z trudnościami w życiu społecznym. W przypadku ograniczonej skali tego typu działań w 2030 roku będziemy się bowiem mierzyć z kryzysami znacznie poważniejszymi niż obecnie i trudno będzie argumentować w debacie publicznej, że są to kryzysy, na których rozwiązanie nie mamy wpływu.

W badaniu oddziaływania przedsięwzięć w każdej ze sfer analizowanych w niniejszym dokumencie nie sposób było pominąć potencjały, jakie występują na styku relacji pomiędzy podmiotami z sektora publicznego na różnych szczeblach zarządzania, a także sektorów nauki, biznesu oraz organizacji pozarządowych, ruchów miejskich i nieformalnych grup mieszkańców i mieszkanki. Realizacja działań w wielu, o ile nie we wszystkich, z badanych polityk miejskich może być bowiem wspierana dzięki lepszej wymianie informacji, koordynacji współpracy oraz dzieleniu zasobów przez instytucje i osoby działające w różnych sektorach.

Budowa wspólnego miasta, zgodnie z założeniem wynikającym ze Strategii Rozwoju Miasta Gdańsk 2030 Plus, wymaga częstego wychodzenia poza utrwalone praktyki w zakresie realizacji zadań przez miejskie instytucje. Jak pokazują liczne przykłady, opisywane również w niniejszej diagnozie, jest to możliwe. Wnioski z niniejszej diagnozy mają ułatwić przenoszenie dobrych praktyk z działań realizowanych przez miasto na inne sfery jego aktywności, jak i ułatwić dostrzeżenie powiązań pomiędzy różnymi wymiarami konstrukcji wspólnego miasta Gdańska.